

TIETOA
HISTORIASTA

Johdanto

1. Aiku

- A. Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan geomorfologian ja asutuksen kehitys.

2. HANSA

- A. Mikä Hansa oli? Yleiskatsaus
- B. Hansan eri käyttömahdollisuudet
 - Hansan eri roolit historiankirjoituksessa

3. 1999-luku

- A. Toinen maailmansota Skandinaviassa
- B. Baltian maat toisessa maailmansodassa ja muutos 1989-1991.
- C. Saksan jälleenyhdistyminen

Tämä projekti on toteutettu Eurooppa Unionin avulla
GRUNDTVIG ohjelman puitteissa.

Sisältö ei välttämättä vastaa Eurooppa Unionin katsantokantaa
ei myöskään ota vastuuta sisällöstä.

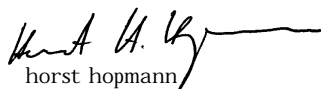
Esipuhe

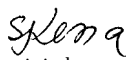
Itämeren alueen historia on erinomaisen vaihtelevaa ja monimutkaista. Siksi opintoryhmät Tallinnassa ja Hampurissa ovat päättäneet esittää tämän historian vain muutaman valitun esimerkin avulla.

tällä hetkellä olemassa olevilla kymmenellä naapurivaltiolla (Anrainenstaaten) -Suomi, Venäjä, Viro, Latvia Liettua, Puola, Saksa Tanska, Ruotsi ja Norja – on kaikilla oma pitkä ja monimutkainen historiansa erillisinä kansakuntina. Samanaikaisesti kaikkia näitä maita yhdistävät monet eri asiat. Norja ja Tanska olivat unionissa melkein viisisataa vuotta. Osan ajasta Ruotsi oli mukana samassa unionissa. Suomessa monet puhuvat ruotsia äidinkielenään. Maa oli hyvin pitkään osa Ruotsia. Keskiajalla. Liettua ja Puola olivat yhtä maata. Puolan maaperä oli pitkään Saksan ja Venäjän uhkaama, ja vasta monen jaon ja vaiheen jälkeen maasta on tullut se, mikä se tänään on. Saksan Liittotasavalta hyväksyi Puolan länsirajan vasta vuonna 1990. Hansaan, joka oli saksalaisten ulkomaankauppaa harrastaneiden kauppiaiden liitto keskiajalla, kuului myös moni kaupunki, joka ei tänään ole osa Saksaa. Itämeren alueeseen ovat jättäneet jälkensä kaikkien sotien lisäksi myös poliittiset, taloudelliset ja sivistykselliset yhteydet. Onneksi sotien ja sotilaallisten konfliktien aika on vaikutusvaltataistelussa ohi ja kansainväliset sopimukset ovat tehneet rajojen ylittämisen helpommaksi. Samalla rajat voivat muilla tavoin erottaa ihmisiä toisistaan. Euroopan Unionin alueelle pääseminen on vaikeutunut samalla kun liikkumisen vapaus on lisääntynyt Unionin sisällä. Sosiaaliset erot Itämeren alueella – sekä maiden sisällä että niiden välillä – eivät ole mitenkään vielä poistuneet.

kun valtiot ryhtyvät kasvamaan yhdessä, on myös Itämeren alueen historia tullut kiinnostavammaksi. On syntymässä alue, joka etsii todisteita yhteisestä historiasta. Tämä historiallisten elementtien etsiminen ja yhteydet muihin kansakuntiin on lisännyt tietoisuutta yhteisistä siteistä. Tämä heijastuu myös meidän projektiimme.

ja kuitenkin historia ei koskaan ole pelkästään mikään yksinkertainen historiallisen todellisuuden kuvaus. Kyseessä eivät ole vain tapahtumat. Historia on ensisijassa nykyisyysrakennelman projisoitumista menneisyyteen. Historiaa käytetään politiikan tekemiseen. Toiveet, pelot ja poliittiset huomioiden projisoidaan menneisyyteen, jotta voitaisiin orientoitua tulevaisuuteen ja legitimoitua nykypäivän teot historialla. Historia on siksi aina ristiriidassa erilaisten nykypäivän näkökulmasta nähtyjen tulkintojen kanssa. Meille näiden tulkintojen arvioinnit – jossa taustatiedot ovat hyvin oleellisia – ovat historian tutkimuksen merkittävin perusta.

horst hopmann
AuL Hamburg

sirje kessa
AHL Tallin

Neljä opinto-opasta jotka ovat seitsemän työryhmän työntuloksia. Ryhmät koostuvat kuudesta eri Itämeren ympäröivästä maasta. Tämä on EU-projekti.

TSL
HELSINKI

AHL
ESTONIA

LLES
LITHUANIA

Mikä on opintokerho?

miten me opimme? Millä tavoin tietomme laajenee? Perinteinen oppiminen edellyttää usein yksin opiskelua, joka päättyy johonkin loppotenttiin. Me olemme taipuvaisia oppimaan koulun eikä elämän vuoksi.

Tämän me opimme peruskoulussa ja korkeammassa koulutuksessa. Toisaalta tutkimus on osoittanut, että sen minkä me tällä tavalla opimme, me hallitsemme tenttitilanteessa (jossa usein keskitytään yksityiskohtiin) mutta myös nopeasti unohtamme.

Tiedämme kuitenkin kaikki, että oppimista on monenlaista. Yksi näistä on opintokerho.

Opintokerhokokemukset vaihtelevat suuresti eri Euroopan maissa. Ruotsissa niitä on hyödynnetty jo kokonaisen vuosisadan ajan. Tutkimus kertoo meille, että opintokerho on oikeutettu viettämään 100-vuotispäiväänsä vuonna 2002. Tuoreimmat tilastot kertovat, että 75% Ruotsin noin 7 miljoonan aikuisväestöstä on osallistunut ainakin yhteen opintokerhoon.

nykyään noin 3 miljoonaa aikuista osallistuu joka vuosi johonkin opintokerhoon. Vaikka moni ihminen osallistuu useampaan kuin yhteen opintokerhoon vuodessa, on kuitenkin kyse hyvin vaikuttavasta ihmismäärästä. Näitä opintokerhoja ei voitaisi järjestää, mikäli ehtona olisi opettajan osallistuminen.

Tämä 100 vuoden kokemus selittää, miksi asia kuvataan Ruotsin kokemusten pohjalta.

Ruotsin entisellä pääministerillä Olof Palmella oli joskus tapana kuvata Ruotsia ”opintokerhodemokratiaksi”. Tällä hän tarkoitti, että opintokerhossa osallistujat oppivat kuuntelemaan toisia, argumentoimaan oman kantansa puolesta, kiinnittämään huomiota ja kunnioittamaan toisten ihmisten mielipiteitä. Tällä tavoin lukuisat opintokerhot vaikuttivat demokratian muotoutumiseen Ruotsissa.

Ruotsin hallitusvalta ei aluksi tukenut opintokerhoja taloudellisesti. Vasta vuonna 1947 – melkein 50 vuotta aloittamisesta – päätettiin pysyvistä tuista. Silloin todettiin, että on pakko edellyttää tiettyjä ehtoja: esimerkiksi minimiopiskeluaika (20 tuntia), tapaamisten tuntimäärä (2 –3 tuntia), vähimmäisosallistujamäärä (5 henkilöä) ja joitakin opiskelualueita, joihin tukea ei voinut saada. Rajat ovat asteittain väljentyneet, ja nykyään opintokerhotoimintaa säätelevää lainsäädäntöä on vain hyvin vähän. Opintokerhoja tuetaan, koska niiden katsotaan hyödyttävän sekä yhteiskuntaa että yksilöä.

tärkeätä on, että meillä on ryhmä tietyissä puitteissa vapaasti kokoontuvia ihmisiä. He voivat sopia, miten ja millä tavoin he yhteistyössä haluavat hankkia tietoa. Osallistujat suunnittelevat opintonsa, hankkivat tietoa, muotoilevat kysymyksiä, keskustelevat, analysoivat ja arvioivat kohdettaan kiinnostuksensa mukaisesti. Mikäli haluaa keskittyä omiin henkilökohtaisiin opintoihinsa, voi usein löytää koulutuksellisia vaihtoehtoja.

Sanotaan, että meillä on ryhmä aikuisia, jotka haluavat yhdessä laajentaa tietoaan tietyllä alueella. Opintokerhoa ohjamaan ei tarvita opettajaa. Tärkeätä on, että osallistujat itse aktiivisesti etsivät tietoa.

Opettajat kyllä joskus vetävät opintokerhoja. Tämä on yleisempää tiettyjen aineiden kuten vieraitten kielten ja matematiikan kohdalla. Keskeistä on se, että opettajat ymmärtävät roolinsa olevan erilainen tällaisessa aikuisryhmässä kuin heidän tavallisessa ammattiopetuksessaan. Opintokerhossa on painotettava yhteistä työtä vastausten löytämiseksi osallistujien tärkeinä pitämiin kysymyksiin. Tarkoitus ei ole tuottaa vastauksia kysymyksiin, joihin opettaja jo tietää vastaukset. Se, että lähdetään osallistujien kysymyksistä, ei pelkästään lisää tietoa vaan myös vahvistaa opintokerhoon osallistuvien itseluottamusta ja itsenäisyyttä.

Kansanliikkeet ja muut järjestöt ovat tällä tavalla 100 vuoden ajan Ruotsissa itsenäisesti pystyneet hankkimaan tarvitsemansa tiedon. Ne eivät ole olleet riippuvaisia opettajista täyttääkseen tarpeensa.

tähän eu-projektiin osallistuvissa maissa on erilaisia kokemuksia opintokerhoista. Opintokerho-opiskelu on muita opiskelumuotoja täydentävä. Euroopan unioni pitää tärkeänä levittää tietoa opintokerhosta yhtenä mahdollisena tapana aikuisten hankkia tietoa.

mitään erityistä oppikirjaa ei tämän opinto-oppaan lisäksi ole olemassa. Olettamus on, että opinto-opasta käytetään opintokerhoissa. Oppaassa sekoitetaan kysymyksiä ja faktoja. Kysymysten tarkoituksena on rohkaista keskustelua tai innostaa soveltamaan opasta tai osallistujien itse keräämien tietojen soveltamista.

Kysymysten määrä pakottaa ryhmän valitsemaan, mihin kysymyksiin ryhmä keskittyy. Määrätkää itse ne kysymykset, joista on tärkeätä keskustella. Voitte jättää jotkut kysymykset pois ja ottaa mukaan muita teidän kannaltanne tärkeitä kysymyksiä.

voitte myös valita, mitä haluatte lukea oppaasta, ja mitä informaatiota haluatte kerätä henkilökohtaisesti tai alaryhmissä opintokerhokokousten välissä. Kokemus on osoittanut, että kannattaa haastatella ulkopuolisia. Joskus haastattelu on ainoa tapa hankkia opintokerhon tarvitsemaa informaatiota.

Kaikkein tärkeimpiä ovat kuitenkin osallistujat itse. Heidän kokemuksensa, ymmärryksensä, uteliaisuutensa ja halunsa tutkia muodostavat menestyksekkään tutkimustuloksen perustan. Opintokerho tarvitsee puheenjohtajan tai vetäjän. Hän osallistuu muiden kanssa tasavertaisesti. Vetäjän tehtävänä on sitoa ryhmä yhteen, hallinnoida sen työtä. Vetäjällä on muita suurempi vastuu siitä, että ryhmä toimii hyvin ryhmänä. Hänen on huolehdittava siitä, että kaikki ovat mukana, rohkaista hiljaisia osallistumaan aktiivisesti keskusteluun ja pidättelemään hallitsevia osallistujia. Joskus tämä tehtävä kiertää osallistujien kesken. Opintokerhon järjestämisestä vastaavan on huolehdittava, että vetäjä tuntee opintokerhotoiminnan ideologiset ja käytännölliset perusteet. On hyväksi, mikäli vetäjäkeskustelu ottaa myös huomioon keskustelun siitä, miten aikuiset oppivat verrattuna siihen, miten lapset ja nuoret rikastuttavat tietoaan. Ryhmädynamiikasta on tietenkin myös tärkeätä keskustella.

vielä parempi on, mikäli tavalliset osallistujat saavat mahdollisuuden osallistua tällaiseen valmisteluun selventääkseen, mitä tavoitteita näillä erilaisilla opinnoilla on.

Meidän kokemuksemme mukaan ideaali osallistujamäärä on seitsemästä kymmeneen henkilöä. Useimmissa opintokerhoissa osallistujamäärä vaihtelee 3 – 20 välillä. Mikäli osallistujamäärä on pieni, jää näkökulmien ja näkemysten määrä rajalliseksi. Mikäli osallistujamäärä on suuri, on vaikeata saada kaikki osallistumaan aktiivisesti ja täysimääräisesti opintokerhon muodostamaan kehitysprosessiin. Ryhmän sisäinen vuoropuhelu on hyvin tärkeä asia.

Keskimäärin opintokerhot kokoontuvat osallistujien vapaa-aikana kerran viikossa kaksi- kolme tuntia kerralla. Kokousten väliset välipäivät ovat tärkeitä. Ne mahdollistavat tiedon sulattamisen ja yksilöllisen reflektoinnin, mahdollisesti myös henkilökohtaisen opiskelun tai tutkimuksen muutaman muun ryhmän jäsenen kanssa.

Miten pitkään opintokerhot toimivat? Siihen ei löydy yksiselitteistä vastausta. Jotkut ryhmät eivät voi kokoontua useammin kuin kolme kertaa. Useimmat opintokerhot katsovat tarvitsevansa kymmenkunta tapaamista eli monta kuukautta. On myös esimerkkejä opintokerhoista, jotka ovat jatkaneet mielekästä työtään monen vuoden ajan.

Joskus opintokerhotapaamisiin lisätään yksi tai useampi pitempi tapaaminen. Joskus voi kyseessä olla täysihoitolaitos ja usein viikonloppu. Tämä mahdollistaa ajankohtaisten asioiden tarkemman käsittelyn. Osallistujien ja siten myös opintokerhon kannalta on osoittautunut järkeväksi aina silloin tällöin keskeyttää työ ja keskustella siitä, MITEN opintokerho työskentelee yhdessä. Mitä tuntuu hyvältä ja mitä pitää muuttaa.

Koska opintokerho on suhteellisen uusi asia varsin monelle ihmiselle, on erittäin tärkeätä, että osanottajat osallistuvat substanssikeskusteluun opintokerhojen luonteesta, mukaan lukien yhdessä työskentelyn perusteista opintokerhossa. Ehkä tästä tekstistä voi olla hyötyä?

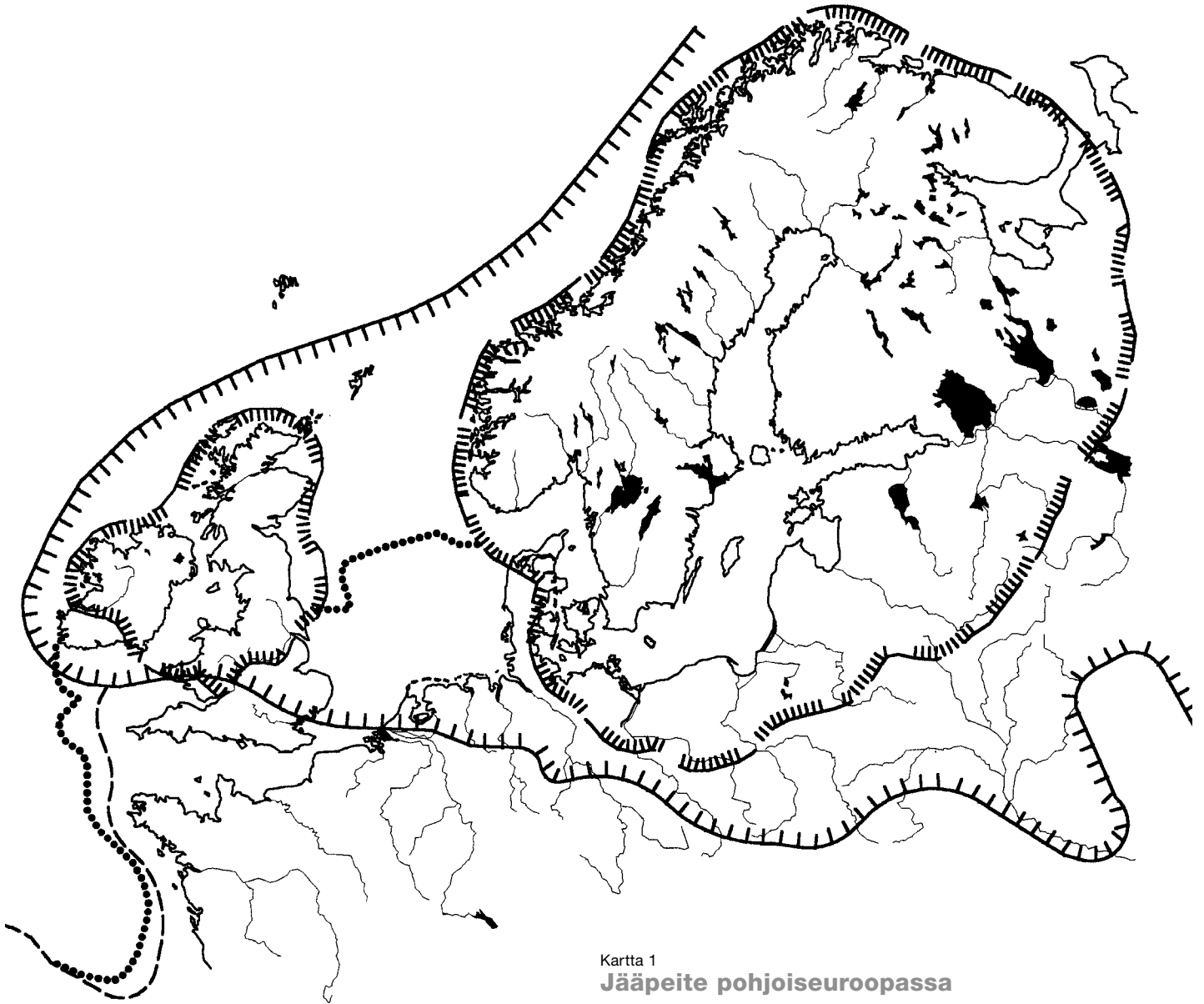
Kun ryhmällä on ollut mahdollisuus tutustua aineistoon, se voi valita mihin se haluaa keskittyä ja laatia karkean suunnitelman. Tätä suunnitelmaa voidaan muuttaa saatujen kokemusten pohjalta.

Geomorfologian kehitys ja Itämeren alueen sekä Pohjois-Euroopan asuttaminen

nykyinen hyvin tuntemamme pohjoisen Euroopan maa-alue suurine alueellisine järvineen on suureksi osaksi kahden viimeisen jääkauden muotoilemaa: Saale-jääkausi, joka loppui noin 100.000 vuotta sitten ja Vistula-jääkausi, joka loppui noin 12.000 vuotta sitten (jää ulottui aina Vistulaan). Salis-jääkauden aikana koko Skandinavia, Brittien saaret, pienellä Kaakkois-Englannissa sijainnutta poikkeusta lukuun ottamatta, Pohjois-Saksa, Puola ja Baltian maat aina Ukrainaan asti olivat paksujen jäätikköjen peitossa. Nämä jäätiköt tasasivat Skandinavian muinaiset vuoristot ja siirsivät hiekkaa ja pieniä kiviä sekä kivilohkareita koko Pohjois-Euroopasta Keski-Euroopan pohjoisosiin muodostaen siten uutta maaperää ja loppumoreenia. Johtuen valtavista jäätyneistä vesimassoista merenpinta oli 60 metriä nykyistä alempana. Nykyisen Ranskan Atlantin rannikkoviiva onkin 100 km silloista lähempänä ja Normandian ja Etelä-Englannin välillä oli maayhteys. *Kartta: Pohjois-Euroopan jäättilanne*

noin 120 000 vuotta sitten jääkautta seurasi lämpimämpi kausi ja jää sulii kokonaan. Noin 25 000 vuotta sitten alkoi uusi jääkausi (koska jää tuli aina Vistulaan asti sitä kutsutaan Vistula-jääkaudeksi). Tämän noin 12.000 vuotta sitten päättyneen jääkauden aikana Pohjois-Eurooppa oli jakautunut kahteen jäätikköalueeseen. Pienempi jäätikkö, joka kattoi Skotlannin, Walesin, Pohjois-Englannin ja suurimman osaa Irlantia sekä toinen, joka kattoi nykyisen Itämeren. Jää kattoi koko nykyisen Norjan (jossa vuonot ja tunturit olivat muutamia huippuja lukuun ottamatta jään peitossa). Jää kattoi myös nykyisen Ruotsin, Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan, Jyllannin itäosan, Saksassa Schleswig-Holsteinin, Koillis-Saksan, Pohjois-Puolan ja Itä-Preussin. Osa uudesta "parturoidusta" kivi- ja hiekkamassoista työntyi Skandinaviasta jään voimin vuoristoiseksi ja hiekkaiseksi loppumoreeniksi. Jäätiköt siirtyivät jatkuvasti edestakaisin ensimmäisten satojen vuosien aikana sulamisen alettua ja samalla syntyi nykyinen tuntemamme loppu- ja perusmoreenista muodostuva ympäristö vuoristojonoineen. Virtaava sulanut vesi kaivoi uomia joille ja virroille. Valtavien jäätikköiden jälkeensä jättämien aukot täyttyivät sulalla vedellä ja myöhemmin niistä kehittyi meriä.

tämä selittää miksi Jyllannin itäosissa ja Tanskan saarilla sekä Schleswig-Holsteinin itäosissa ja Mecklenburgissa sekä Pommerissa ja Baltian maissa on 180 metrin korkuisia hiekkaharjuja. Nämä syvänteet ja jäätikköjen jäämät olivat joissakin tapauksissa koskemattomia monen vuosisadan ajan ja kehittyivät syviksi makean veden järviksi, kuten Schaalsee Hampurin ja Schwerin välissä. Mutta nämä kaksi jääkautta valtavine jäätikköineen kaivoivat myös nykyisen Itämerenaltaan. Jään vetäytyessä sula vesi virtasi etelään ja länteen muodostaen valtavan jäätikkölaakson Weikseliltä, Keski- Oderilta, Spree-Havel alueelta tämän päivän Berliinin kohdalla, Elbelle ja Pohjanmerelle. Noin vuonna 10.000 e. kr. oli vielä jäätyntä vettä jäljellä niin paljon, että meren korkeus oli

Kartta 1

Jääpeite pohjoiseuroopassa

 Suurin jääalueen laajentuminen
noin 120 000 vuotta sitten

 Todennäköinen rannikkoraja

 Suurin jääalueen laajeneminen
noin 12 000-15 000 vuotta sitten

 Todennäköinen rannikkoraja
noin 12 000 vuotta sitten

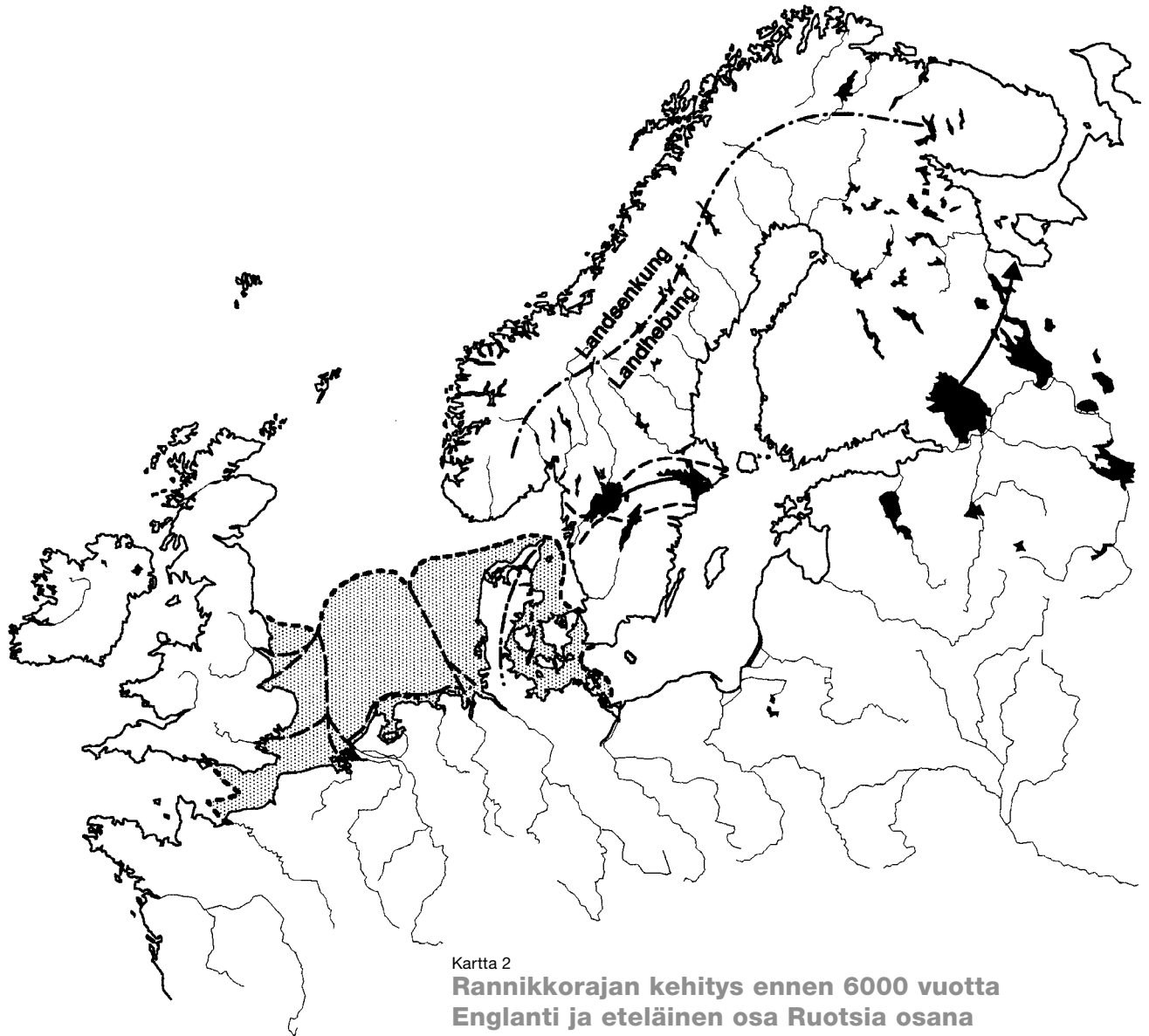
noin 60 metriä nykyistä alempana, ja Pohjanmeren rannikkolinja kulki Pohjois-Englannista Pohjois-Jyllantiin. Pohjanmeren keski- ja eteläiset osat ja Englannin kanaali olivat kuivaa maata ja Brittein saaret olivat osa mannerta ja alkuperäinen Thames oli Pohjois-Englantiin laskevan Reinin sivujoki. Jään vetäytyessä kasvit, eläimet ja ihmiset käyttivät maayhteyttä asuttaakseen uudelleen entiset Keski- ja Etelä-Englannin tundra-alueet. Vasta noin 5.000 e. kr. vesi erotti Englannin Manner-Euroopasta.

valtavista, jopa 1000 metriä korkeista jäämassoista johtuen Itämeren maa-alueet ja lähinnä Suomi ja Ruotsi tasoitettiin monen vuosisadan aikana. Vielä jään vetäytyttyä maa oli selvästi nykyistä alempana, joten vesitie oli auki Itämeren länsiosasta Länsi-Ruotsissa Skagerrakiin ja pohjoisessa Laatokasta Onegaan Valkoiselle merelle ja Barentsin merelle. Fynin ja Sjaellannin saaret Tanskassa olivat taas nykyistä korkeampia. Vuonna 8.000 e. kr. rannikkoviiva oli nykyisellä alimmalla tasolla eli 20 metriä. Pohjois-Saksan ja Etelä-Ruotsin välillä oli vakaa maayhteys. Tämä tarkoitti, että Etelä-Ruotsin läänit Skoone, Hallanti, Blekinge, ja Smoolanti olivat osa Keski-Euroopan mannerta ja oli erotettu laajalla vesistöalueella Keski-Ruotsista. Silloisella Itämerellä oli avoimet yhteydet valtameriin ja se oli siksi paljon nykyistä suolaisempi.

Kartta n:o 2

alun perin Etelä-Ruotsiin oli maasilta, jota kasvit, eläimet ja ihmiset käyttivät jään vetäytyessä. Etelä-Ruotsissa ensimmäiset merkit ihmisistä ovat ajalta 5.000 e. kr. Schleswig-Holsteinissä vanhimmat ovat ajalta 7.500 e. kr. Suojasään jälkeen Itämerta ympäröivä maa ryhtyi taas hitaasti nousemaan. Prosessi jatkuu vielä ja Pohjanlahdella maa on noussut yli metrin viimeisen sadan vuoden aikana. Maan nousun vuoksi vesiyhteys Göteborgin ja Tukholman välillä katkesi. Suuret järvet Vänern ja Vättern ja Mälaren ovat jäänteitä vanhasta meriyhteydestä. Aikaisemman meren rantaviivan voi vielä tunnistaa Vänernin eteläpuolella. Alueelle tyypillisiä suolaveden simpukoita kasvaa nykyäänkin siellä. Maan nousun jatkuessa aikaisemmat suoran meriyhteyden omanneet viikinkikaupungit kuten Tukholman länsipuolella sijainnut Birka menettivät merkityksensä kauppakaupunkeina.

kun maankuori geomorfologisesti nousee jollakin alueella niin se usein korvaantuu maan laskulla jossain muualla. Näin tapahtui myös Pohjois-Euroopassa. ”Raja” kulkee Norjan ja Jyllannin kohdalla. Rajan läntisellä puolella maa laski. Norjan vuonot täyttyivät vedellä ja nykyisen Pohjanmeren alueella olleet alueet joutuivat veden peittämiksi. Tämä yhdessä samanaikaisesti nousseen merenpinnan kanssa johti valtaviin myrskyihin keskiajalla sekä uuden ajan alussa. Pohjois-Friisinmaan valtavat viljelysmaat tulivat täysin veden saartamiksi. Vuonna 1362 ja uudelleen 1634 Strandin saarella sijaitseva Rungholt (saaren ainoa nykyään jäljellä oleva osa tunnetaan Northstrandina) tuhoutui tulvissa täysin.

Kartta 2

**Rannikorajan kehitys ennen 6000 vuotta
Englanti ja eteläinen osa Ruotsia osana
Euroopan mannerta**

Rannikorajan kehitys ennen 8000-7000 vuotta sitten. Jokien ja mantereen muutokset siihen aikaan. Yhteys Pohjanmeren ja Valkoisenmeren välillä syntyi kun jääalue siirtyi pohjoiseen. Näin syntyi Itämeren allas sulanneesta vedestä.

Maan kohoamisen tuloksena Itämerellä ei ollut yhteyttä muihin maailman meriin. Loput aikaisemmasta vedestä jäi Ruotsin järviin: Vänern, Vättern ja Mälaren.

Myöhemmin maa laskeutui Tanskan alueella avaamalla kulkuyhteyden maailman merille

Vesi peitti Pohjanmeren alueen ja vesi virtasi Pohjanmerestä Kattegattia pitkin Itämereen.

Pieni ja Suuri Beltti syntyivät noin 7000-2000 e kr

Ihmisten asuinpaikat Itämerenalueella ennen Hansaa

vist ul a-jääkauden jäiden vetäytyessä ja lämpötilan noustessa ilmestyivät ensimmäiset tundramaiset kasvit ja eläimet. Noin 6.000 e. kr. alkoivat ensimmäiset indoeurooppalaiset asettua Hollannin ja Puolan väliselle alueelle. He seurasivat metsästäjinä ja keräilijöinä eläimiä yli maasiltojen Englantiin ja Etelä-Skandinaviaan. Nykyäänkin löydetään jäänteitä, jotka kertovat esihistoriallisten kiertävien metsästäjien ja keräilijöiden toiminnasta alueella. Työvälineitä on löytynyt Pohjanmeren merenpohjan eteläosissa. Noin vuonna 5.000 Englannin ja mantereen välinen alue täyttyi vedellä.

2.000 vuotta sitten germaanien asutukset kattoivat vielä suuren osan Itä-Eurooppaa aina nykyisen Ukrainan alueelle. Ilmaston muuttumisen vuoksi indoeurooppalaisia heimoja vuosien 5.000 ja 2.000 e. kr välillä lähti nykyisestä Jyllannista, Schlesvig-Hollsteinista ja alueilta Elben itäpuolella nykyisessä Puolassa länteen nykyisen Englannin itäosiin ja Skotlantiin. Saksit, joiden aikaisempi kotipaikka oli nykyinen Ala-Saksi, juutit ja anglit (koillisessa Schlesvig-Holsteinissa) ajoivat edellään kelttejä tuoden mukanaan pohjoisgermaanisen kielensä. Länteen siirtyneet germaaniheimot eivät juurikaan jättäneet asutusjälkiä (joitakin poikkeuksia on koillisosissa Keski-Eurooppaa) ja alueet metsittyivät nopeasti uudelleen. *Kartta n:o 3*

noin vuosina 700 – 800 j. kr. slaavilaiset heimot etenivät aina nykyisen Kielin kohdalle ja asuttivat tämän villin ja asuttoman alueen. Itä-Holsteinista ja Ala-Saksista tuli slaavilaisten tai ”wendiläisten” asuinalueita. Paikkakunnille annettiin slaavilaiset nimet. Vielä 1800-luvun alussa osa näistä slaavien asutuksista oli jäljellä ja kieltä puhuttiin koillisosissa Ala-Saksia (n.s. Wendland lähellä Elben keskiosaa). Nykypäiviin asti tämä on pitänyt paikkaansa Etelä-Brandenburgissa ja Etelä-Saksissa.

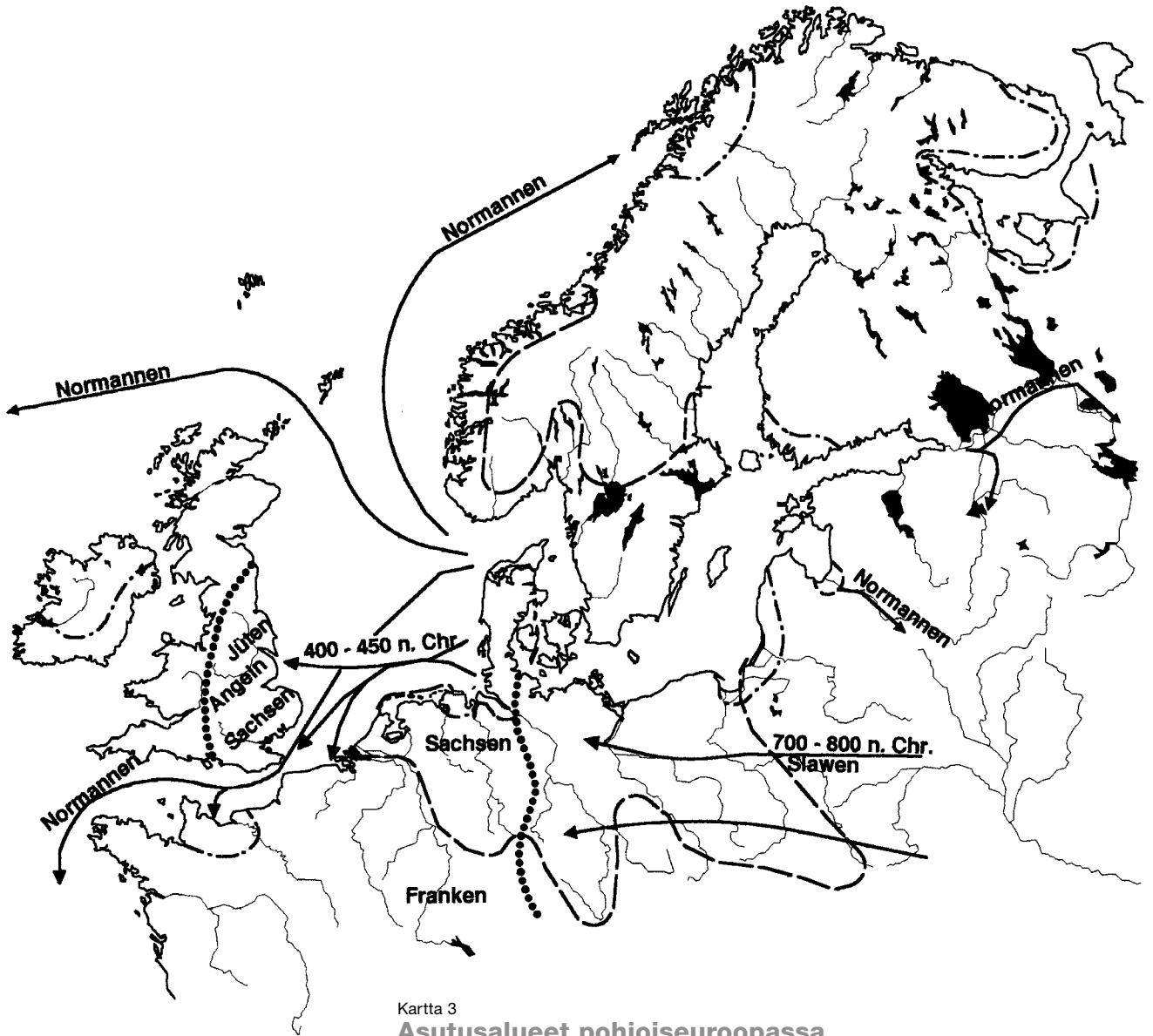
tämän siirtolaiskauden aikana suomalaisugrilaisia etnisiä ryhmiä, jotka olivat eronneet nykyään Unkarissa asuvista heimoista, asettui Itämeren itäisiin osaan. He jäivät asumaan nykyisen Suomen ja Viron alueille. Suomen ja viron kielet ovat vieläkin niin lähellä toisiaan, että ihmiset pystyvät kommunikoimaan keskenään. Balttilaisia heimoja asettui tämän alueen eteläpuolelle.

elben pohjoispuolella oli viikinkien asutuksia. Elbe oli tämän pohjoismaisen kulttuuripiirin eteläraja. Tähän aikaan heillä oli vielä yksi yhteinen skandinaavinen kieli. Samanaikaisesti slaavit asuttivat laajoja alueita Itämeren eteläpuolella ja viikingit asuttivat pohjois- ja luoteispuolta. Asutuksen sekä hallitsijoiden ja sotapäälliköiden pääpaikat olivat nykyisessä Tanskassa, johon siihen aikaan myös kuului nykyinen Elben pohjoispuolella oleva Schleswig-Holstein. Haithabu oli tärkeä tanskalaisten viikinkien kauppakaupunki (tarkoittaa asutusta Heidessä) Schlein kapeassa salmessa lähellä Schleswigia. Samanaikaisesti Kaarle Suuren frankkien valtakunta levisi saksien Elben eteläpuolisille asuinalueille.

kaarle suuren aikana karolingien valta laajentui kohti Elben pohjoispuolta. Tämä on usein yhdistetty kristinuskon levittäytymiseen. Piispa Ansgarin pieni katedraali rakennettiin vuonna 808 Elben pohjoispuolelle Alsterin silloisen Hammaburgin eli nykyisen Hampurin alueelle. Pitkän tanskalaiset ja idästä tulevat slaavit sekä kristillisen kirkon tukemat frankit taistelivat Elben pohjoispuolesta. 800-luvun alussa tanskalainen

WWW

Kotisivu – museo Haithabu:
[www.schloss.gottorf.de/
haithabu/frameset.htm](http://www.schloss.gottorf.de/haithabu/frameset.htm)

Kartta 3

Asutusalueet pohjoiseuroopassa "Völkerwanderung Age" jälkeen

— Rajat Saksan asutusalueella ennen The Völkerwanderung Agea noin 300 vuotta e Kr.

450-500 e Kr Saksa jätti itäiset asuma-alueet

700-800 e Kr 200-300 vuotta myöhemmin Slavonian asukkaat asuttivat tyhjät seudut

..... Asutusraja Slavonian ja Sachsen-Franken alueilla 700 – noin 1 100 j Kr

- - - - - Norjan asutusalueet 900-1000 vuosisadoilla j Kr

kuningas Godfred käski rakentaa Danevirke-varustuksen Haithabun ja Pohjanmerelle johtavan Eiderin suun välille. Sen piti suojata Kaarle Suuren pohjoiseen pyrkiviä joukkoja vastaan. Saksit rakensivat hieman myöhemmin sarjan pienempiä varustuksia rajaksi idässä olevia slaaveja vastaan. Raja kulki suunnilleen nykyisestä Kielistä Hampurin itäpuolelle. Aina 1000-luvulle asti Haithabu oli Pohjois-Euroopan tärkein kappakeskus. Friisiläiset kauppiat purjehtivat Pohjanmereltä Eideriä ja Treeneä pitkin Haithabuun ja käyttivät kaupunkia Itämeren alueen kauppakeskuksena.

tanskan kuningaskunta kehittyi monesta pienestä "ruhtinaskunnasta" 800- ja 900-luvulla. Tanska kehittyi Skandinavian merkittävämmäksi voimaksi vallaten sekä Norjan että osan Englannista. Viikingit hallitsivat Itä- ja Pohjanmerta, purjehtivat Venäjän pitkiä jokia pitkin Bysanttiin, perustivat siirtokuntia Pohjois-Venäjälle ja Pohjois-Ranskan rannikolle Normandiaan. He purjehtivat aina Sisiliaan ja Etelä-Italiaan asti, jossa he perustivat normannivaltion. Vuosien 980 ja 1000 välillä Erik Punainen ja Leif Eriksson purjehtivat Islannista Grönlantiin ja Pohjois-Amerikkaan, jota he kutsuivat Vinlandiksi (niittyjen maaksi).

tanskalainen viikinkikuningas Harald Sinihammas kääntyi kristinuskon noin 960. Seuraava vaihe alkoi Hampuri-Bremenin arkkihiippakunnassa. Kristinuskon levitessä pohjoiseen ja itään rakennettiin uusia katedraaleja Ribeen Jyllannissa ja Lundiin Skånessa. 1000- ja 1100-luvulla Tanskan kuningaskunta oli Itämeren alueen merkittävin poliittinen valta, joka kiitos Schlesvig-Holsteinin ruhtinaiden kanssa solmitun personaaliunionin johdosta pystyi hallitsemaan aina Elbelle asti. Samanaikaisesti sekä kirkko että kauppiat rakensivat omia valtarakenteitaan.

Hansaliitto

Mikä Hansa oli? Yleiskatsaus

hansa oli kaupunkien ja kauppiaitten 1100-luvulta 1600-luvulle toiminut liitto. Suurimmillaan siihen kuului jopa 200 lähinnä saksalaista kaupunkia. Pitkäaikaisuudestaan johtuen, mutta myös hyvin hajanaisesta maantieteellisestä rakenteestaan johtuen, Hansa on aarrearkku, kun puhutaan paikallisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeistä asioista, Ensimmäisessä tässä on kuitenkin tarkoituksena tukea paikallisen ja alueellisen historian yhdistämistä Hansan laajempaan kehitykseen ja siten antaa virikkeitä ja tukea työlle.

Taustatietoa:

Kaupunkien asema keskiajan yhteiskunnassa

hansa liittyi läheisesti kaupunkien erityistehtäviin keskiajalla. Feodaalinen järjestelmä oli jaettu erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin, joiden oikeudellinen asema vaihteli. Keskeinen valta liittyi "Personenverbandstaat"-periaatteseen eli vallan delegoimiselle yksittäisille aatelisille ja heidän perheilleen. Feodaalijärjestelmän kautta aristokraateilla ja heidän perheillään oli velvollisuuksia toisilleen. Tämä tarkoitti, että lojaalisuus ja riippuvuus oli yksilöiden eikä nykyaikaisten valtioiden välistä. Valtiota ei keskiajalla käsitteenä ollut olemassa, eikä valtio kehittynyt merkittäväksi poliittiseksi järjestelmäksi ennen 1800-lukua. Keskiaikainen "Personenverbandsstaat" tarkoitti, että kaupungeilla oli vapaus tiettyssä määrin järjestää asiansa itse. Ne perustivat ns. "Schwurgemeinschaften" (yhteisöt vanhoivat uskollisuutta toisilleen), joista syntyi paikallisia yhdyskuntia. Kaupunkien halutessa vahvistaa itsemääräämisoikeuttaan syntyi jatkuvasti hallitsevan aristokratian ja kaupunkien välillä ristiriitoja.

1000-luvulta lähtien Euroopan kaupungit vapautuivat ja hallitsivat itseään kaupunkikokousten ja -neuvostojen kautta.

Keskustelu

Kaupungit ovat keskiajan "keksintö". Noin 4.000 kaupunkia perustettiin eri puolilla Eurooppaa 1100- ja 1200-luvulla. Tunnetko muita keskiaikaisia keksintöjä, jotka ovat tärkeitä vielä tänään.

holsteinilaisen aristokraatin vuonna 1143 perustama Lyypekki on hyvä esimerkki siitä, miten vapautuminen tapahtui. Lyhyesti perustamisensa jälkeen (vanhan slaavilaisen Lubicen - kaunis - läheisyyteen) kaupunki kehittyi merkittäväksi Itämeren alueen kauppakeskukseksi ja hyödynsi feodaalierrojen sisäisiä kiistoja vahvistaakseen itsenäisyyttään. Vuonna 1180 kaupunki joutui keisari Fredrik Barbarossan alaisuuteen hänen lyötyään aikaisemman herran Henrik Leijonasydämen. Tanskan kuningas sai kaupungin haltuunsa hieman myöhemmin, mutta hänet ajettiin ulos 1226. Kaupungin neuvosto vetosi keisari Friedrich toiseen pyytäen päästä "reichunmittelbare Stadt" eli itsemääräämisoikeuden omaavaksi kaupungiksi, joka toimi suoraan keisarin valvonnan alaisuudessa. Tämä tarkoitti, että Lyypekki kuului hänen tuomiovaltaansa ja maksoi

Useimmissa kirjallisissa lähteissä Hansa on yleensä jaettu kolmeen vaiheeseen. Kauppiaiden Hansa aina vuoteen 1350, Hansakaupunkien vahvin aika 1300- ja 1400-luvuilla ja taantumakausi myöhäiseltä 1400-luvulta 1600-luvulle.

Vielä nykyäänkin vietetään kaupunkien syntymää. Milloin teidän alueenne kaupungit on perustettu? Ketkä siihen osallistuivat?

Lyypekki on todellakin vierailun arvoinen keskiaikaisen keskustan olleessa hyvin säilynyt.

Seuraavassa on lueteltu joitakin nähtävyyksiä:

- Holstentor – tai keskiaikaisen Hansakaupungin puolustus- (ja kaupungin museo)
- Pyhän Marian kirkko (Marienkirche) ja kaupungintalo – Hansakaupungin kulttuuri-identiteetti ja hallintokeskus
- Hansakauppiaan talo – ylempien luokkien elämää ja työtä keskiajalla
- Käsityöläisten talot ja köyhien kortteli – keski- ja alaluokkien elämää ja työtä keskiajalla
- Pyhän hengen hospitaali – yhteiskuntarakenteet, köyhäintalot ja sairaalat Hansakaupungissa
- Pyhän Annan museo – killat, yhdistykset ja uskonto keskiajalla
- Pyhän Katariinan kirkko – kerjäläisten rooli keskiaikaisissa Hansakaupungeissa.

Lisäinformaatiota: Lyypekin matkailukeskus

hänelle veroa. Keisarin vaikutusvalta oli kuitenkin paikallisten herrojen valtaa paljon pienempi. Lyypekki pystyi monen muun kaupungin tavoin laajasti itsenäisesti päättämään politiikastaan. Seuraavat Hansakaupungit saavuttivat "reichsfreie Stadt" eli vapaan tai erioikeuksia nauttivan kaupungin aseman: Lyypekki, Dortmund, Goslar, Nordhausen ja Mullhausen Thyringenissä ja myöhemmin myös Köln, Hampuri ja Bremen. Kaikki muut Hansakaupungit, joilla oli jonkinlaista merkitystä kuten Brunswick, Riika tai Gdansk, olivat virallisesti kaupungin aristokraattien johtamia. Näissäkin olosuhteissa ne usein nauttivat varsin laajaa poliittista itsenäisyyttä, tai kuten Hampurin tapauksessa, jossa melkein ajettiin aristokraatit ulos.

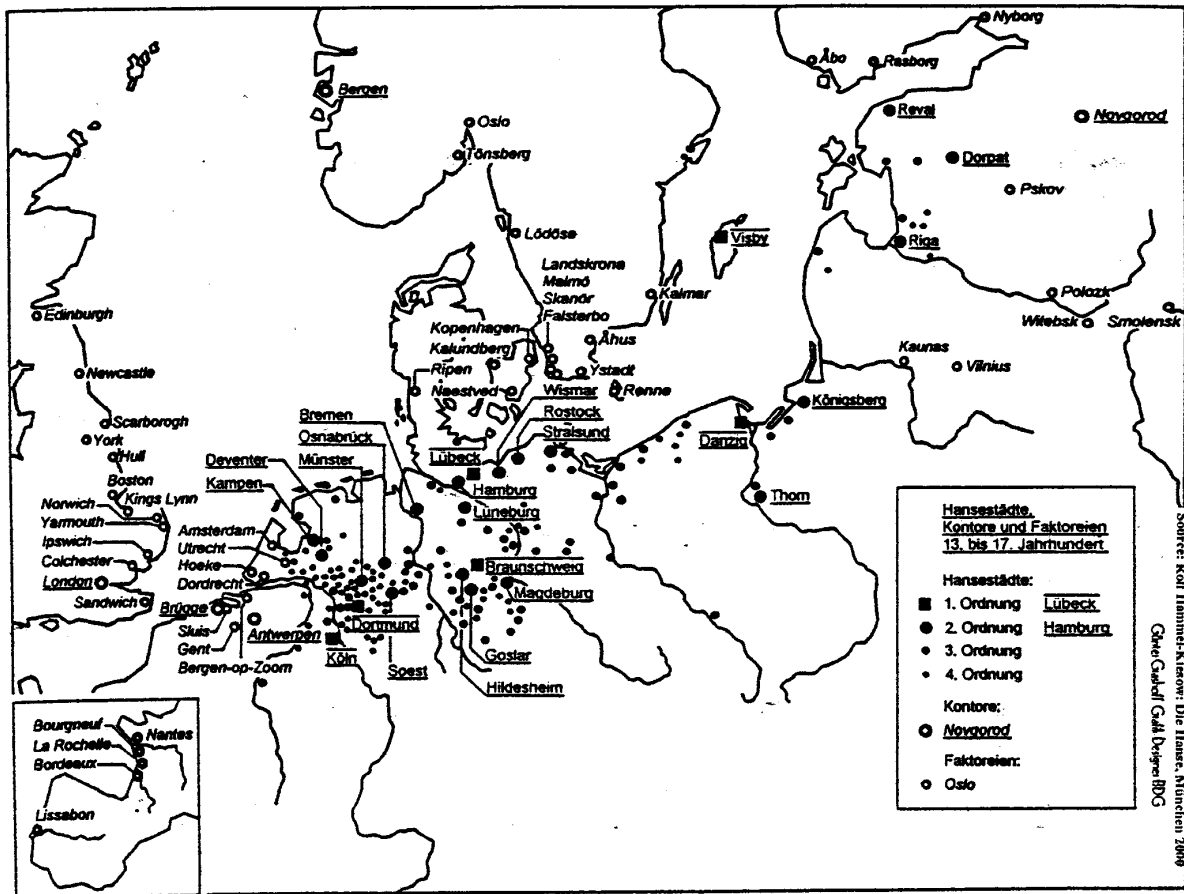
kansalaiset ryhtyivät elämään oman kaupunkinsa lakien mukaan. Kaupunkien neuvostot eivät kuitenkaan olleet demokraattisia elimiä. Ne muodostuivat useimmiten hallitsevan oligarkian, lähinnä kauppiaitten eli patriisien edustajista, jotka usein valitsivat itse itsensä ja olivat virassa koko loppuelämänsä. Kaupunkien hallinto herätti jatkuvia konflikteja muiden yhteiskunnan osien kanssa. – usein käsityöläisten kanssa, jotka olivat järjestäytyneet kiltoihin tai Pohjois-Saksassa Ämtereihin. Alemmat yhteiskuntaluokat olivat useimmiten vailla mitään poliittisia vaikuttamismahdollisuuksia tai edes kansalaisoikeuksia. Tämä koski mm. palkkityöläisiä, vasta kaupunkieihin muuttaneita ja "kunniantomissa" ammateissa toimivia, kuten pyöveleitä. Tästä huolimatta ensimmäiset merkit porvarillisista rakenteista olivat näkyvissä. Kaupungeissa yhteiskunnallinen asema ei määrätynyt pelkästään syntyperän mukaan. Siihen vaikutti myös taloudellinen menestys. Hallitsevaan luokkaan pääseminen oli kuitenkin vaikeata. Hansakaupungeja hallitsi patriisio oligarkia, joihin mukaan pääsyä säätelivät samanlaiset säännöt kuin aatelistaa. Syntyperään liittyvät oikeudet olivat keskeisiä. Kaupungit olivat kuitenkin maaseutua joustavampia. Siksi saksankielinen ilmaus "Stadtluft macht frei" (kaupunki-ilma vapauttaa) tarkoitti, että henkilö, joka asui kaupungissa vuoden ja yhden päivän ilman, että hänen feodaaliherransa olisi hänet kutsunut takaisin, sai jäädä kaupunkiin ja sai kaupunkilaisen oikeudet – tosin maksua vastaan.

Keskustelua

Nykyäänkin joskus verrataan elämää kaupungissa ja maaseudulla. Pitääkö Stadtluft macht frei ollenkaan enää paikkaansa?)

Hansan leviäminen 1300-1700 vuosisadalla

Kartta n:o 4 Hansan alueellinen levinneisyys

Hansan synty ja kehitys

ei voida sanoa, milloin Hansa tarkalleen syntyi. Liitto kehittyi asteittain 1100-luvulla. Myöhäiskeskiajalla pohjoissaksalaiset ulkomaankauppaan osallistuvat kauppiat purjehtivat omilla laivoillaan ”matkustavina kauppiaina” kauppakeskuksiin solmien sopimuksia ja puolustaakseen kauppaoikeuksiaan. Usein he matkustivat ryhmissä. Tästä myös nimi Hansa, joka eteläksaksi tarkoitti seuruetta tai ryhmää. Ensimmäistä kertaa tällainen kauppayhdistys mainitaan 1161 (viitataan ”gemeene Koopam” :iin) Gotlannin saarella, joka siihen aikaan oli Itämeren tärkeimpiä kauppakeskuksia. Pohjois-Saksan kauppiaille annettiin tiettyjä kauppaoikeuksia samalla kun Gotlantilaiset saivat oikeuksia Pohjois-Saksan alueella. Esimerkiksi oikeus ostaa ja myydä tavaroita – oikeus, joka evättiin muiden alueiden kauppiailta. Muutkin kun pohjoissaksalaiset kauppiat perustivat tällaisia yhdistyksiä/liittoja. Keskiajalla kaikki ulkomaankauppaan osallistuvat kauppiat yrittivät hankkia erioikeuksia (kuten verovapautta) erilaisten sopimusten avulla.

Yksi syy Hansan syntyyn oli uuden laivatyyppin koggin käyttöönotto 1100-luvun toisella puoliskolla. Tämä laiva oli viikinkien soudettava venetyyppiä parempi. Koggi oli yksimastoinen purjelaiva, jonka sivut olivat korkeat. Tämä mahdollisti suuremman lastin kuljettamisen ja lisäsi kaupan volyyymiä. Kilpailijatkin tosin käyttivät koggia ja sen seuraaja holkia.

Lisäinformaatiota:
<http://index.waterland.net/navis/home/noframes.htm>

toinen merkittävä seikka Hansan kannalta oli Saksan laajentuminen itään. 1100-luvun puolivälistä slaavilaiset kansat Itämeren etelärannikolla olivat joka sulautuneet saksalaisiin tai tulleet pois ajetuiksi heidän toimestaan. Saksalaiset perustivat kaupunkeja ja toivat uudisasukkaita (lähinnä Westfalenista, Saksista ja Friisinmaasta). Lyypekinstä tuli 1143 ensimmäinen saksalainen satamakaupunki Itämerellä. Kaupungin nimi on slaavilaista alkuperää ("Lubice" – kaunis). Suurin osa alueen uusista saksalaisista kaupungeista rakennettiin Lyypekin tapaan aikaisempien slaavilaisten kauppapaikkojen läheisyyteen. Kaupunkioikeudet ne saivat vasta saksalaisten saatua vallan. Tällöin ne saivat Lyypekin kaupungin perustamiskirjassa mainitut oikeudet (Stadtrecht). Saksalaiset kauppiat perustivat kaupunkeja myös Mecklenburgin, Pommerin ja Itä-Preussin ulkopuolella. Yksi esimerkki tästä on Tallinna (Reval), jossa on 900-luvulta lähtien ollut virolaista asutusta sekä linnoitus. Tanskalaiset valtasivat linnoituksen vuonna 1219. He kuitenkin lähtivät Viirasta muutamaa vuotta myöhemmin ja luovuttivat oikeutensa saksalaiselle ritarikunnalle, kalparitaristolle. Tämä saksalainen ritarikunta kutsui paikkakunnalle 200 kauppiasta, jotka perustivat siirtokunnan linnan ja virolaisen asutuksen viereen. Kaupungissa eli myös ruotsalaisia ja venäläisiä kauppiaita. Kaupunki sai Tanskan kuninkaalta Lyypekin kaltaiset kaupunginoikeudet 1248. Aikaisemmissa saksalaisissa kaupungeissa, jotka nykyään sijaitsevat Baltian maiden alueella, syntyi saksalainen hallitseva luokka. Saksalaisia talonpoikia alueille muutti kuitenkin vain vähän. Saksalainen ritarikunta (Deutsche Orden) organisoivat laajentumisen Itämeren itäpuolelle. Vuodesta 1231 eteenpäin he perustivat oman valtionsa "Ordensstaat" nykyisen Viron, Latvian ja Itä-Preussin alueelle. 1300-luvun alusta Saksalainen ritarikunta ryhtyi itse kauppiaksi. Ritarikunnan päämies (Hochmeister des Ordens) olikin ainoa Hansan aatelisjäsen.

"kaupallinen vallankumous" 1200-luvulla johti moneen muutokseen ulkomaankaupassa. Kauppiat eivät enää itse purjehtineet vaan pysyivät kaupungeissa ja lähettivät edustajansa matkaan. Se, että kauppiat asuivat pysyvästi kaupungeissa, johti kaupan volyymin kasvuun ja rahatalouteen perustuvaan tavarakauppaan. Kauppareitit keskittyivät vain muutamaan suurempaan kaupunkiin ja Lyypekinstä tuli Itämeren tärkein kauppasatama. Prosessi johti myös kauppiaiden yhä suurempaan rooliin kaupunkiensä hallinnossa.

Kenen intressit johtivat Hansan syntyyn?

Tunneteko samanlaisista intresseistä johtuvaa kehitystä nykyajalta?

hansakaupunkien kehitys alkoi 1200-luvulla. Keisarin merkittävä asema pyhässä saksalais-roomalaisessa keisarikunnassa oli heikentynyt. Kaupungit pyrkivät liittoutumalla täyttämään syntyneen valtatyhjiön. Niiden tarkoituksena oli suojata jokaisen yksittäisen kaupungin kauppiaiden oikeudet ulkomaankaupassa. Lyypekinillä oli ratkaiseva rooli tässä kehityksessä. Vuonna 1356 kaupunki oli ensimmäisten Hansapäivien (Hansetag) isäntänä. Tarkoituksena oli keskustella Flanderin vastaisista kauppapakotteista. Kaupunkien edustajat päättivät pakotteista ja 1360 Flanderi suostui palauttamaan Hansalle kaikki sen aikaisemmat erioikeudet. Näillä päivillä käytettiin ensimmäistä kertaa käsitettä "dudesche hanse" (saksalainen Hansa).

tämän ensimmäisen menestyksen jälkeen oli seuraavana vuorossa yhteinen sota Tanskaa vastaan. Vuonna 1361 Tanskan kuningas Waldemar IV Atterdag oli vallannut Hansan jäsenkaupungin Visbyn ja ryhtynyt keräämään tullia laivoilta, jotka purjehtivat Tanskan ja nykyisen Ruotsin salmien läpi - vaikeuttaen näin hansakauppioiden toimintaa.

sodan julistivat lähinnä Hansan vendiläiset kaupungit. Kyseessä oli auktorisoitu merirosvosota "Kaperkrig" Waldemar IV:ä vastaan. Tämä ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Vasta vuonna 1367 Kölnin liitto pystyi yhdistämään useimmat Hansakaupungit sotaan Tanskaa vastaan. Liittoutuma kesti vain lyhyen aikaa ja siihen liittyi myös Waldemaria vastustavaa aatelistoa ja joitakin Hansaan kuulumattomia hollantilaisia kaupunkeja.

tanska kukistettiin ja vuonna 1370 Stralsundin rauhansopimuksessa Hansakaupunkien aikaisemmat oikeudet vahvistettiin uudelleen. Tämä turvasi Hansan ylivalan Itämerellä pitkäksi aikaa. Kauppaerioikeuksien taidokkaalla hyödyntämisellä yhdistettynä voimankäyttöön Hansa pystyi yhä uudelleen rajoittamaan kilpailevien (mm. venäläisten, hollantilaisten ja englantilaisten) kauppioiden toimintaa. Stralsundin rauhansopimus synnytti vihdoinkin Hansan kaupunkiliiton.

Hansan sisäinen rakenne

suurimman osan ajastaan Hansan kaupunkiliitto (Städtehanse) oli jaettu alueisiin. Vendiläinen alue (Holsteinista Mecklenburgiin), Lyypekin edustama Saksin, Pommerin ja Brandenburgin ja Kölnin edustama Westfalen, Preussi ja Reini sekä myöhemmin Dortmund ja Latvian, Gotlannin ja Ruotsin alue keskuksenaan ensin Visby ja myöhemmin Riika. Käydäkseen kauppaa toistensa kanssa Hansakaupunkien oli kehitettävä tavat viestiä keskenään. Aluksi tämä tapahtui kirjallisesti tai Hansan toimiston kokouksissa. Vuodesta 1356 pidettiin Hansapäiviä. Niitä ei järjestetty säännönmukaisesti vaan pelkästään jotakin kysymystä ratkaisemaan. Jokainen kaupunki lähetti oman edustajansa. Edustajat saivat vain äänestää asioissa, joissa heillä oli valtuutus. Pienempiä kaupunkeja edusti usein vain yksi yhteinen edustaja, suuremmilla kaupungeilla oli oma edustajansa. Itsenäisesti edustettujen kaupunkien määrä oli noin 80 – 90. Varsinaisten jäsenten lisäksi Saksalaisella ritarikunnalla ja neljällä Hansatoimistolla oli omat edustajansa. Tärkeät päätökset tehtiin yksimielisesti, pienemmät asiat ratkaistiin suhteellisella äänen enemmistöllä.

uusin tutkimus puhuu Hansakaupunkien keskinäisestä oikeudellisesta "identiteetistä". Edustajat saivat vain edustaa edustamiensa kaupunkien kaikkien kansalaisten yhteistä tahtoa ja epäselvissä tapauksissa heidän oli raportoitava kansalaiskokouksilleen. Tämä oli aikaa vievä prosessi.

kun jonkun ryhmän tai kaupungin edustaja esitti asian "ad referendum" niin muiden tekemä päätös ei opponenttia sitonut. Päätösten kunnioittaminen ei kuitenkaan ollut pakollista kuten ei myöskään Hansapäiville osallistuminen. Kirjalliset päätökset (recessae), joissa lueteltiin edustettuna olevat kaupungit, lähetettiin jokaiselle jäsenkaupungille.

1200-luvun lopulla Hansalla oli 23 jäsenkaupunkia. 1300-luvun alussa mainittiin 51 kaupunkia.

Vuosien 1370 ja 1494 välillä jäsenmäärä vaihteli paljon – 72, 77, 85 ja jopa 108 kaupunkia. Monet kaupungit olivat epäsuorasti liittoutuneet Hansan kanssa, ja lisäksi oli Saksalaisen ritarikunnan tapaisia jäseniä.)

hansan ”pääkaupunki” oli kiistatta Lyypekki. Hansapäivillä 1418 Lyypekin todettiin olevan Hansan kotipaikka ja useimmat hansapäivät pidettiin kaupungissa. Lyypekki vastasi arkistojen ja kirjeenvaihdon hallinnasta. Mutta Lyypekki ei ollut juridisesti pääkaupunki eikä Hansaa sitonut yksi yhteinen lainsäädäntö. Ratkaisevaa oli jokaisen kaupungin oma lainsäädäntö.

Jäsenkaupungit

kaikki pohjois-saksan Itämeren ja Pohjanmeren ulkomaankauppaan suorasti tai epäsuorasti osallistuvat kaupungit olivat jäseniä. Täysivaltaisen ja tasavertaisen jäsenyyden edellytyksenä oli vapaus täyttää tietyt velvoitteet ja vakuutus siitä, että kaupunki ei riitauttaisi asioita Hansan kanssa.

joissakin tapauksissa kaupungit olivat, mikäli ne olivat kieltäytyneet tukemasta Hansaa joissakin asiassa, ”verhanst” eli suljettu Hansan jäsenyydestä tietyksi ajaksi. Tästä on esimerkkinä Köln, joka kieltäytyi osallistumasta Englannin vastaiseen sotaan vuonna 1469. Kaikki hansakaupungit eivät koskaan aktiivisesti tukeneet kaikkia Hansan sotia. Yksittäisten kaupunkien edut olivat aina äärimmäisen tärkeitä eikä tämä johtanut erottamisuhan syntymiseen. Hansa voidaan nähdä kaupunkiliittoutumana, joka edusti kauppiaiden ja kauppakaupunkien etuja, ja joka lähinnä ryhtyi toimiin joidenkin erityiskysymysten kohdalla. Täysivaltaiset ja tasavertaiset jäsenet saivat yhteiset oikeudet joidenkin jäsenten ja alueiden saadessa erityisoikeuksia. Kaikki Preussin Hansakaupungit eivät saaneet erioikeuksia Englannissa. Täysivaltaisia ja tasavertaisia jäsenoikeuksia saivat hyödyntää vain vapaana syntyneet kaupunkien saksalaiset kansalaiset. Kauppias, joka osallistui ulkomaan kauppaan sai Hansan kansalaisoikeudet oltuaan seitsemän vuotta Hansan kansalaisena ja asuttuaan seitsemän vuotta Hansakaupungissa.

”dudesche hanse” poliittisena liittona oli keskiajalla hyvin harvinainen juridinen instituutio. Virallisesti kaikkia kaupungeja johti hallitseva aatelisto. Käytännössä sillä oli kuitenkin varsin vähän sanottavaa kaupungeissa tai se tunnusti Hansan erioikeuksien hyödyllisyyden kaupungin kannalta. 1200-luvulla keisarin valta nykyisessä Saksan alueella oli erittäin heikko ja vain tämä selittää, miksi Hansa pystyi saavuttamaan taloudellisen ja poliittisen valtansa.

saksan hallitsijat pitivät Hansaa itsenäisenä liittona. Ulkomaiset hallitsijat pitivät sitä itsenäisenä valtana. Hansa ei sekaantunut jäsenkaupunkien sisäisiin asioihin niin kauan kuin ne eivät vaikuttaneet Hansaan liittyviin asioihin. Mikäli syntyi jokin konflikti kahden Hansakaupungin välillä, ne pystyivät pyytämään apua kolmannelta osapuolelta. Joissakin tapauksessa kaupungit ratkaisivat kiistansa Hansan avulla.

keisarin ja Hansan suhteet olivat yleisluontoiset. Keisari ei pyrkinyt estämään Hansan toimintaa, mutta hän ei myöskään tunnustanut sitä tai tarjonnut sille suojeluaan. Saksan keisari ei koskaan myöntänyt Hansalle erioikeuksia, ja vasta 1300-luvulla jotkut kaupungit saivat hallitsijalta edes joitakin erioikeuksia. Hansalla oli vielä vähemmän tekemistä Saksan aateliston kanssa. Poikkeuksen muodostaa saksalainen ritarikunta, jolla oli suojeleva rooli tarjoten jopa tarvittaessa sotilaallista apua.

hansaa ei koskaan kiinnostanut alueellisen valtion luominen siihen kuuluvine rakenteineen. Se oli aina yhteisiä kauppaintressejä omaavien yksittäisten kaupunkien puhdas "vapaa liitto".

Hansan maantieteellinen leviäminen ja kauppa

hansakaupunkeja sijaitsi Suiderseessä lännessä ja Virossa idässä. Pohjoisessa Visby (ja jonkin aikaa Tukholma) olivat Hansakaupunkeja ja etelässä Köln - Erfurt - Breslau - Krakau muodostivat Hansan vaikutusvallan rajan. Kaikki tämän alueen sisällä olevat kaupungit eivät kuitenkaan kuuluneet Hansaan. Tästä ovat hyviä esimerkkejä Amsterdam, Emden, Schwerin ja Memel.

1300- ja 1400-luulla suurin osa Pohjois-Euroopan ja Itämeren kaupasta oli Hansan käsissä. Hansa organisoivat kaupunkien välistä kauppaa. Hansa kuljetti raaka-aineita, puolivalmisteita ja elintarvikkeita Pohjois-Euroopasta Etelä-Eurooppaan, josta taas tuotiin valmistustuotteita pohjoiseen. Tätä varten perustettiin Hansan toimistoja tai kauppatoimistoja. Suurimmat ja tunnetuimmat sijaitsivat Venäjän Novgorodissa, Norjassa Bergenissä, Flanderissa Bryggessä ja Englannissa Lontoossa. Venäjän kauppa keskittyi lähinnä turkiksiin ja mehiläisvaahan ja Bergenin kauppa kuivattuun turskaan. "Teollisuuskeskukset" kuten Lontoo ja Brygge tuottivat kangasta ja villaa, joiden kysyntä Pohjois-Euroopassa oli suurta.

hansakaupungeilla oli vain rajallinen valmistuskapasiteetti. Hampurin päävientituote oli olut. Mikäli kaupungeilla oli maanviljelymaata, tätä voitiin hyödyntää. Danzig esimerkiksi vei viljaa koko Eurooppaan. Luneburgin suolalla oli myös suuri kysyntä. Lyypekki välitti sitä Itämeren alueelle. Hansan jakanut itä-länsi-jako oli selkeä: lännessä aateliston suojaamalla korkean kaupungistumisen alueilla perustettiin vain kauppakeskuksia tai hansatoimistoja. Idässä ja etelässä melkein kaikki kaupungit oli joko perustettu tai kasvaneet Saksan vallan kautta.

Hansan talouspolitiikka

hansa hyödynsi taloudellista ylivaltaansa suojellakseen omaa kauppa-asemaansa. Hansan monopolia uhkasivat englantilaisten kauppiaitten lisäksi lähinnä hollantilaisten kaupunkien, joiden enemmistö ei kuulunut Hansaan, kauppiaat.

bergen on hyvä esimerkki kaupan rakenteesta. Norja tuotti lähinnä kuivattua turskaa, jota paaston aikana tarvittiin paljon Euroopassa. Toisaalta Norjassa viljeltiin hyvin vähän viljaa. Hansa ryhtyi viemään lähinnä Pohjois-Saksasta viljaa. Viljakaupan keskus oli Bergen. 1200-luvun puolivälistä lähtien on olemassa viljakaupasta kertovia lähteitä. Kun Norjan kuningas vuonna 1284 päätti rajoittaa tätä kauppaa, useimmat Hansakaupungit päättivät kauppapakotteista Norjaa vastaan. Toimenpiteet onnistuivat täydellisesti. Norjan kuningas antoi Hansan kauppiaalle hyvin laajat kauppaoikeudet eli käytännössä monopoliaseman Norjan ulkomaankaupassa.

vuonna 1350 tai jopa aikaisemmin Hansa perusti toimiston Bergeniin. Bergenin koko väestö ei ollut edes 10.000 ja Hansan edustajat perustivat oman 2.000 hengen asutuksen kaupungissa. Saksalaiset kaupunkiin muuttajat olivat enimmäkseen miehiä: kauppiaita, mutta myös työväkeä ja hyttipoikia. Vain pieni vähemmistö asui vakituisesti Bergenissä. Heillä oli oma oikeudellinen järjestelmänsä, jota tosin Norjan kuningas ei hyväksynyt. Hansatoimiston miesten ja paikallisväestön välillä sattui usein välikohtauksia. Toisaalta Hansa takasi vakaan tuonnin ja viennin. 1500-luvulla englantilaisten Islannista tuoma kala mursi Hansan kuivatun kalan kauppamonopolin. Samalla Hansan toimisto asteittain kuivui kokoon.

ruotsissa hansan vaikutusvalta alkoi 1250-luvulla. Lähinnä oli kyse Ruotsin kaivosteollisuuden kehittämisestä. Vuonna 1361 Hansa sai laajat erioikeudet. Sillä oli vahva vaikutus ruotsalaisten kaupunkien asukaskuntaan. Aina 1470-luvulle puolel Tukholman ja Visbyn raadeista muodostui saksalaisista.

Tanskassa Hansan vaikutus oli heikointa. Lähinnä Skanörin ja Falsterbon ympärille keskittynyt silakkakauppa oli Hansan aluetta.

hansan vanhin kauppatoimisto sijaitsi Novgorodissa. Toimistoja oli myös Pskovissa ja Smolenskissa. Novgorodista Hansa pystyi hallitsemaan Venäjän markkinoita. Visbyssä ensimmäinen yhteinen erioikeus saatiin 1199. Toimisto perustettiin 1276. Vuonna 1361 jotkut liiviläiset kaupungit auttoivat toimiston organisoimisessa. Novgorodissa oli pysyvästi 200 kauppiasta. He toivat mukanaan omat tapansa, elämäntapansa ja jopa oman yhteisen kirkkonsa. Kaupungilla oli 20.000 asukasta ja se kannatti voimakkaasti Hansan edustusta. Hollannissa ja Belgiassa (Flander) Hansan kiinnostus liittyi Bergenin ja silakan pyyntialueiden läheisyyteen. Ensimmäiset erioikeudet annettiin vuonna 1252. Keskustoimisto sijaitsi Bryggestä. Se oli suurin Hansan toimistoista ja muodostui 300 lähinnä hyvin koulutetusta ihmisestä. Bryggestä hallittu kauppa-alue oli myös laajin muodostaen tärkeän väylän Portugaliin, Espanjaan, Ranskaan ja Italiaan. Länteen matkustavat pysähtyivät kaupungissa.

aluksi englantia oli kaupassa riippuvainen Hansasta ja tarvitsi myöhemmin tukea Hansalta sodassaan Ranskaa vastaan. Vuonna 1157 perustettiin "Guildenhalle" kölniläisten kauppiaiden keskuspaikaksi. 1100- ja 1200-luvulla jotkut Hansakaupungit Englannissa saivat joitakin erivapauksia. Vuonna 1303 Hansa sai ensimmäiset yleiset erivapaudet. Lontoon toimisto, eli ns. Stahlhof oli pienin ja toimi muiden toimistojen lailla.

hansalla oli usein merkittävä rooli paikallisessa kehityksessä. Eräs sen kaikkein tärkeimmistä tehtävistä oli taata turvallisuus maalla ja merellä. Siksi Hansan olikin tärkeätä ylläpitää neutraalia purjehtimista, taistella "viktuaaliveljeskuntaa" vastaan (Klas Störtebeckerin johtamia merirosvoja vastaan), syventää vesiväyliä, rakentaa itsestään valaisevia poijuja, ylläpitää maareittejä ja niin edelleen. Epäsuorasti Hansa vaikutti myös talouteen ja kulttuuriin. Se tuki luovien taidemuotojen kehitystä (arkkitehtuuri, kuvataiteet jne.) Skandinaviassa ja Liivinmaalla käsityöammattien ja niihin liittyvän ammattisanaston kautta. Myös uskonpuhdistus ja kirjakielen leviäminen liittyi Hansaan kuten myös esimerkiksi Rostockin yliopiston perustaminen.

Hansakaupunkien asukkaat

keskiaikaiset kaupungit on yhteiskunnallisesti jaettu kolmeen ryhmään. Yläluokkaan, keskiluokkaan ja alaluokkaan. Merenrannalla sijaitsevilla Hansakaupungeissa yhteiskunnalliset erot olivat paljon pienempiä kuin sisämaan valmistustuotantokaupungeissa. Lyypekissä noin 22 % väestöstä kuului yläluokkaan ja suunnilleen 40 % alaluokkaan. Hansan ulkopuolella olleessa Augsburgissa vain 8 % kuului yläluokkaan ja 86 % alaluokkaan. Yläluokka muodostui lähinnä ulkomaankauppaa harjoittavista tukkukauppiaista ja miehistä, joilla oli omaa pääomaa eli pystyivät pääoma- tai muilla tuloilla elättämään itsensä yläluokan tasolla. Keskiluokka muodostui lähinnä vähittäiskauppiaista, alemman tason hallintovirkamiehistä ja ammattityöntekijöistä. Näiden kesken yhteiskunnalliset erot olivat usein melkoisen suuria. Alaluokka voidaan jakaa kahteen ryhmään. Kaikkein heikoimmassa olevat eivät pystyneet elättämään itseään: esimerkiksi rahattomat vanhukset, joilla ei ollut sukua tukenaan. Toinen ryhmä muodostui palkkatyöläisistä, ammattikoulutusta vailla olevista työläisistä, palvelijattarista ja kisälleistä. Saksalaisissa kaupungeissa Liivinmaalla (nykyinen Viro ja Latvia) ja Puolassa lisäongelman muodosti se, että moni asukkaista ei ollut saksalaista alkuperää. Monessa kaupungeissa he olivat sekä oikeudellisesti että taloudellisesti huonommassa asemassa kuin saksalaiset. Naiset olivat luokasta riippumatta kaiken yhteiskunnallisen osallistumisen ulkopuolella. He eivät myöskään voineet saada kaupunkien kansalaisoikeuksia. Kaikkia Hansakaupunkeja hallinnoitiin patriarkallisesti. 1200-luvulta lähtien ja varsinkin 1300- ja 1400-luvulla on selkeitä merkkejä siitä, että Hansakaupunkien eri killoissa oli naisjäseniä, ja että he työskentelivät eri ammateissa. Leskien, jotka usein jatkoivat edesmenneen aviomiehensä liiketoimintaa, lisäksi oli muitakin. Lyypekissä ja Kölnissä viitataan usein naiskauppiaihin.

Lyypekin kaupungin peruskirjassa vuodelta 1294 on nimenomaisesti todettu mies- ja naiskauppiaitten tasavertaisuus: naimaton nainen, vaimo tai leski saa antaa pois tai lainata omaisuuttaan vain, mikäli hänellä on oma liiketoimintaa ja hän siten on yhtä itsenäinen kuin mies. Kauppiasnaisella oli siten oikeus hallita omaisuuttaan haluamallaan tavalla, mutta samalla hänen oli myös vastattava veloistaan. Toinen tärkeä alue, jossa naiset saivat työskennellä, oli tekstiiliteollisuus. Monella tekstiiliteollisuuden alalla naiset pystyivät miesten lailla hankkimaan mestarin arvon. Kölnissä naisilla oli jopa aivan omat kiltansa - mm puuvillan ja silkin valmistuksessa.

Naisia ei useinkaan historiassa tunnusteta. Mikä on heidän asemansa tänään?

Voitteko kertoa esimerkkejä siitä, että naisiin nykyään suhtaudutaan vakavammin kuin muutama vuosikymmen sitten?

Ilman kansalaisoikeuksia oli kaksi muutakin väestöryhmää: papisto ja juutalaiset. Papisto oli pieni määrältään, mutta sen vaikutusvalta oli suuri esimerkiksi neuvostojen toimihenkilönä tai ripin vastaanottajina. Dominikaanit ja fransiskaanit olivat Itämeren Hansakaupunkien tärkeimmät luostarijärjestöt. 1100-luvulta lähtien juutalaiset pakotettiin asumaan itse hallinnoimissaan ghettoissa. Heitä oli lähinnä Reinin, Westafalian ja Saksin alueilla.

Paljon tietoa naisten asemasta keskiajalla on saatavissa: Päivi Setälä....

komiteoihin hyväksyttiin vain menestyneitä kansalaisia. Hallitsevat luokat kehittivät asteittain perinnöllisten oikeuksien käsitettä. Koko Hansan ajan kaupungeissa esiintyi ristiriitaa vallanjaossa raadin ja kiltojen välillä. Tämä johti levottomuuksiin, mutta myös kaupunkien hallintojen muuttumiseen.

eräs kaikkein parhaiten tunnettuja tapahtumia oli Jurgen Wullenweverin nousu Lyypekin pormestariksi 1533. Ennen tätä Lyypekki (1522), kuten useimmat muutkin Itämeren Hansakaupungit, olivat käyneet läpi uskopuhdistuksen. Useimmissa kaupungeissa neuvostot olivat vastustaneet lutherilaisuutta monen käsityöläisen ja alempien luokkien kuuluvan kannattaessa uutta uskontoa. Sosiaalinen jännite kanavoitiin perustamalla kansalaiskomiteoita. Niiden piti varsinkin taloudellisissa asioissa seurata neuvostojen toimintaa. Vuonna 1528 perustettiin 64-miehen kansalaiskomitea. Se valvoi neuvostoa ja ajoi neuvoston vastustamaa luterilaisuutta. Neuvosto muodostui lähinnä maanomistajista ja miehistä, joilla oli henkilökohtaista omaisuutta. Kauppiat olivat lähempänä komiteaa. Kauppias Jurgen Wullenwever oli yksi johtavista puhemiehistä ja vuonna 1530 komitea pakotti neuvoston hyväksymään lutherilaisuuden. Vuonna 1531 moni raatilainen lähti kaupungista ja 64-miehen komitea otti käytännössä vallan. Uusista jäsenistä muodostuva raati valitsi Jurgen Wullenweverin pormestariksi.

Onko teidän alueellanne esiintynyt kumouksellisuutta tai sosiaalista levottomuutta?

Ketkä ovat toimineet aloitteentekijöinä ja ketkä ovat sitä vastustaneet?

Oliko uskonnolla merkitystä asiassa?

Wullenweverin nimi liittyy myös läheisesti Lyypekin rappioon. Yllä kuvattu hallintotavan muutos toteutui monessa Hansakaupungissa. Pyrkimyksenä saada Tanskan salmien liikenne haltuun ja lopettaa hollantilaisten ja englantilaisten kauppiaiden toiminta Itämerellä Wullenweverin johtama Lyypekki päätti osallistua Tanskan vallanperimystaisteluun. Lyypekki tuki Tanskan kuningasta Fredrik I:ä, joka oli kaatanut veljenpoikansa Kristian II vuonna 1523. Lyypekki ei sodassa 1534 kuitenkaan saanut merkittävää tukea muilta Hansakaupungeilta. Esimerkiksi Preussin Hansakaupungeilla oli intressinä käydä viljakauppaa englantilaisten ja hollantilaisten kaupunkien kanssa. Lyypekki hävisi ja Wullenwever syöstiin vallasta ja aikaisempi raati palasi takaisin valtaan. Uusi uskonto sai kuitenkin jäädä. Wullenwever teloitettiin kohta tämän jälkeen.

Hansan merkityksen väheneminen

Hansaliiton häviäminen johtui pääasiassa Euroopan uuden ajan alussa kehittyneistä yhteiskunnallisista ja kansallisista rakenteista. Keskiajalla syntyneellä Hansalla ei ollut paikkaa uudessa järjestyksessä. Rutto levisi kulkutaudin lailla 1400-luvun puolivälissä tappaen melkein kolmanneksen väestöstä. Tämä johti ns. maatalouskriisiin, jossa viljan tuotanto ja kauppa väheni suuresti. Tämä taas vaikutti merkittävästi Hansan kauppaan.

Tärkeä vuosiluku on 1492. Muutama vuosikymmen Kolumbuksen Amerikkaan saapumisen jälkeen Atlantin yhteys oli asettanut Iberian niemimaan ja Englannin maailmankaupan keskiöön. Itämeren alue taantui Euroopan periferiaksi ja sen merkitys

väheni suuresti. Samalla muuttui myös kaupunkien rooli. 1400-luvulta lähtien Saksan hallitseva aatelisto painosti yhä kovemmin Hansa- ja muita kaupunkeja.

kaupunkien oli usein pakko erota Hansasta. Joissakin tapauksissa kaupunki päätti itse erota. Vuonna 1474 Breslau jätti ensimmäisenä kaupunkina omasta aloitteestaan Hansan. Breslau oli luonnut uusia kauppayhteyksiä Ylä-Saksin kaupunkien kuten Nürnbergin kanssa, ja tässä Hansan erioikeudet osoittautuvat enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Hansan kauppa oli yhä enemmän välityskauppaa. Kaupungeilla oli yhä vähemmän itse tuottamia tuotteita. Territoriovaltiossa taas nähtiin laajamittaisen manufaktuuri tuotannon kehittyminen. Valtioiden valta alkoi kasvaa ja useimmat Euroopan maat, kuten Englanti ja Hollanti, mutta myös Saksan ruhtinaskunnat näkivät territoriovallion vahvistumisen. Hansan kauppiaille oli yhä suurempia vaikeuksia ylläpitää perinteisiä erioikeuksiaan.

venäjällä Novgorod yhdistettiin Moskovaan 1478. Vuonna 1494 Hansan toimisto suljettiin Venäjällä. Liivinmaan kaupungit ryhtyivät järjestämään Venäjän kauppaa. 1550-luvulla Venäjän kaupan merkitys alkoi laskea. Tämä johtui sodasta Liivinmaalla, jossa Saksalainen ritarikunta tuhoutui ja suorat yhteydet - Tallinna oli poikkeus - Hansakaupunkeihin katkesivat. Lyypekki loi tämän jälkeen suorat yhteydet Narvaan ja sai samat erioikeudet kuin sillä oli ollut Novgorodin kanssa. Ruotsin kanssa jouduttiin kuitenkin sotaan ja Narva menetettiin 1581.

hansan toimistojen merkitys Lontoossa, Bryggessä ja Bergenissä väheni 1500-luvulla ja Hansa menetti useimmat erioikeutensa Skandinavian kaupassa. Hansan jäsenkaupunkien määrä laski dramaattisesti 1500-luvulla. Syitä olivat kauppasuhteiden menettäminen, kaupunkien omat edut, voimavarojen puute pakotteiden läpiviemisessä ja organisaation ylläpitämisen kalleus.

kolmikymmenvuotinen sota 1618 - 48 nopeutti Hansan alamäkeä. Hansapäivillä 1629 päätettiin, että sodan vuoksi Hansaan liittyvät kysymykset siirrettiisiin Lyypekille, Hampurille ja Bremenille Vuosina 1630 ja 1641 nämä kaupungit loivat läheisempiä yhteyksiä. Westfalenin rauhansopimuksen jälkeen järjestettiin muutamat Hansapäivät, mutta niihin osallistui vain kolme tai neljä kaupunkia. Viimeiset Hansapäivät järjestettiin 1669. Osallistuminen oli erittäin vähäistä. Kolmikymmenvuotisen sodan jälkeen territoriaalivaltiot vahvistivat asemaansa Saksassa ja vain kolme vahvinta Hansakaupunkia jäi jäljelle. Niiden merkitys on nykyäänkin huomattavissa kahdessa Liittotasavallan kaupunkiosavaltiossa: Hampurissa ja Bremenissä.

Hansan hyöty – Hansan erilaiset roolit

1980-luvulta lähtien on yhä enemmän keskusteltu yhteistyöstä Itämeren alueella. Neuvostoliiton luhistumisen jälkeen 1989 mahdollisuudet lähentää poliittisia ja kulttuuriyhteyksiä ovat edelleen parantuneet. Euroopan Unionissa on pyrkimyksenä vahvistaa alueellisia identiteettejä, pyritään luomaan yleiskuva EU:n rajojen sisäisistä alueista. Itämeren alueen maat ovat osa tätä "alueiden rakentamista".

Karl-Heinz Harbeck ja Christian Wellmann: Einleitung. In: Kooperation und Konflikt in der Ostseeregion (Yhteistoiminta ja ristiriidat Itämeren alueella), Christian Wellmannin julkaisu, Kiel 1999, P. 7-9, P. 7.

tämä merkitsee, että samalla kun kansainvälisiä yhteyksiä vahvistetaan, ryhdytään historian kautta selvittämään alueiden tyypillisiä piirteitä. Suuressa osaa Itämeren Hansa on tällainen ilmiö. Tämä kaupunkien liitto nähtiin jo keskiaikana keskiluokkaisten kauppiaitten kansainvälisen yhteistyön muotona, jota ei juurikaan rajoittanut se, missä maassa Hansakaupunki sijaitsi.

Keskustelua

Mikä merkitys historialla on teidän maassanne?

Miten historiaa hyödynnetään poliittisen päätösten yleisen hyväksyttävyyden edistämiseksi?

schleswig-holsteinin osavaltion entinen ministeripresidentti Björn Engholm puhui uuden Hansan perustamisesta Itämeren alueella. Hänen ajatuksenaan oli rakentaa kulttuuri-, instituutio- ja taloussiteitä, jotka Engholmin mukaan olivat olemassa Hansan aikana. Vuonna 1991 hän sanoi: "Hansa kuvaa käsitteenä pohjoisessa aikaisemmin vallinnutta taloudellista yhteyttä."

saksalaiset käyttivät käsitettä aina vuoteen 1994. Kolmessa Baltian maassa kiinnostuttiin Hansan perinteestä uudelleen, koska se mahdollisti suhteiden lähentämisen Eurooppaan samalla kun ero Neuvostoliittoon pysyi selvänä.

Miten te suhtaudutte Hansaan?

itämeren kaupungit haluavat usein liittää itsensä Hansaan. Saksaa puhuvalla alueella "Hansa" ymmärretään jonakin, joka on järkevää, urbaania, luotettava sekä ehkä hieman cool ja varautunut. Kuitenkin pääasiassa myönteisenä. Välittömästi Saksan jälleenyhdistyttyä aikaisemmin DDR:ään kuuluneet Greiswald, Stralsund, Rostock ja Wismar lisäsivät "Hansestadt" -epiteetin nimeensä. Skandinaviasta tullut kritiikki on 1990-luvun puolivälistä vähentänyt "Uusi Hansa" -käsitteen käyttöä. Skandinavialaisessa historiankirjoituksessa Hansa nähdään saksalaisena aggressiivisena kauppiaallina, joka sai hegemonian Itämeren alueella. Varsinkin Tanskassa ja Norjassa nostettiin esille tällaista kritiikkiä. Joten "kansainvälisen" hansayhteistyön kannattajat joutuivat kohtamaan näkemyksen Hansasta puhtaasti pohjoissaksalaisena kauppaorganisaationa. Hansa herätti Saksan ulkopuolella myös ärtymystä. Toiset ovat painottaneet Hansan myönteisiä puolia: kauppavaltana se myös edusti ystävällisten suhteiden vaalimista. Tällöin tosin unohdetaan ne sodat, joita Hansa etujensa turvaamiseksi kävi.

Björn Engholm: Eine Neue Hanse? Nordeuropa-Forum 1991, No 4, s 9-11, s 9

Keskustelua

Hansa auttaa myös yhteisten juurien löytämisessä Itämeren alueella. Eikö historia aina ole rakennelma, jota tarvitaan kun etsitään identiteettiä ja yhtäläisyyksiä

yritys perustaa uusi Hansaliitto on hieman vanhempi. Hollantilainen kaupunki Oldenzaal kutsui täyttäessään 750 vuotta 1980 koolle Hansetagin. Alunperin tarkoitus oli, että päivät olisivat vain osa juhlia. Seuraavina vuosina yhteistyö kuitenkin kehittyi ja siihen osallistui yli 200 kaupunkia, joista kaikki eivät olleet vanhoja Hansakaupunkeja. Vaikka historiallinen Hansayhteistyö on osa tätä "uutta Hansaa" - esimerkiksi arkistojen ylläpito - niin yhteistyö perustuu lähinnä komiteoihin, joissa keskustellaan kuntien ajankohtaisista ongelmista tai turismista. Vuodesta 1990 on tärkeäksi tehtäväksi noussut muutosprosessin tukeminen Itä-Euroopassa ja etenkin Baltiassa ja Puolassa.

Hansaliiton poliittinen historia Saksassa

1800-luvulla oli tyypillistä intensiivinen kiinnostus historiaan. Historian tutkimus kehittyi itsenäiseksi tieteenalaksi ja legitimoiti usein kansallisia liikkeitä. Historiaa on tulkittu kansallisesta näkökulmasta. Varsinkin Saksassa Hansan historia herätti suurta kiinnostusta. Hansa nostettiin irti sen historiallisesta kontekstista ja sen saksalaista luonnetta painotettiin.

Tunnistatko omissa maassanne joitakin esimerkkejä "kansallisesta näkökulmasta"?

1800-luvun toisella puoliskolla Hansa nähtiin Saksan merivallan parhaana esimerkkinä. Bremenissä syntynyt historiantutkija Dieter Schäfer kirjoitti "Hansan ydin ja tarkoitus oli edustaa Saksaa merillä". Kun suuri Saksan valtakunta perustettiin vuonna 1871 julistettiin merisotavoimien olevan kansallinen velvollisuus ja Hansakaupunkien merellinen kauppa tulkittiin uudestaan. Vuonna 1889 Saksan keisariksi tullut Wilhelm II kannatti tätä melkein teatraalisen innokkaasti. "Paikka auringossa" oli voitettava. Saksan oli hankittava siirtomaita, jotta Saksa voisi osallistua "maailman politiikkaan". Useimmat historioitsijat kannattivat tätä nationalistista päätöstä.

saksa oli monen sadan vuoden ajan ollut pirstoutunut moneen pieneen valtioon. Kansallismielinen historianäkemyksesi tarvitsi kipeästi yhtenäistä linjaa ja yhteistä perinnettä. Hansa antoi tämän. Hansa esitettiin Saksan keskiaikaisen vallan keskuksena. Hansa loi ainakin jonkin verran kansallista koheesiota.

natsi-saksa hyödynsi Hansaa legitimoitakseen aggressiivista ulkopoliittikkaansa. Perustelut olivat erilaiset kun keisarin aikana. Nationalistisen ja rasistisen natsi-ideologian mukaan Hansa todisti saksalaisuuden ylivoimaa ja germaanista alkuperää eli epähistoriallista jatkuvan yhteyden olemassaoloa erilaisten Saksassa asuneiden kansojen välillä. Tämä tulkinta painotti Hansan porvarillista rakennetta todeten Saksan pystyneen kehittymään suurvallaksi ilman aristokratian apua, ja että Saksa oli tällä tavalla ollut rauhaa ja hyvinvointia Pohjois-Eurooppaan.

"Hansan Portti" yhteenveto
Danzigin huolenpidon alaisista
kaupungeista Internetin sivuilta:
[http://hanza.gdansk.gda.pl/
index_n.html](http://hanza.gdansk.gda.pl/index_n.html)

hansalla perusteltiin myös Saksan pyrkimystä laajentua taloudellisesti Itämeren alueella. Natsien ylivallan piti luoda uudelleen Hansan luoma yhtenäisen talousalue. Saksalla ei pitänyt pelkäästä olla ratkaiseva asema ”Keski-Euroopassa”. Saksan piti myös olla Keski-Euroopan johtava talousmahti. Hansan historia sai legitimoita tällaisia odotuksia.

vuoden 1945 jälkeen tutkimus Saksan Liittotasavallassa otti uuden – vaikka tutkijat olivat usein samat – näkökulman Hansaan. Tutkijat keskittyivät Hansan taloudelliseen ja sosiaaliseen historiaan ja erityisesti kaupunkien kehitykseen. Saksa oli lyöty eikä ollut maailmanpolitiikan mahtitekijä. Siksi myös sellaiset tutkimusalueet, joissa Hansan avulla oli legitimoitu tällaisia pyrkimyksiä, työnnettiin pikaisesti taka-alalle. Hansa nähtiin yleisesti myönteisenä asiana, mutta siihen liittyvä ideologinen ja poliittinen pohjaväri oli suureksi osaksi hävinnyt..

saksan demokraattisessa tasavallassa Hansa-tutkimuksen tematiikka ei paljoakaan eronnut tutkimuksesta Liittotasavallassa. Hansan luokkarakennetta tosin tutkittiin marxilaisesta näkökulmasta. Populääritulkintoissa nostettiin joskus esille joitakin sosiaalivallankumouksellisia seikkoja. Vakavat historioitsijat välttivät tällaisia tulkintoja. Hansa oli kiinnostava myös, koska siinä voitiin nähdä kapitalismin aikaisen vaiheen ja feodaaliyhteiskunnan välinen ristiriita.

Hansa uhkana: Norjalainen näkemys

se, että hansan ydin oli saksalainen, johti Skandinavian historian tutkimuksessa aivan toisenlaisiin arvioihin. 1800-luvulla kansallismieliset liikkeet olivat aktiivisia myös Skandinaviassa. Nekin hyödynsivät historiaa legitimoitessaan toimintaansa. Hansa nähtiin Skandinavian kansallismielisissä piireissä ensisijassa saksalaisena uhkana. Tanskan ja Hansan välillä oli ollut pitkiä ja katkeria konflikteja. Björn Engholmin ajatus nimetä Itämeri-yhteistyö ”Uudeksi Hansaksi” herättikin vain hillittyä innostusta.

varsinkin vasta vuonna 1905 Ruotsista itsenäistyneen Norjan kansallismielisissä historiakirjoissa Hansaa kuvattiin uhkana. Tämä tulkinta vahvistui vuoden 1945 jälkeen, koska Saksan miehitys toisen maailmansodan aikana nähtiin Saksan laajentumispolitiikan jatkeena. Myöhäiskeskiajalla Hansan kauppiaat olivat yleisesti hallinneet Norjan ulkomaankauppaa estäen siten norjalaisia kauppiaita käymästä kauppaa ulkomailla. Siksi Norjassa ei päässyt kehittymään vahvaa, aikaisemman itsenäisyystaistelun mahdollistavaa porvaristoa. Tämän lisäksi norjalaisille talonpojille annetut lainat ja niistä johtuva velkaantuminen nähtiin Norjan väestön riistona.

uudemmassa tutkimuksessa on kuitenkin todettu Hansan monopoliaseman vaikuttaneen myös Norjan kehitykseen myönteisesti. Alasaksan vahva vaikutus Norjan kieleen, kaupan luomat kulttuurisuhteet Eurooppaan, kuivatun turskan, eli Norjan merkittävimmän vientituotteen varma menekki on mainittu esimerkkeinä. Osittain tässä voidaan nähdä ”käännöksen kansallisessa identiteetissä”. Tähän asti kansallinen identiteetti oli ollut hallitseva. Uudet eurooppalaisemmat trendit lievittivät hieman Hansan synnyttämiä jännitteitä.

Keskustelua

Uskotteko, että tämä uusi tulkinta voidaan nähdä ”käänteenä kansallisessa identiteetissä”, eli norjalaisena pyrkimyksenä painottaa yhteyksiä eikä eroja Saksan ja Euroopan kanssa?

Oletteko koskaan kohdanneet esimerkkejä historiallisesta ”re-identifikaatiosta”?

Esimerkiksi vuoden 1990 jälkeen? Miten tämä on ilmennyt?

Miten Hansa nähtiin Virossa

keskiajalla virolaivat olivat monesta hiippakunnasta ja Liivinmaan ritarikunnasta muodostuneen Liivinmaan kautta osa Saksan kulttuuri- ja talousaluetta. Saksalaisen vallan aikana perustettiin itsenäisiä kaupunkeja. Hansalla oli läheiset yhteydet vallan keskuksiin ja siksi on tärkeää, kun keskustellaan Hansan roolista Virossa ja Latviassa, tarkastella saksalaista vaikutusvaltaa yleensä.

on kaksi kantaa: Baltian saksalaisten ja kansallismielinen. Saksalais-baltialainen historiatutkimus palautuu 1800-luvulle, jolloin venäläistämiskauden jälkeen Virossa ja Latviassa asuvien Baltian saksalaisten joukossa syntyi uutta kansallismielisyyttä. Poliittisesti oli relevanttia tutkia saksalaisten alkuperää ja heidän keskiaikaista ”kulta-aikaansa”. Saksalaiset nähtiin kulttuurin kantajina ”kulturträger”. He olivat edustaneet edistystä, tuoneet kulttuuria ja kristinuskoa Viroon ja Latviaan, perustaneet kaupunkeja ja luoneet yhteyksiä alueen ja länsieurooppalaisen kulttuurin välille. Alkuperäisväestöä pidettiin vielä barbaarisena. Virolaisten kansallinen historiankirjoitus juontaa juurensa samalta ajalta. Luonteeltaan se on kuitenkin hyvin erilaista. Saksalaiset esitettiin pitkään virolaisia hallinneina valloittajina.

saksalaisia edeltänyt itsenäisyyden aika ja yksittäiset esimerkit (kuten taistelut ristiretkeläisiä vastaan ja Pyhän Yrjön yön kansannousu 1343-45) sankarillisesta virolaisesta vastarinnasta esitettiin idealistisessa valossa. Ruotsin vallan aikaa 1600-luvulla kutsuttiin ”kultaiseksi ajaksi”, koska silloin parannettiin virolaisten asemaa ja rajoitettiin saksalaisten etuoikeuksia.

Keskustelu

Voidaanko näitä vaiheita verrata?

Miten 1600-luku eroaa 1900-luvusta?

tämä tulkinta piti myös kutinsa 1920- ja 1930-luvulla. Poliittisten seikkojen sijaan satsattiin virolaisten enemmistön ollessa talonpoikia yhä enemmän maatalouden ja asutuksen historiaan. Pääasiassa painotettiin keskiaikaa seuranneita vaiheita. Keskiaikaa tutkittaessa painotettiin Tallinnan ja Tarton asemaa Hansakaupunkeina ja paikallisen väestön tilannetta.

C.J. Jakobsen: ”700 years of the Nighth of Slavery and Time of Darkness”, 1874 valottaa tätä tulkintaa

toisen maailmansodan jälkeen tilanne jatkui muuttumattomana aina 1990-luvulle asti. Stalinin aikaan 1940- ja 1950-luvulla liittyi selkeästi saksafobiaa ja mitään "saksalaista" kysymystä ei oikein voinut tutkia. Paikalliset saksalaiset lähtivät Virossa jo vuonna 1939. On myös merkillepantavaa, että keskiaikatutkimuksen pääarkisto, eli Tallinnan kaupunginarkisto, jota Baltian saksalaiset historioitsijat paljon käyttivät, siirrettiin Saksaan 1944 (palautettiin vuonna 1990). Virossa keskityttiin pääasiassa maatalouden ja väestötieteen historiaan. 1980-luvun loppupuolella ryhdyttiin uudestaan tutkimaan saksalaiskysymyksiä.

1990-luvulla asenteet muuttuivat hyvin nopeasti. Hansa esitettiin Baltian ja Euroopan välisten suorien yhteyksien ylläpitäjänä, oli varsin suosittua viitata Hansaan käsitteenä erilaisissa yhteyksissä (Hansapank, Hansatee, Hansa Liising jne.). Viron neljälle Hansakaupungille – Tallinna, Tartu, Pärnu ja Viljandi – entinen jäsenyys muodostui tärkeäksi osaksi niiden identiteettiä. Niissä järjestettiin jokavuotisia Hansapäiviä (festivaaleja) ja luotiin yhteyksiä muihin Hansakaupunkeihin.

Keskustelu

Hansa on keskiaikainen ilmiö, joka on leimannut kaikkia Itämeren alueen maita aina tähän päivään asti. Esimerkiksi monessa kaupungissa näkyvä punatiiliarkkitehtuuri on Hansan perua.

Uskoteko, että Hansa voi auttaa "alueellisen identiteetin" luomisessa?

Mikä voi yhdistää Itämeren aluetta?

Mitä merkkejä eri maista ja kansoista on löydettävissä Itämeren alueella ja teidän alueellanne?

1900-luku

Toinen maailmansota Skandinaviassa

Tanska ja Norja

toisen maailmansodan puhjetessa Tanska ja Norja yrittivät, kuten ensimmäisen maailmansodan aikana, pitää kiinni puolueettomuudestaan. Merkit sotaikäyviin maiden jännitteiden lisääntymisestä Pohjois-Euroopan valtioiden hallinnasta huipentuivat alkuvuonna 1940. Tästä huolimatta Saksan sotilashyökkäys tuli täysin yllättäen ja Tanskan ja Norjan hallitukset yllättyivät täysin maittensa miehityksestä 9. 4. 1940.

saksalla oli ilmeisesti monia erilaisia syitä miehittää kyseiset maat. Siksi onkin melkein mahdotonta historiallisesti määrittellä yhtä ratkaisevaa seikka. Asiaan vaikuttivat ainakin seuraavat seikat:

1. Maantieteelliset strategiset ja sotilaalliset seikat, hyökkäys Neuvostoliittoon, pelko länsivaltojen ja varsinkin Englannin mahdollisuudesta saada alue hallintaansa tai jopa oman sotilaallisen intervention suunnittelu. (Oikeistolaiset ryhmät painottivat itsepäisesti sekä miehityksen aikana että sen jälkeen – myös Norjassa – Saksan enemmän tai vähemmän vain ehtineen ennen englantilaisia).
2. Taloudelliset edut – Tanskassa maatalous ja Norjassa mineraalit ja kaultakulhutiet. Tämä vastasi Saksan pyrkimystä luoda pan-eurooppalainen talous.
3. Rasistinen tavoite yhdistää Pohjois-Eurooppa osaksi Saksan suurta valtakuntaa oli enemmänkin ideologinen kuin todellinen selittäjä. Alfred Rosenberg – yksi natsi-ideologian johtohahmoista – kannatti, kuten Hitlerkin ”pohjoisen rodun” yhdistämistä ja painotti tätä voimakkaammin kuin Norjassa toimivien saksalaisjoukkojen sotilasjohto. Ei kuitenkaan pidä aliarvioida sitä merkitystä mitä ”arjalaisuudella” oli miehityksen historiaan sekä yhteistoiminnan ja vastarinnan muotoihin.

Mikä oli teidän maanne poliittinen tilanne toisen maailmansodan syttymisen aikaan? Mikä rooli teidän maallanne oli sodan aikana?

Tanska antautui ilman taistelua 9.4.1940. Norja antautui saman vuoden kesäkuussa ankarana maan pohjoisosissa käydyn vastarinnan jälkeen. Miehityksen luonne oli hyvin erilainen luoden suuntaviivoja tulevalle miehityspolitiikalle ja yhteistyön sekä vastarinnan dynamiikalle.

Tietoa kohteesta ”Weserrubung” (Operation Weser) katso: www.army.mil/cmh-pg/books/70-7_02.htm

Yhteenveto Norjan ja Tanskan miehityksestä www.norwegian-scenery.com/facts/history.html
www.nuav.net/
www.um.dk/english/danmark/danmarksbog/kap6/6-15.asp

tanskassa kuningas ja hallitus jäivät maahan kohdaten ongelman pitää kiinni kansallisista eduista samalla kun oli kumarrettava miehitysvallan käskyille. Tämä on johtanut hyvin erilaisiin reaktioihin: jotkut ovat kutsuneet sitä mukautumiseksi tai yhteistyöpolitiikaksi ja toiset jopa kansalliseksi yhteistoiminnaksi. Sotien jälkeisinä vuosina tämä politiikka kuvattiin ensin yksiselitteisesti patriotismina. Demokratian ja yhteiskunnan normaalitilaa ylläpidettiin totalitaarisen miehitysvallan edessä. Tämä johti myöhemmin vastarinnan kehittymiseen.

vuonna 1943 miehitysarmeija rajoitti yhä selkeämmin poliittista autonomiaa ja siviilielämää. Sorron saadessa raaempia muotoja kansalaisten vastarinta yltyi laajasti ja johti lopulta aseelliseen vastarintaan. Tanskalaisten juutalaisten vaino johti Tanskassa Norjaa suurempaan tukeen muun väestön piirissä. Joitakin tuhansia juutalaisia pystyi pakenemaan Tanskasta – useimmat heistä Ruotsiin. Tämä johti myös tiettyyn myyttien rakentamiseen. Eräs näistä on se, että Tanskan kuningas olisi ratsastanut Kööpenhaminan kaduilla Daavidin tähti rinnassaan osoittaakseen vastustavansa juutalaisten karkottamista.

Jälkikäteen kaikki historialliset vaiheet johtavat legendojen ja myyttien syntymiseen. Todellisuuden paradoksaalisuus muuntuu "kertomuksiksi", jotka helpottavat hyvän ja pahan erottelua ja luokittelua. Tunneteko vastaavia kertomuksia omasta maan historiasta tai toisesta maailmansodasta?

norjan tilanne erosi suuresti Tanskasta. Hallituksen jäsenet ja kuningas olivat paenneet maasta ja muodostaneet pakolaishallituksen Lontooseen. Vidkun Quisling johtama Norjan natsipuolue (Nasjonal Samling) oli jo huhtikuussa 1940 yrittänyt sotilaskaappausta, mutta puolue ei saanut tukea miehittäjiltä. Saksalaiset tukivat aluksi Tanskan tyyppistä "suvaitsevaista" miehitystä. Kun ilmeni, että tämä ei ollut mahdollista, he päättivät tukea Quislingiä ja natsikumousta. Syyskuussa 1940 saksalaiset nimesivät Vidkun Quislingin valtionpäämieheksi. Norjan natsien avulla – heitä oli tosin suhteellisen vähän – saksalaiset perustivat Quislingin johtaman miehityshallituksen. Suunnitelmissa oli Saksan mallin mukaan "natsifoida" maa. Vastarinta yltyi suuressa osassa väestöä. Monet järjestöt ja työntekijäryhmät vastustivat tätä kehitystä, ja kansalaisten protesteista ja boikoteista kasvoi järjestäytynyt poliittinen vastarintaliike. Järjestäytynyt, spontaani jokapäiväinen oppositiotaistelu (holdningskampem) eli taistelu asenteista jatkui koko miehityksen ajan. Kesti kuitenkin jonkin aikaa ennen kun hajanaisista partisaaniryhmistä kasvoi järjestäytynyt sotilaallinen organisaatio (Milorg), joka toimi pakolaisjoukkojen ja Englannin armeijan suojeluksessa.

Skandinavian maissa esiintynyt kansalaisvastarinta nähdään vieläkin poliittisen vastarinnan mallina. Tämä koskee sekä diktatuureja että demokratioita.

Tunneteko poliittisia keskusteluja, joissa käsite vastarinta on ajankohtainen asia?

Voidaanko näitä asioita verrata toisiinsa?

verrat tulla länsirintamaan ja puhumattakaan itärintamasta Tanskassa ja Norjassa oleminen oli saksalaiselle sotilaille melkein lepoa. Saksan näkökulmasta miehitykset olivat melkein rauhanomaisia. (Tämä on tosin varsin kyynistä ajatellen vastarintaliikkeen ihmishuhreja). Saksan armeijan ja vastarintaliikkeen välillä oli suhteellisen vähän aseellisia yhteenottoja. Osin tämä johtui Saksan armeijan ylivoimaisuudesta, joka teki partisaanisodasta melkein mahdottoman tuntuinen. Saksalaiset uhkasivat myös tappaa ottamiaan panttivankia, mikäli heitä vastaan hyökättäisiin. Joissakin tapauksissa näin myös tapahtui. Norjassa sotilaallinen vastarintaliike sabotoi saksalaisia sotilasyksiköitä. Sodan loppuvaiheessa se iski rautatielinjoihin estääkseen saksalaisten vetäytymisen ja liittoutuneiden vastaisen toiminnan. Quisling yritti 1942 ottaa käyttöön nuorten työvelvollisuuden valmistukseen heitä Saksan armeijan alokkaiksi. Suunnitelma epäonnistui Norjan kansan melkein yksimielisen vastustuksen vuoksi. Moni nuori mies päätti piiloutua tai liittyä vastarintaliikkeeseen.

sekä norjassa että Tanskassa taloudellinen yhteistoiminta oli suurta. Monelle tavalliselle työntekijälle Saksan armeija oli pääasiallinen työnantaja, ja talous- ja teollisuussektorit halusivat hyötyä Saksan sodasta ja Itä-Euroopan riistosta. Kesti varsin kauan, ennen kuin ryhdyttiin käsittelemään näitä molempien maiden kannalta piinallisia asioita.

toinen vaikea asia Norjan ja Tanskan miehityksessä oli paikallisten naisten suhde saksalaisiin sotilaisiin. Saksan armeija ei mitenkään pyrkinyt estämään suhteita, ja avioliiton ulkopuolisten lasten syntyessä naiset saivat jopa tukea "Lebensborn"-järjestöltä. Väestön piirissä saksalaisten naisiin suhtauduttiin kuin kaikkein pahimpaan petturiin. Sodan jälkeenkin näitä naisia usein hyljeksittiin vahvemmin kuin poliittiseen yhteistyöhön syyllistyneitä. Jälkeenpäin on todettu toiminnan olleen varsin yleistä: noin 10 000 avioliiton ulkopuolista lasta syntyi saksalaisten sotilaiden ja norjalaisten naisten suhteiden seurauksena. Äitejä ja lapsia syyllistettiin ja heidät suljettiin ulos sosiaalisesta kanssakäymisestä. Saksalaisten sotilaitten lapset ovat myöhemmin perustaneet oman järjestönsä, ja vuonna 2001 he syyttivät valtiota ihmisoikeuksien murentamisesta

Seksuaalisuus on asia, joka aina yhdistetään sotaan. Se voidaan myös nähdä sodankäynnin välineenä: alkaen suhteista miehityssotilaiden kanssa, sotilasbordelleihin, pakkoprostituutioon ja joukkoraiskauksiin.

Mikä oli teidän tilanteenne toisen maailmansodan aikana?

Miten ihmiset selviytyivät näiden asioiden kanssa sodan jälkeen?

Onko tästä esimerkkejä nykyaikana?)

Suomi toisessa maailmansodassa

kahden maailmansodan välillä Suomi, joka oli säilyttänyt itsenäisyytensä, oli kiinnostunut yhteistyöstä Baltian maiden ja Puolan kanssa. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa oli 1920-luvun alusta kehitetty Kansainliiton mallin pohjalta. Vuodesta 1935 Suomi kääntyi lähemmäksi skandinaavista mallia. Suhteet Neuvostoliittoon olivat kylmät ja jopa vihamieliset. Hitlerin hyökkäyksen kasvaessa vuonna 1938

Tietoa näistä lapsista Tanskassa ja Norjassa on saatavilla osoitteessa: www.warandchildren.org/Organizations.htm

Neuvostoliitto pyrki uusiin suhteisiin Suomen kanssa. Tavoitteena oli turvata Suomen yhteistyö ennaltaehkäisevän iskun sattuessa. Neuvostoliitto vaati myös Suomea luovuttamaan alueitaan Leningradin strategisen turvallisuuden nimissä. Korvauksena luvattiin palauttaa Suomen sisämaarakoihin liittyviä alueita. Suomen hallitus päätti tästä huolimatta hylätä ehdotuksen. Neuvostoliitto vastasi sanomalla irti Suomen kanssa vuonna 1932 solmimansa hyökkäämättömyyssopimuksen. Marraskuun 30. päivänä Neuvostoliitto hyökkäsi valtavalla ylivoimalla. Vastoin kaikkia odotuksia Suomen armeija kesti hyökkäystä 105 päivää. Suomen armeija ei olisi voinut kestää paljon pitempään. Ruotsin avulla saatiin kuitenkin rauhansopimus aikaiseksi. Suomi pysyi itsenäisenä mutta hinta oli kallis – 25.000 sotilasta oli kaatunut. Moskovan 13.3. 1940 solmitussa rauhassa Suomi joutui luovuttamaan Karjalan kannaksen ja Suomenlahden ulkosaaret Neuvostoliitolle.

rauhansopimuksen jälkeen keväällä 1940 Suomen ulkopolitiikka keskittyi yhä enemmän Saksaan. Toiveissa oli, että Saksan ja Neuvostoliiton suhteiden mahdollisen heikkenemisen kautta Suomi Saksan avustuksella voisi uudelleen tarkistaa Moskovan rauhajan rajajärjestelyjä. Saksan valmisteluissa Neuvostoliiton vastaista sotaa varten Skandinaviassa oli merkittävä rooli, ja nyt Suomi sai uutta merkitystä. Vuoden 1940 alussa Hitler antoi uudelleen luvan toimittaa Suomeen aseita. Saksan uusi politiikka johtui pelosta, että Neuvostoliitto mahdollisesti suunnitteli Suomen valtaamista. Neuvostoliitto oli jo vallannut Baltian maat. Saksa ja Suomi olivat vasta sopineet, että Suomi toimittaisi nikkelimalmia Petsamosta. Mikäli Neuvostoliitto olisi miehittänyt Pohjois-Suomen, olisi tämä sopimus vaarantunut.

brittiläis-kanadalaisella kaivosyhtiöllä oli oikeudet Pohjois-Suomen nikkeli-kaivoksiin. Saksan sotateollisuudelle niiden hallinta kasvoi ensisijaisen tärkeäksi asiaksi. Sodan vuoksi nikkelin, molybdenemin, kuparin ja raudan saatavuus ulkomailta oli heikentynyt merkittävästi. Saksan sotateollisuuden tarpeet piti nyt suureksi osaksi täyttää Petsamon alueen tuotannolla. Saksalais-suomalaiset 29.6. ja 23.7. 1940 solmitut kappasopimukset lähtivät siitä, että 60 % Suomen nikkeli- tuotannosta toimitettaisiin Saksaan. Tämä vastasi täysin Saksan tarpeita. Natsi-Saksalle strategiset kysymykset olivat erittäin tärkeitä. Ideologia perusteli taistelun elintilasta idässä, ja tästä tuli pääperustelu sotavalmisteluille Neuvostoliittoa vastaan. Suomea haluttiin hyödyntää joukkojen sijoittamisessa, huollossa sekä sotilasoperaatioiden tukikohtana.

kun saksan suhtautuminen oli näin muuttunut, vastattiin yleisesti myönteisesti suomalaisten asetoimitusvaateisiin. Vastapalveluksena Suomi salli Saksan käyttää merialuettaan huoltokuljetuksiin. Suomalaisten satamien kautta kuljetettiin huoltotarvikkeita junalla Rovaniemeen ja sieltä teitse Jäämerelle Petsamoon. Syyskuun alussa 1940 Saksa sai oikeuden kuljettaa aseita Suomen kautta Pohjois-Norjaan.

Suomen vuoden 1941 alussa perustettuun koalitiollahitukseen tuli ensimmäistä kertaa mukaan fasisteihin myönteisesti suhtautuva Isänmaallinen kansanliike. Jo syksyllä 1940 oli perustettu kansallismielisiä oikeistolaisia liikkeitä ja natsilainen työväen liike. Kuukausia kestäneet neuvottelut, aseiden suurimittainen toimittaminen ja sotilaskuljetukset muokkasivat Saksan ja Suomen välisiä suhteita lähinnä "aseveljeyden" tasolle. Suomen

hallitus oli aikaisessa vaiheessa tietoinen Saksan pyrkimyksistä Neuvostoliiton suhteen, ja Suomen korkein sotilasjohto tuki Saksaa ilman varauksia. Tämän lisäksi luotiin 1200 miehen vahvuinen suomalainen pataljoona osaksi SS:n sotilassiipeä.

suomen hallitus julistautui puolueettomaksi, kun Saksa 22.6. 1941 aloitti roistomaisen sotansa Neuvostoliittoa vastaan. Suomen "puolueettomuus" oli taktista luonteeltaan. Saksan hyökkäyksen seurauksena Neuvostoliitto hyökkäsi Suomen alueelle ja antoi siten Suomelle perustelun liittyä sotaan. Helsingin hallitus ymmärsi, että itsenäinen mukaan meno sotaan esitettäisiin talvisodan jatkeena, ja että osallistumalla Saksan "tuhoamis"-sotaan Neuvostoliittoa vastaan saataisiin takaisin Neuvostoliitolle luovutetut alueet ja Itä-Karjala.

suomen sotaan osallistumista perusteltiin, kuten jo yllä todettiin, toiveella maa-alueen takaisin saamisella tai valtakunnan rajojen laajentamisella. Hitlerin elintilapolitiikkaa tai järjestelmällistä tuhoamissotaa ei kuitenkaan hyväksytty.

suomen armeijan pääjoukot hyökkäsivät Laatokan pohjoispuolelta ja Karjalan kannaksella. Joukot saavuttivat nopeasti vanhan Suomen rajan Leningradin lähistöllä. Suomi liittyi siten Leningradin piiritykseen. Suomen armeija eteni kauemmas itään puna-armeijan asettuessa kovaan vastarintaan. Joulukuussa 1941 Suomi keskeytti hyökkäyksensä, ja rintamatilanteen myönteinen kehitys johti asemasotaan. Tämä jatkui aina kesäkuuhun 1944, jolloin puna-armeija aloitti hyökkäyksen. Suomen armeija kesti tämän hyökkäyksen, mutta presidentti Ryti katsoi kuitenkin, että Suomen olisi purettava sopimuksensa Saksan kanssa ja erosi tehtävästään. Marsalkka Mannerheim valittiin presidentiksi 5.8. Tätä seuranneissa rauhanneuvotteluissa saavutettiin aseleposopimus 19.9.1944.

suomen valtionjohto ei koskaan julistanut tai toteuttanut mitään "totaalista sota". Toiminnan takana oli enemmänkin selviytymissuunnitelma. Suomen kannalta oli siten tärkeää, että armeija sodan lopulla olisi toimintakykyinen ja talous vahingoittumaton. Siksi Suomi pitkän epäroinnin jälkeen antoi periksi Neuvostoliiton kovien aselepoehdojen edessä. Tarkoituksena oli välttää täydellinen tappio ja maan tuhoutuminen. Samalla rauhansopimusta viivyteltiin kunnes oltiin varmoja, että Saksan kostohalut voitaisiin pitää kurissa.

suomi oli kokenut tappion, mutta maata ei miehitetty ja maa joutui luovuttamaan vain vähän alueestaan Neuvostoliitolle. Rauhansopimuksessa Suomi joutui Petsamon lisäksi luovuttamaan talvisodassa menettämänsä alueet. Yhteensä Suomi menetti 12 % maa-alueestaan. Luonnonvaroja ja teollisuustuotantoa takavarikoitiin sotakorvauksena. Rauhansopimuksessa todettiin myös, että kaikki suhteet Saksaan olisi katkaistava, ja että olisi ryhdyttävä toimiin saksalaisten joukkojen poistamiseksi Suomen maaperältä. Saksalaiset vetäytyivät Pohjois-Suomeen etsien suojaa Rovaniemen alueella. Talven aikana armeija vetäytyi Norjaan jättäen jälkeensä tuhotun maan. Maa hävitettiin systemaattisesti. Saksalaiset kutsuivat vetäytymistään operaatio Pohjoisen valoksi. Napapirin pohjoispuolella tuhottiin talot, kirkot, lautat, laskeutumispaikat, puhelin- ja rautatieverkot. Maanviljelys ja eläinkanta (mukaan lukien 24.000 poroa) kärsivät tuhoissa. Suuria maa-alueita poltettiin ja asukkaat joutuivat pakosalle. Kesti vuosikymmeniä ennen kuin alue oli uudelleen rakennettu.

Ruotsi toisessa maailmansodassa

ruotsin sotilaallinen ja taloudellinen tilanne muuttui epävarmaksi Saksan hyökätessä 9.4. 1940 Tanskaan ja Norjaan. Ruotsin hallitus vakuutti Saksalle, että sen toiminta Ruotsin naapurimaissa ei johda mihinkään toimiin. Ruotsi aikoi jatkaa puolueettomuuspolitiikkaansa, vaikka se kieltäytyi antamasta lupaa joukkojen kauttakululle. Varsin pian Ruotsi kuitenkin antoi periksi Saksan painostukselle ja Berliini ohitti puolueettomuussäännöt. Hitlerille annettiin yhä useammin periksi. Ruotsin hallitus salli elintarvikkeiden, lääkkeiden ja lääkintähenkilökunnan kauttakulun sotaa käyville joukoille Pohjois-Norjassa. Taistelujen päättyessä Narvikissa Ruotsin valmius vastata Saksan vaatimuksiin vahvistui.

saksan pääesikunta ei ollut suunnitellut Ruotsin mukaan ottamista Neuvostoliiton vastaiseen hyökkäykseen. Katsottiin kuitenkin, että saksalaisten joukkojen oli voitava marssia Ruotsin läpi Suomeen. Tästä Ruotsi kuitenkin kieltäytyi. Vain Ruotsin merialuetta saatiin käyttää. Saksalaiset halusivat kuitenkin lisätä sotilaskuljetuksia Norjan ja Suomen välillä. Antamalla kauttakuluvan Ruotsi voisi osallistua ”bolshevismien vastaiseen ristiretkeen”. Tätä käsitettä saksalaiset käyttivät Suomen päätettyä osallistua talvisodan jatkosotaan.

suomen mukaan tulo sotaan muutti Ruotsin kantaa perusteellisesti. Nyt Ruotsin hallitus salli varusteiden kuljetuksen kaikilla ajateltavissa olevilla teknisillä tavoilla samalla kun ammuksia ja aseita kuljetettiin Suomeen. Samalla Ruotsi salli Saksan ilmavoimille kuljetus- ja kuriiriyliennot ja lentokenttien käytön hätälaskeutumispaikkoina. Tämän lisäksi Ruotsi laivasto miinoitti vesistöjään tukeakseen Saksan hyökkäystä Venäjälle.

ruotsin edun mukaista oli, että Suomi säilyttäisi itsenäisyytensä, ja maassa keskusteltiin mahdollisuudesta - talvisodan esimerkin mukaisesti - auttaa alustavien rauhankeskustelujen luomisessa. Tämä ei johtunut pohjoismaisesta solidaarisuudesta vaan paljolti vaarasta saada Neuvostoliitto naapuriksi. Sitten Ruotsi ehdottomasti tuki Suomen ja Neuvostoliiton välistä rauhansopimusta tukien samalla maltillisesti Saksaa.

saksan tuella oli myös hyvin selkeät taloudelliset syyt. Ruotsin teollisuus pystyi toimittamaan kahta Saksan sotakoneen kannalta oleellista tuotetta. Ensinnäkin suuri osa Saksan rautamalmin tarpeesta tyydytettiin Kiirunan alueen kaivosten tuotannolla. Toisekseen Ruotsilla oli patenttioikeus kuulalaakereihin. Rautamalmitoimitukset Ruotsista lisääntyivät suuresti heti sodan alettua. Kuljetukset pysähtyivät vasta kun Pohjanlahden satamat jäätyivät. Saksan sotatuotannon kannalta jäistä vapaa Narvikin satama saikin yhä suuremman merkityksen. Tanskan ja Norjan miehityksen jälkeen Saksan poliittinen ja sotilaallinen painostus antoi maalle etuoikeuden rautamalmin toimituksissa. Vuonna 1943 rautamalmin vienti Saksaan oli ennätysuurta. Sodan viimeisinä vuosina maksu saatiin kullassa. Koko toisen maailmansodan ajan kuulalaakeriyhtiö (SKF) sai pitää rajoittamattoman patenttioikeutensa. Suurin osa yhtiöstä oli Wallenbergin suvun hallitseman Enskilda Bankin omistuksessa. Sopimuksia solmittiin kaikkien sotaa käyvien kanssa. Kokonaistuotannosta 60 % suuntautui Saksaan. SKF:llä oli oma tehdas Saksan Schweinefurtissa, joka täytti 93 % Saksan kuulalaakeritarpeesta. Saksan varusteluteollisuuden vaatimukset kasvoivat jatkuvasti. Ruotsin kapasiteetin ehtyessä vietiin Amerikassa tuotettuja kuulalaakereita Brasilian kautta Ruotsiin ja sieltä

edelleen Saksaan. Yhdysvaltain salainen palvelu informoi hallitustaan Ruotsin polttoaine- ja ammusviennistä Saksaan. Yhdysvaltain ulkoministeri Harold Simpson vaati huhtikuussa 1944 Ruotsia välittömästi lopettamaan toimituksensa Saksaan. Ruotsin hallitus pelasi aikaa. Vasta Stalingradin jälkeen SKF oli halukas aloittamaan keskustelut.

vasta sodan tässä vaiheessa ryhdyttiin poliittisesti lähestymään länsiliittoutuneita ja arvioimaan maan roolia sodassa. Ruotsin hallituksen yhtenä tavoitteena oli pitää yllä länsivaltojen kiinnostusta Pohjois-Euroopan suhteen. Pelättiin Neuvostoliiton ylivaltaa alueella ja siksi oli järkevää tunnustella länsivaltojen tunnelmia. Ruotsin edun mukaista oli vapaa, itsenäinen Pohjola. Maa halusi edistää rauhanomaisia ratkaisuja naapurimaissaan.

talvi- ja jatkosodan aikana Ruotsi antoi laajaa tukea ja apua Suomen siviiliväestölle. Tuhansia lapsia siirrettiin Suomesta Ruotsiin. Ruotsissa organisoitiin myös ohjelmia Norjan puolesta. Varsinkin Pohjois-Norjaa tuettiin polttoaineilla, elintarvikkeilla ja vaatteilla. Saksan aloittaessa poltetun maan taktiikkansa apua vahvistettiin entisestään.

monella alueella Ruotsin politiikka oli toisen maailmansodan aikana horjuvaa. Poliittisista ja myös taloudellisista syistä oli laajalti tuettu Saksaa. Samalla tuettiin myös skandinaavisia naapurimaita. Esimerkiksi suuri osa Tanskan juutalaisista sai 1943 pakopaikan Ruotsissa. Saksa oli myös tarjonnut turvapaikan tuhansille Saksasta ja Itävallasta tulleille juutalaislapsille. Ruotsin politiikasta johtuen tosin juutalaisten passit Saksassa leimattiin kirjaimella J. Humanitaarinen toiminta, joka on leimannut Ruotsin roolia toisesta maailmansodasta tähän päivään asti, oli tulosta maantieteellis-strategisen tilanteen muutoksesta ja vuonna 1943 alkaneesta lähentymisestä länsivaltoihin. Kun ruotsalainen diplomaatti Raoul Wallenberg – SKF:n omistavan perheen jäsen – lähetettiin Unkariin pelastamaan paikalliset juutalaiset, tämä ei ollut Ruotsin valtion vaan juutalaisjärjestöjen ja Rooseveltin hallituksen aloite.

valkoisten linja-autojen tai Bernadotten pelastustoimen tarkoituksena oli pelastaa skandinaaviset vangit Saksan keskitysleireiltä. Tämä perustui tanskalaisten ja norjalaisten diplomaattien ja Norjan pakolaishallituksen Tukholman edustajan Niels Christian Ditleffin aloitteellisuuteen. Helmikuussa 1945 Ruotsin ulkoministeri päätti lähettää Punaisen Ristin valtuuskunnan Saksaan järjestön varapuheenjohtajan kreivi Folke Bernadotten johdolla. Pitkien ja hankalien keskustelujen kautta Bernadotte sai Heinrich Himmleriltä luvan kuljettaa vankeja Saksan keskitysleireiltä Tanskan kautta Ruotsiin. Ensin tuotiin sairaat ja heikot tanskalaiset ja norjalaiset vangit. Huhtikuun 20. päivänä 1945 saatiin lupa viedä kaikki skandinaaviset vangit Neugammesta (Hampuri) Ruotsiin. Myöhemmin evakuoitiin myös monia ei-skandinaavisia vankeja mukaan lukien monia juutalaisia. Bernadotten avustustoiminta pelasti yhteensä 21.000 vankia.

ruotsin erikoisrooli toisen maailmansodan aikana nähtiin monen vuosikymmenen ajan vain humanitaarisen toiminnan kautta. Viime vuosina yhä useampi tutkija on tulkinnut asioita kriittisemmästä näkökulmasta. Ruotsin hallitus päätti vuonna 1998 Levande historia -projektin aloittamisesta. Projektin tarkoituksena on lisätä toisen maailmansodan joukkomurhien tutkimusta ja niistä tiedottamista ja opetusta. Vuosina 2002 ja 2003 jatketaan tutkimusta ja mahdollisesti uudelleen arvioidaan Ruotsin toisen maailmansodan aikaista historiaa.

www.Redcross.se

Baltian maat toisessa maailmansodassa sekä muutos 1989-91

1900-luvulla Baltian maiden itsenäisyys riippui lähinnä kahden Euroopan maan, Saksan ja Venäjän (myöhemmin Neuvostoliiton) tasapainosta. Ensimmäinen maailmansota heikensi molempia maita: ne joutuivat kumousten ja identiteettikriisien myllerrykseen. Tämä loi voimatyhjiön, jossa Baltian maat vuonna 1918 vapautuivat Venäjältä ja julistautuivat itsenäisiksi. Neuvosto-Venäjä hyväksyi tapahtuneen 1920.

vuodesta 1920 vuoteen 1940 Baltian maat olivat pieniä maatalousvaltaisia valtioita. Ne sijaitsivat Euroopan ääri laidalla. Tähän asti taloudet olivat olleet Venäjän markkinoiden hallitsemia - nyt oli sopeuduttava uuteen tilanteeseen. Talouden uudelleenorganisaatio keskittyi maatalouteen. Tarkoituksena oli suuntautua läntisille vientimarkkinoille. Radikaali maatalousuudistus toteutettiin 1920-luvun alussa. Virossa ja Latviassa Baltian saksalaisten ja Liettuassa puolalaisten omistuksessa olevat kartanot jaettiin talonpojille. Samalla lopetettiin Baltian saksalaisten ja puolalaisten taloudellinen ja poliittinen valta.

teollisen sektorin kehitys oli hitaampaa. Menestyksekkäin oli Viro kannoillaan Latvia ja Liettua, joka luopui suurteollisuudesta ja keskittyi kuluttajatuotteiden valmistamiseen. Kotimaan poliittisella tasolla hyväksyttiin liberaalit perustuslait. Parlamentit olivat merkittävässä asemassa. Valtion- ja hallitusten päämiehet olivat pitkälle riippuvaisia parlamenteista. Baltian valtioita leimasi kuitenkin myös poliittinen epävakaus, poliittisten ääri liikkeiden vahvuus ja demokratiakokemuksen puute. Lopuksi kaikissa kolmessa oli vallassa autoritaarinen diktatuuri. Liettuasta vuodesta 1926, Virossa ja Latviassa vuodesta 1934.

Ensimmäisen ja toisen maailmansodan välissä monissa Euroopan maissa autoritaariset, lähinnä oikeistolaiset ja konservatiiviset ryhmät saivat suuren vaikutusvallan. Mistä tämä kehitys johtui ja koskeeko tämä myös teidän maatanne?

saksa ja neuvostoliitto siirtyivät autoritääriiseen diktatuuriin 1930-luvulla ja saivat poliittisen valtansa takaisin. Baltian maat joutuivat poliittisesti eristyksiin. Niillä ei juurikaan ollut keskinäisiä suhteita. Tämä johtui lähinnä Puolan ja Liettuan Vilna-kiistasta. Ainoa merkittävä tapahtuma oli Viron ja Latvian puolustus sopimus vuonna 1923, joka johti Baltian liiton perustamiseen vuonna 1934. Ulkopoliitikassa Baltian maat pyrkivät minimoimaan Natsi-Saksan ja Neuvostoliiton vaikutusvallan samalla kun ne painottivat omaa puolueettomuuttaan.

natsisaksa ja neuvostoliitto solmivat 23.8. 1939 hyökkäämättömyyssopimuksen (ns. Molotov-Ribbentrop-sopimus), johon liitettiin salainen pöytäkirja. Siinä todettiin Viron, Latvian, Puolan itäisten osien ja Suomen kuuluvan Venäjälle ja Liettuan sekä Puolan länsiosien kuuluvan Saksalle. Kun Puola oli murskattu ja jaettu syyskuussa 1939, myös Liettua joutui Neuvostoliiton alaisuuteen. Neuvostoliitolle Liettua oli Vilnan miehitetyn alueen palautuksesta saatu "lahja". Neuvostoliitto solmi sopimukset 28.9. - 10.10. 1939 välisenä aikana Baltian maiden kanssa yhteensä 75.000 miehen sijoittamisesta sotilastukikohtiin Baltian alueella.

neuvostoliitto vaati samaa Suomelta, mutta ei onnistunut tässä. Tämä johti marraskuussa 1939 talvisotaan Suomen kanssa. Sota päättyi maaliskuussa 1940. Tämän seurauksena Suomen oli luovuttava Karjalan alue – mukaan lukien Viipuri – Neuvostoliitolle.

vuosien 1939-40 sodassa Baltian maat julistautuivat puolueettomiksi, vaikka Neuvostoliitto käytti Viron tukikohtiaan hyökkäyksissä Suomeen. Baltian hallitukset yrittivät pitää hyviä yhteyksiä Neuvostoliittoon välttääkseen välikohtauksia varuskuntien kanssa ennen kansainvälisen ilmapiirin paranemista.

pariisin kaatuessa neuvostoliitto vaati, että Baltian maat sallivat lisäjoukkojen sijoittamisen alueelleen ja uusien hallitusten perustamista. Baltian maat miehitetiin kesäkuun 14 ja 18 päivän välillä. Neuvostoliiton edustajien ohjeiden mukaisesti perustettiin niin sanottuja kansanhallituksia. Samanaikaisesti kommunistipuolueet laillistettiin ja muita ryhmiä ryhdyttiin kieltämään.

heinäkuussa 1940 järjestettiin ”vale”-parlamenttivaalit. Parlamentit kokoontuivat 21.7. ja julistivat maat uusiksi sosialistisiksi valtioiksi, jotka ”anoivat” pääsyä Neuvostoliiton osavaltioksi. Virallisesti tämä tapahtui elokuussa 1940.

ensimmäisen neuvostovuoden aikana 1940 – 41 Baltian maat riisuttiin tärkeimmistä taloudellisista voimavaroistaan ja monet asiantuntijaeliitin jäsenet pakenivat tai karkotettiin. Kaikki liikeyritykset kansallistettiin. Lisäksi toteutettiin uusi maatalousuudistus. Yksityinen henkilö ei saanut omistaa enemmän kuin 30 hehtaaria maata. Kaikki muu takavarikoitiin ja jaettiin pientalonpojille tai maattomille.

välittömästi miehityksen jälkeen poliittinen vaino (pidätykset, karkotukset) alkoi. Heinäkuussa Latvian (Karlis Ulmanis) ja Viron (Konstantin Päts) presidentit karkotettiin Venäjälle. Liettuan presidentti Antanas Smetona oli lähtenyt maasta ennen miehitystä. Uudet miehet astuivat paikallisten hallintojen johtoon. Suurimmat karkotukset suoritettiin 14.6. 1941: noin 48.000 henkilöä.

baltian valtiot eivät pystyneet palauttamaan itsenäisyyttään saksalaisten miehityksen (1941 – 44) aikana. Suunnitelmissa oli Baltian saksalaistaminen. Joukkomittainen sorto suuntautui lähinnä juutalaisiin (jäljempänä oleva taulukko), mutta tästä huolimatta mitään aktiivista kansallista vastarintaa ei esiintynyt. Tällainen vastarinta olisi voinut johtaa Baltian maiden tilanteen heikkenemiseen ja uuteen neuvostomiehitykseen. Siksi vastarinta oli passiivista: jaettiin lentolehtisiä, perustettiin laittomia lehtiä ja valmisteltiin maan autonomian palauttamista, kunhan oikea aika saapuisi. Neuvostomyönteinen vastarinta oli vailla merkitystä muualla paitsi Liettuassa, jossa esiintyi valkovenäläisten partisaanitoimintaa, johon liittyi ghetosta paenneiden juutalaisten ryhmiä. Monet baltit liittyivät Saksan sotilasjoukkoihin. Tätä perusteltiin lähinnä neuvostoajan kärsimyksillä. Saksan armeijassa palveli 1944 60.000 virolaista ja yli 100.000 latvialaista. Osittain oli kyse mobilisoiduista ryhmistä ja osittain vapaaehtoisista. Liettualaiset perustivat omat joukot: 30.000 miestä. Kaikki nämä joukot osallistuivat puolustustaisteluihin neuvostojoukkojen vallatessa Baltiaa uudelleen.

A. Kaelas: Baltikum i
Sovjetsfären, Tukholma 1960, s 9

baltian maissa sota vaati uhreja lähinnä asiantuntijaeliitin piirissä. Varsinkin Liettuassa ja Latviassa tämä kosketti myös paikallisia juutalaisia. Tilastot ovat luettavissa seuraavasta taulukosta:

Uhrit Baltiassa 1939-59

	Viro	Latvia	Liettua	Yhteensä
Baltian saksalaisten uudelleen sijoittaminen Saksaan 1939 - 41	20 000	60 000	50 000	130 000
Karkotukset Neuliiittoon	60 000	34 000	30 000	124 000
Natsi-Saksan aikaiset uhrit	10 000	37 000	10 000	57 000
Natsien murhaamat tai karkottamat juutalaiset	4000	90 000	190 000	284 000
Viron ruotsalaisten muutto Ruotsiin 1943 - 45	6000	-	-	6000
Pakolaiset länteen 1943 - 45	65 000	115 000	70 000	250 000
Karkotukset Neuvostoliittoon	75 000	136 000	200 000	411 000
Rajamuutosten aiheuttamat uhrit	65 000	30 000	-	95 000
Puolalaisten siirtäminen Puolaan	-	-	180 000	180 000
Yhteensä	305 000	502 000	730 000	1 537 000
Asukkaat 1940	1 054 000	1 886 000	2 925 000	
Uhrit %	28,9%	26,6%	24,9%	

toisen maailmansodan jälkeen Baltian maat olivat muodollisesti Neuvostoliiton osatasavaltoja. Talouskehityksessä keskityttiin selkeästi raskaaseen teollisuuteen. Maataloussektori kollektivisoidiin. Poliittista elämää johti yksi puolue eli NKP, joka muodostui alueellista osatasavaltojen mukaan nimetyistä piirijärjestöistä. Suuri osa puolueen jäsenistä oli niin sanottuja Venäjän baltialaisia eli baltialaisia, jotka asuivat Neuvostoliitossa ennen sotaa, ja jotka palautettiin Baltiaan 1940-luvulla tai siirtolaisia. Paikallinen hallinto muodostui pelkästään puolueen jäsenistä, ja heidän politiikkansa vastasi puolueen ihanteita. Korkein neuvosto omasi korkeimman lakiasäättävän aseman. Käytännössä se vahvisti puoluejohdon näkemyksen. Ministerineuvosto vastasi toimeenpanovallasta.

baltian maiden historia vuosien 1944-91 välillä voidaan jakaa seuraaviin kausiin: Sodan jälkeinen stalinismi (1945 - 53), jota leimasi raskaan teollisuuden kehitys, maatalouden kollektivisointi ja aktiivinen vastarintaliike (ns. metsäveljet).

kauden lopulla paikallinen sivistyksellinen ja taloudellinen eliitti oli tuhottu tai ajettu vararikoon. Paikallisväestö menetti kaikki oikeutensa osallistua päätöksentekoon.

Virossa partisaanien määrä oli 30.000, Latviassa 40.000 ja Liettuassa 100.000. Liikkeet tukahdutettiin ja ne hävisivät 1950-luvun puolessavälissä. Katso myös ...

kansallisten kulttuurien henkiin herättäminen (1953 – 68) alkoi Stalinin kuoltua ja N. Hruštševin tultua valtaan. Viro hyötyi Neuvostoliiton kanssa hyvässä väleissä olleen Suomen läheisyydestä. Suomen kieli oli läheistä sukua viron kielen kanssa. Talouspolitiikassa paikallisten toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa päätöksiin vahvistuivat.

1960-luvun alussa kasvoi aikuiseksi uusi intellektuelliryhmä, jolla ei ollut suoria kokemuksia sodasta tai Stalinin kaudesta, ja jotka näkivät vapaamielisemmän tilanteen mahdollisuutena luoda inhimillisempää sosialismia. Moni heistä oli vapautuksen johtajia 1980-luvulla ja on vieläkin arkipäivän politiikassa mukana. Tämän sukupolven pyrkimykset sammuiivat, kun Prahan kevät 1968 tukahdutettiin.

keskittyminen ja länsimaistuminen (1968 – 80) kasvattivat lännen vaikutusvaltaa jokapäiväisessä elämisessä ja kulttuurissa samalla kun keskusvallan paine ja valvonta vahvistui. Keskusvalta otti talouden uudestaan hallintaansa, ja talouskasvu alkoi hiipua. Jälleen kerran ryhdyttiin rajoittamaan yhteyksiä länteen.

pysähtyminen saavutti huippunsa vuosina 1980 – 86. Baltian maissa tämä näkyi venäläistämisenä ja paikallisen kielen käytön vähenemisenä. Varsinkin Latviassa ja Virossa tämä oli akuutti ongelma teollistumisen tuodessa näihin maihin paljon siirtolaisia. Tämä johti suurten venäläisvaltaisten asutuskeskusten syntymiseen (Koillis-Viro, Kaakkois-Latvia). Tämän lisäksi alkuperäisväestö oli siirtolaisuudesta johtuen vähemmistönä kaikissa kolmessa pääkaupungissa.

ennen vuosien 1987-90 kansallista renessanssia Baltian maat kohtasivat kolme ongelmaa: Talouden keskitetty valvonta. Paikallisella hallinnolla ei ollut mitään sananvaltaa yritysten johtamiseen suhteen. Yleisneuvostoliittolaiset (liittotehtaat) ministeriöt rekrytoivat työntekijöitä ja henkilökuntaa muualta ja myivät suurimman osan tuotannosta muihin osiin Neuvostoliittoa.

viron ja latvian siirtolaisuus ja paikallisen kielen aseman heikkeneminen. Vuonna 1989 alkuperäisväestö oli 64 % Viron ja 51 % Latvian asujakunnasta. Liettuassa luku oli 80 %. Ennen sotaa Liettua oli ollut maatalousmaa ja uudet työntekijät rekrytoitiin maaseudulta.

liittotehtaiden ja neuvostoliittolaisten sotilastukikohtien taloudenpito ja toiminta kasvatti ympäristöongelmia.

nämä kolme ongelmaa liittyivät läheisesti toisiinsa, eikä niitä erikseen voitu ratkaista. Mihail Gorbatšovin aloittama perestroika ja glasnost vähensivät sensuuria neuvostolehdistössä. Tšernobylin onnettomuus huhtikuussa 1986 kertoi paljon koko Neuvostoliiton ympäristöongelmista.

Moni baltti pakeni sodan jälkeen. Mitä tiedätte oman maanne balttipokolaisista? Mistä he tulivat? Miten he auttoivat Baltian itsenäisyyden ja nykyisen uuden yhteiskunnan rakentamisessa?

baltian maiden vapautuminen alkoi tähän liittyvistä protesteista. Erotukseksi kansallisista tai kulttuurikysymyksistä ympäristöasiat olivat vähemmän vaarallisia.

Ympäristö oli 1980-luvulla kaikissa Baltian maissa tärkeä poliittinen kysymys teollistumisen ja sen seurausten vuoksi. Miten tämä heijastui sinun maasi poliittisessa keskustelussa?

tärkeimmät baltian maiden vapautumiseen johtaneet tapahtumat :

- 1987: ruohonjuuritason ympäristöliikkeet, jotka testasivat poliittisen suvaitsevuuden rajoja.
- 1988: intellektuellit ja suuret joukot lähtivät mukaan poliittiseen toimintaan. Vaatimuksena itsemääräämisoikeuden vahvistaminen.
- 1989: ensimmäiset viralliset itsenäistymisvaatimukset.
- 1990: teitä itsenäistymiseen etsitään.
- 1991: itsenäistyminen toteutuu.

on merkil le pantavaa, että prosessissa ei ollut yhtä edelläkävijävaltiota. Vuonna 1987 Latvia oli aktiivisin, vuonna 1988 Viro ja vuodesta 1989 Liettua. Vuosi 1987 alkoi mielenosoituksilla Latviassa. Jo vuonna 1958 Moskova oli suunnitellut vesivoimalan rakentamista Daugasin varrelle Plavinasiin. Suuri osa Keski-Latviaa olisi joutunut tulvaveden alle. Syksyllä 1986 Latvian lehdistö julkaisi vetoituksen projektia vastaan ja rohkaisi ihmisiä lähettämään protestikirjeitä. Suunnitelmat peruttiin vuoden 1987 lopulla. Samanaikaisesti ympäristöliike kehittyi myös Virossa niinsanotun fosforisodan myötä. Pohjois-Virossa, lähellä Rakverea keskusvalta suunnitteli Euroopan suurimpien fosforikaivosten perustamista. Tämä oli Viron parasta maatalousmaata ja projekti uhkasi tuhota sen. Projekti olisi myös tuonut paljon uusia siirtotyöntekijöitä. Huhtikuussa 1987 projektin vastainen julkinen mielipide (varsinkin opiskelijat ja intellektuellit) vahvistui, ja syksyllä 1987 Viron hallitus pysäytti suunnitelmat tilapäisesti.

ympäristöprotestit johtivat julkiseen keskusteluun Neuvostoliiton talouspolitiikasta. Neljä virolaista taloustutkijaa (Edgar Savisaar, Siim Kallas, Mikk Titma, Tiit Made) esittelivät syyskuussa 1987 vaihtoehdon viralliselle suunnitelmatalousmallille (IME) ja vaativat Virolle taloudellista autonomiaa Neuvostoliiton sisällä.

vuonna 1987 protestit laajenivat muille aloille. Riikassa pidettiin 14.6. 1987 ensimmäinen vuoden 1941 karkotuksien poliittinen muistokokous. Elokuun 23. päivänä (Molotov-Ribbentropin sopimuksen muistopäivä) pidettiin jo kokouksia kaikissa Baltian pääkaupungeissa. Järjestäjät olivat osa toisinajattelijoiden piiriä, joka vaati salaisen lisäpöytäkirjan julkaisemista ja stalinistisen joukkoterrorin tuomitsemista.

Historialla on merkittävä asema politiikan muotoutumisessa. Tunnetteko muita muistopäiviä, joilla on ollut poliittista vaikutusta?

viro otti johtavan roolin vapautustaistelussa vuonna 1988. Keskusvalta yritti marraskuussa 1987 ja Virossa ja Liettuassa helmikuussa 1988 estää erilaisia sota edeltävien tapahtumien muistopäivien viettoa (Tarton rauhaa 2.2., itsenäisyyspäivää Liettuassa 16.2. sekä Viron itsenäisyyspäivää 24.2.). Samanaikaisesti poliittinen tilanne Virossa muuttui. Rein Ristlaan, Viron kommunistisen puolueen konservatiivinen ideologiasta vastaava sihteeri erosi ja hänet korvasi liberaalimpi Indrek Toome, joka ryhtyi avoimeen keskusteluun uudistajien kanssa.

vuonna 1987 protestoitii vielä ruohonjuuritasolla, mutta 1988 intellektuellit ryhtyivät osallistumaan keskusteluun. Viron taideyhdistys kokouksessaan 1 – 2.4. 1988 kritisoi terävästi Viron ministerineuvostoa ilmaisten epäluottamuksensa sen politiikkaan. (Riikassa ja Vilnassa järjestettiin samanlaiset kokoukset kesäkuussa 1988).

virossa kansanrintama (Eesti Rahvarinne, ERR) perustettiin Edgar Savisaarin johdolla huhtikuussa 1988, ja siitä kehittyi ensimmäinen joukkoliike. Jäseniä oli sekä kommunistipuolueesta (uudistajat) että hyvin erilaisista kansalaispiireistä. Heinäkuussa samanlaiset järjestöt perustettiin Latviassa (Latvijas Tautas Fronte, johdossa Dainis Ivans) ja Liettuassa (Sajudis, johdossa Vytautas Landsbergis). Niillä oli jokaisessa maassa noin 100.000 jäsentä ja ne vaikuttivat voimakkaasti paikallisiin kommunistipuolueisiin. Tavoitteena oli taloudellisen autonomian saavuttaminen Neuvostoliiton sisällä, siirtolaisuuden vähentäminen, yksityisyrittäjyyden laillistaminen ja ympäristön puolustaminen. Virossa kommunistien johtoasema mureni nopeasti, mutta ERR:n ja EKP:n suhde pysyi suhteellisen hyvänä. Latviassa ja Liettuassa suhtautuminen kommunistipuolueeseen oli varautuneempaa ja kansanrintamat selvästi radikaalimmat.

suurten joukkojen aktiivisuus kasvoi yllättäen rajusti kesäkuussa. Virossa syntyi niin sanottu laulava vallankumous, joka oli tunnelataukseltaan vahva joukkoliike. Kiellettyjen kansallisten symbolien käyttö laillistettiin (trikolori). Kommunistisen puolueen alamäki oli alkanut, ja 16.6. Viron KP:n johtaja Karl Vaino korvattiin liberaalilla Vaino Väljaksella. Syksyllä EKP liputti yksiselitteisesti uudistusten puolesta. Latviassa ja Liettuassa puoluejohto vaihtui myöhemmin. Lokakuussa Algirdas Brazauskas valittiin Liettuan KP:n johtoon ja Janis Vagris Latvian.

kansanrintamien lisäksi oli toinenkin kansallisen tason liike eli aikaisemmat toisinajattelijat. He vaativat täyttä poliittista itsenäisyyttä Neuvostoliitosta painottaen vuoden 1940 miehityksen laittomuutta ja vaativat juridisen yhteyden luomista aikaisempiin itsenäisiin tasavaltoihin. Viron kansallisen itsenäisyyden puolue (ERSP) perustettiin elokuussa ja vastaavia puolueita perustettiin Liettuassa ja Latviassa. Virossa ESRP:n ja kansanrintaman suhteet olivat hieman varautuneita (suhde kommunisteihin), Latviassa ja Liettuassa puolueiden ja kansanrintamien suhde oli läheisempi.

vastapainona kansallismieliselle toiminnalle Virossa ja Latviassa perustettiin ns. kansainvälisiä liikkeitä (Virossa heinäkuussa, Latviassa lokakuussa). Jäsenet olivat pääasiassa venäjää puhuvia siirtolaisia, joiden mielestä vaarana oli, että kehitys uhkaisi heidän etujaan (esimerkiksi venäjän kielen ylivaltaa). Heidän päätarkoituksenaan oli taistella "nationalismia" vastaan ja yhtenäisen Neuvostoliiton säilymisen puolesta. Tilanne oli vaikea, koska siirtotyöläiset olivat hallitsevassa asemassa monella talouden kannalta

strategisesti tärkeällä sektorilla (öljyjalostamot, energiasektori, rautatiet). Tästä syystä tie itsenäisyyteen oli Virossa ja Latviassa hieman hitaampi ja kompromissien tarve suurempi. Liettuassa siirtolaisten liike Jedinstvo oli vähemmän merkittävä ja muodostui lähinnä muista kuin venäläisistä vähemmistöryhmistä (puolalaisia).

virossa korkein neuvosto hyväksyi ensimmäisenä 16.11.1988 Baltiassa itsenäisyysjulistuksen. Viron lainsäädännön todettiin olevan ensisijainen verrattuna neuvostolainsäädäntöön. Tämä oli reaktio Mihail Gorbatšovin pyrkimyksiin vahvistaa keskusvaltaa ja muuttaa Neuvostoliiton perustuslakia. Vastaavat julistukset hyväksyttiin Liettuassa toukokuussa 1989 ja Latviassa heinäkuussa 1989 ja myöhemmin muissa neuvostotasavalloissa.

vuonna 1989 Liettuassa otettiin johtavan aseman vapautustaistelussa. Pää tarkoituksena oli todellisen poliittisen itsenäisyyden virallinen tunnustaminen. Tässä nähtiin kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäinen oli perustaa valtio, joka kattaisi kaikki asukkaat. Kaikki maassa asuvat siirtolaiset saisivat tällöin kansallisuuden. Toinen vaihtoehto liittyi juridisen jatkuvuuden periaatteeseen ja aikaisemman valtion palauttamiseen. Kansalaisia olisivat ne, jotka olivat kansalaisia ennen miehitystä 1940 ja heidän jälkeläisensä. Siirtolaiset voisivat erikseen saada kansalaisuuden. Latviassa ja Virossa valittiin jälkimmäinen vaihtoehto lähinnä suuren siirtolaismäärän vuoksi. Vuonna 1989 aloitettiin kansalaisten rekisteröinti molemmissa valtioissa. Vuonna 1990 nämä kansalaiset valitsivat ensimmäiset vaihtoehtoiset instituutiot: Viron ja Latvian kongressit. Vuosi 1989 alkoi julistuksella paikallisen kielen virallisesta hyväksymisestä. Ensimmäistä kertaa juhlittiin virallisesti sotaa edeltäviä juhlapäiviä vuodelta 1918.

neuvostoliiton kansojenkongressin vaalit järjestettiin 1989. Baltian maissa kansanrintamat voittivat useimmat paikat. Heidän päätarkoituksensa oli julkaista Molotov-Ribbentrop-sopimuksen salaiset pöytäkirjat ja saada ne kumottua.

virallisesti neuvostoliitto ei tunnustanut näiden pöytäkirjojen olemassaoloa. Elokuussa 1989 erityiskomissio kuitenkin totesi niiden olevan olemassa. Sopimuksen 50-vuotispäivänä kansanrintamat juhlivat tätä järjestämällä valtavia mielenosoituksia, poliittisia manifestaatioita. Edustajat totesivat virallisesti, että salainen pöytäkirja oli olemassa ja että se oli ollut laiton jo allekirjoitushetkellä.

kaikissa neuvostotasavalloissa järjestettiin ensimmäiset vapaat vaalit paikallisiin korkeimpiin neuvostoihin maaliskuussa 1990. Baltian maissa itsenäisyyttä kannattavat puolueet voittivat vaalit, vaikka sekä siirtolaiset että Neuvostoliiton sotilaat saivat osallistua vaaleihin. Virossa ja Latviassa järjestettiin helmikuussa vaalit sotaa edeltävään kansalaisuuteen perustuviin kongresseihin. Viron kongressilla oli merkittävä asema virallisen korkeimman neuvoston rinnalla. Latviassa kongressin asema ei ollut niin merkittävä.

itsenäisyysasiassa Liettuassa jatkoi muurien murtamista. Liettuan korkein neuvosto julisti 11.3.1990 Liettuan itsenäiseksi valtioksi (ensimmäisenä Neuvostoliitossa). Moskovan vastaus oli asettaa talouspakotteita kolmeksi kuukaudeksi, mikäli Liettua ei vetäisi julistustaan kuuden kuukauden aikana takaisin. Viro ja Latvia eivät ryhtyneet näin

radikaaleihin askeliin. Toukokuussa 1990 maat julistivat siirtymäkauden kohti itsenäisyyttä alkaneen ja palauttivat sotaa edeltävät nimensä. Kansanrintaman johtama Viron hallitus (pääministeri E Savisaar) aloitti talousuudistukset tullirajan luomiseksi Neuvostoliiton kanssa, ryhtyi lainsäädäntöteitse vapauttamaan markkinoita ja lopetti maksujen maksamisen Neuvostoliiton yhteiseen budjettiin. Vuonna 1991 Viro ryhtyi itse rahoittamaan omaa toimintaansa.

gorbatshovin politiikka muuttui vanhoillisemmaksi vuonna 1991. Baltian maiden vapautus yritettiin estää väkivalloin. Moskovan erikoisjoukot (OMON) yrittivät 13.1. kaataa Liettuan hallituksen ja korvata sen neuvostomyönteisellä hallituksella. Verisistä, neljäntoista ihmisen hengen vaatineista yhteenotoista huolimatta Liettua ei perääntynyt päätöksestään. Muutamaa päivää myöhemmin sama toistui Riikassa. Presidentti Boris Jeltsin tuki vahvasti Baltian maiden pyrkimyksinä. Hän tapasi Tallinnassa 13.1. Baltian johtajia ja luonnosteli sopimusta Venäjän ja Baltian maiden välillä.

gorbatshov ilmoitti 17.1.1991 kansanäänestyksen järjestämisestä Neuvostoliiton säilyttämisestä. Baltian maat boikotoivat sitä ja järjestivät oman kansanäänestyksen itsenäisyydestä. Kaikissa kansanäänestyksissä (Liettuassa 10.2, Latviassa ja Virossa 3.3.) itsenäisyyttä kannattavat puolueet voittivat: Liettuassa 90 % äänistä, Latviassa 73,6 % ja Virossa 77,8 %.

gorbatshov esitti virallisia keskusteluja, mutta ne pitkittyivät eivätkä johtaneet tuloksiin. Elokuun 19. päivänä konservatiivit yrittivät kaataa Gorbatsshovin vallankaappauksella, joka kuitenkin epäonnistui. Baltian maat näkivät nämä tapahtumat mahdollisuutena julistaa lopullinen itsenäisyys. Viro teki sen 20.8., Latvia 21.8. (Liettua oli tehnyt sen jo 1990). Elokuun 24. päivänä Venäjän federatiivinen tasavalta tunnusti Baltian maiden itsenäisyyden ja 6.9. Neuvostoliitto teki saman. Syyskuun 17. päivänä YK hyväksyi Baltian maat jäsenikseen. Vuosina 1993 ja 1994 venäläiset joukot lopulta lähtivät Baltiasta.

Keskustelu

Mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä oli Baltian maiden itsenäisyyspyrkimyksissä? Minkälaisia kokemuksia Baltian maat voivat tarjota EU:lle, mikäli niistä tulisi jäseniä?)

Idän ja lännen vastakkainasettelu johti monen Itämerenalueen taloudellisen ja kulttuurisuhteen katkeamiseen. Itämerenalue oli maailmapolitiikan leikkauspisteessä. Tunneteko ennen vuotta 1939 olleita ja vuoden 1990 jälkeen uudelleen avattuja yhteyksiä – laivayhteyksiä, rautatieliikennettä jne.

Tietoa "Kylmästä sodasta", katso: www.coldwar.org/index.html

Berliinin muurin historia, katso: <http://userpage.chemie.fu-berlin.de/BIW/wall.html>

Saksan jälleenyhdistäminen

berliinin muuri, joka jakoi kaupungin vuodesta 1961 oli vuonna 1948 alkaneen kylmän sodan tunnetuin symboli. Se oli ositus lännen demokratioiden ja idän sosialistivaltioiden välisistä jännitteistä. Idän ja lännen väliset kiistat vaikuttivat suuresti Itämerenalueeseen. Neuvostoliitto jatkoi Baltian maiden miehittämistä. Puola ja Saksan demokraattinen tasavalta (DDR) joutuivat Neuvostoliiton vallan alle. Saksan Liittotasavalta, Tanska ja Norja olivat NATO:n jäseniä. Suomi ja Ruotsi olivat virallisesti puolueettomia toimien usein välittäjinä tai konferenssi-isäntinä: Esimerkiksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous, joka kokoontui Helsingissä 1972 – 74, ja jonka loppuasiakirja allekirjoitettiin 1975. Sopimus velvoitti allekirjoittajamaita kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Sosialistimaiden oppositio viittasi loppuasiakirjaan useasti.

vaikka neuvostoliitto romahtikin vasta vuonna 1991 niin kylmän sodan ja siihen liittyneen ideologisen vastakkainasettelun katsotaan päättyneen Berliinin muurin kaatumiseen 1989. Tämä kuvaa tapahtuman valtavaa symbolista merkitystä. Seuraavilla sivuilla enemmän sekä ulkopoliittisista asetelmista että DDR:n kehityksestä.

Ulkopoliittinen tilanne ja sen vaikutukset

saksan jälleenyhdistäminen liittyy aikaisempien sosialistivaltioiden radikaaliin uudistumiseen ja dis-integraatioon. Se on yksi merkittävimmistä tapahtumista sodanjälkeisen konstellaation hajoamisessa. Maailman jako kahteen valtablokkiin ilmeni selkeimmin kahdessa saksalaisessa valtiossa. Yhdistyminen kiinnitti siksi huomion moneen jakoa leimanneeseen seikkaan.

mikäli mihail Gorbatšovia ei olisi valittu Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteeriksi ei jälleenyhdistäminen olisi ollut mahdollinen. Hänen "uusajattelunsa" perustui haluun uudistaa sosialistisia maita. Perestroikan ja Glasnostin lisäksi siinä keskityttiin myös vahvasti Brezhnevin doktriiniin (1968): oppi Neuvostoliiton hegemoniaoikeudesta Itä-Euroopassa. Sen poistuminen merkitsi, että kyseisten maiden uudistaminen voitiin aloittaa. Puolassa monta vuotta kiellettynä ollut Solidaarisuus ammattijärjestö laillistettiin uudelleen huhtikuussa 1989. Samalla ryhdyttiin valmistelemaan monipuoluevaaleja. Toukokuussa 1989 Unkari lievensi länsirajansa tarkastustoimintaa. Uudistusprosessi nopeutui saman vuoden loppupuolella.

saksan jälleenyhdistämiseen johtaneena vuonna poliittisia päätöksentekijöitä olivat molemmat Saksat, neljä liittoutunutta maata ja jossain määrin Puola. Vuoden 1989 aikana tilanne polarisoitui kolmen ryhmän ympärille. Jokaisella niistä oli omat intressinsä:

saksan liittotasavallan hallitus – joka tosin tuli tapahtumien yllättämäksi – asetti, kuten kristillisdemokraattinen liittokansleri Helmut Kohl ilmoituksessaan kymmenen kohdan ohjelmasta 28.10.1989 totesi, tavoitteekseen asteittaisen yhdentymisen (valtioliiton kautta). Georg Bush vanhemman hallitus tuki aktiivisesti tätä linjaa.

neuvostoliitto ja ddr:n uudistunut Hans Modrowin johtama SED-hallitus kannattivat uudistuksia mutta ei jälleenyhdistämistä. Gorbatšov puhui "sodanjälkeisen historian realiteettien" hyväksymisestä. Rajojen muuttamista ei kuitenkaan kannatettu.

englanti ja ranska eivät periaatteessa vastustaneet jälleenyhdistämistä. Toisaalta ne eivät nähneet sitä siinä tilanteessa merkittävänä asiana. Ne yrittivät toistuvasti hidastaa prosessia. Varsinkin presidentti Mitterand puhui hyvin varhaisessa vaiheessa yhdistetyn Saksan integroimisesta Euroopan Yhteisöön (nykyään EU).

ranskan ja englannin lisäksi myös muut eurooppalaiset naapurivaltiot olivat huolissaan. Suurin ongelma oli laajentuneen Saksan mahdollinen halu uudelleen tarkastaa Euroopan rajoja. Nämä pelot olivat neuvotteluissa keskeisessä asemassa. Puolan länsirajan turvaaminen muodostuikin jälleenyhdistämisen ehdoksi.

gorbatšovin uudistuspolitiikan (uusien aseriisuntaloitteita) alettua Neuvostoliitto oli hallinnut Euroopan poliittista näyttämöä. Berliinin muurin kaaduttua Neuvostoliitto kuitenkin joutui kansainvälisessä politiikassa yhä enemmän taka-alalle.

neuvostoliitto yritti joulukuussa 1989 järjestää neuvotteluja neljän liittoutuneen maan kesken Saksan kahden valtion tulevaisuudesta. Liittoutuneiden valvontakomissio kokoontuikin 11.12.1989. Tämä oli kuitenkin sen viimeinen kokous. Saksan liittohallitus oli raivoissaan siitä, että liittoutuneet yksin kokoontuivat käsittelemään Saksojen asioita. Hallitus muistutti Saksan itsemääräämisoikeudesta ja vaati, että se saisi osallistua kaikkiin neuvotteluihin Saksan tulevaisuudesta. Liittokansleri Kohl katsoi, että DDR:ssä olisi järjestettävä sitova kansanäänestys jälleenyhdistämisestä.

yhdysvallat tuki tätä kantaa täysin, eikä jatkossa neuvoteltu ilman Saksoja. Uudeksi malliksi tuli 2 + 4 eli Saksat plus liittoutuneet.

keskinäisistä keskusteluista sovittiin helmikuussa 1990. Niitä pidettiin kolme pääministeri- ja paljon useampia virkamiestasolla ennen heinäkuuta 1990. Moskovassa solmittiin sopimus 12.9.1990 viimeisistä Saksaan liittyvistä järjestelyistä. Kyseeseen tulevat maat ratifioivat sopimuksen ennen maaliskuun 15. päivää 1991. Tämä takasi Saksan täydellisen juridisen itsenäisyyden.

berliinin muurin kaatumisen jälkeisinä kuukausina syntyi itseään vahvistava liike kohti yhdentymistä. Ennen muurin murtumista kukaan poliitikko idässä tai lännessä ei uskonut yhdentymisen voivan tapahtuvan niin nopeasti.

Keskustelua

Länsi pyrki 1970-luvulta lähtien yhteistyöhön Neuvostoliiton kanssa. Tänään kritisoidaan sitä, että länsi ei jatkanut vastakkainasettelun politiikkaansa. Mihin tämä olisi voinut johtaa? Olisiko jokin ollut erilaista?

Saksan jälleenyhdistymiseen liittyi monia epäilyjä. Ne liittyivät paljolti maan historian. Mitä asioita on voinut olla taustalla? Esimerkkejä löytyy osoitteesta: www.ggyssi.org/Archives1.html

Katso Baltian maiden kehitystä kuvaava luku

Liittotasavalta luopui ajatuksesta, että DDR voisi selviytyä itsenäisenä valtiona vuonna 1990. Kaikki voimat keskitettiin nopean yhdistymisen toteuttamiseen. Liittohallitus ei enää ottanut Modorowin hallitusta vakavasti. DDR:ssä järjestettiin vaalit maaliskuussa 1990. Allianz für Deutschland voitti selvän enemmistön. Puolue perusti konservatiivisen koalitionhallituksen, jonka tarkoituksena oli välitön jälleenyhdistyminen Liittotasavallan kanssa.

neuvostoliittokin oli tammikuusta 1990 tukenut Saksan jälleenyhdistämistä. Neuvostohallitus oli kuitenkin ensisijassa kiinnostunut oman sisäisen turvallisuutensa takaamisesta. Neuvotteluissa se toistuvasti otti esille Saksan puolueettomuuden. Kohl ja Gorbatšov keskustelivat Kaukasuksella heinäkuussa 1990 mahdollisuudesta vapaalla äänestyksellä päättää liittoutumisesta. Tämä olisi käytännössä vahvistanut Saksan NATO-jäsenyyden. Vastapalveluna Saksan Liittotasavalta takaisi Venäjän lainat ja antaisi muuta tukea. On tärkeää huomata, että Neuvostoliiton hajoaminen oli jo tällöin alkanut. Esimerkiksi Liettua oli julistautunut itsenäiseksi valtioksi.

amerikkalaisille jälleenyhdistämisen ehtona oli Saksan läheinen NATO-kytkentä. Kaikissa muissa asioissa he tukivat nopeata jälleenyhdistymistä vahvasti.

puolan länsirajan turvaaminen oli toinen merkittävä kansainväliseen politiikkaan liittyvä asia. Liittotasavallan hallitus oli tosiasiallisesti, joskaan ei kansainvälisen oikeuden mukaan hyväksynyt sen 1970. Puolan ulkoministeri osallistui Pariisissa heinäkuussa 1990 pidettyihin 2+4 neuvotteluihin. Saksan Liittotasavallan hallitus ja varsinkin Kohl painotti neuvotteluissa, että vain yhdistynyt Saksa voi viedä länsiraja-asiaan päätökseen. Kahdensivlinen sopimus solmittiin 14.11.1990. Skandinaviassa eniten huolta herätti juuri tämä kysymys. Pelättiin Saksan esittävän aluevaatimuksia. Saksan ulkoministeri Hans-Dieter Gensher matkusti mm. Tanskaan kertomaan ettei Saksan puolella esiintynyt revansistisia pyrkimyksiä.

englannin ja ranskan huolia soviteltiin syventämällä Saksan integraatiota Euroopan Yhteisöön. Maastrichtin sopimus, EMU ja muut EU:n syntymiseen vaikuttaneet asiat olivat osaltaan jälleenyhdistymisen seurauksia. Varsinkin Mitterand halusi integroida yhdistyneen Saksan tällaisiin monenkeskisiin rakenteisiin. Toinen asia oli ETYK:n kehittyminen ETYJ:ksi. Itä-Euroopan vanhat rakenteet kuten Varsovanliitto ja SEV luhistuivat nopeasti

Keskustelua

Missä määrin naapureiden Saksan pelot olivat oikeutettuja?

DDR:n kehitys

erotukseksi muista sosialistimaista DDR:llä ei ollut takanaan mitään selkeätä kansallista perustaa: Liittotasavallan myötä oli syntynyt toinen Saksa, johon DDR jatkuvasti itseään vertasi. Monen DDR:n kansalaisen mielestä Liittotasavalta oli malli ja koska maa ei hyväksynyt DDR:n kansalaisuutta se oli myös paikka johon moni DDR:n kansalainen pakeni. Liittotasavalta ei tehnyt eroa omien ja DDR:n kansalaisten välillä. Siksi DDR:ällä ei ollut muiden sosialistimaiden lailla mitään yhtenäistä kansaa.

tämä oli varmasti yksi syistä, miksi DDR:ää pidettiin yhtenä Neuvostoliiton uskollisimmista vasalleista ja miksi ei Puolan tai Romanian kaltaista oppositiopoliittikkaa syntynyt. Gorbatšoviin uudistuksiin suhtauduttiin äärimmäisin epäilevästi ja pelokkaasti. DDR kieltäytyi soveltamasta niitä. Vuodesta 1988 lähtien Neuvostoliittoon viittaaminen oli kumouksellista. Oppositioryhmät ryhtyivät toistamaan vanhaa propagandaiskulausetta "Von der Sowjetunion lernen, heißt siegen lernen" (Neuvostoliitolta oppiminen on voittamisen oppimista) vaatiessaan uudistuksia.

unkarin länsirajan avaaminen kesällä 1989 johti DDR:stä pakenevien määrän valtavaan kasvuun. DDR:n luhistumisen syistä kiistellään yhä tänään. Johtuiko se DDR:n legitimitietin murenemisesta kertovasta joukkopaosta länteen vai sisäisistä uudistusvaatimuksista. DDR oli syvässä kriisissä kesällä 1989. Pakolaisten määrä nousi kymmeniin tuhansiin. Sosialistimaiden blokki oli hajoamassa. DDR sulki Puolan, Unkarin ja lopulta Tšekkoslovakian rajan.

toisaalta oppositio kasvoi myös DDR:n sisällä. Syyskuussa 1989 tapahtui jotakin melkein mahdotonta kun uusi oppositiopuolue Neues Forumin perustettiin. Tämä ruohonjuuritason liike synnytti monet seuraavien kuukausien poliittisista avaintoimijoista. Yhdistymisen vahvistuessa liikkeen vaikutusvalta kuitenkin väheni.

sed:n johdossa jotkut keskustelivat kiinalaisesta ratkaisusta, eli protestoijien sotilaallisesta tukahduttamisesta Kiinan (kesällä 1989) opiskelijamielenosoitusten esimerkin mukaisesti. SED:n sisällä oli kuitenkin myös vaikutusvaltaisia uudistusten kannattajia ja edellä mainittujen toimien vastustajia.

ddr vietti viimeistä juhlatuotiaan – 40-vuotta valtion perustamisesta. Gorbatšov osallistui juhliin. Vanha sanonta "Wer spät kommt, den bestraft das Leben" (joka on myöhässä häntä elämä rankaisee) ei kuitenkaan ollut hänen keksimänsä. Sen sijaan hän sanoi "Meidän kokemuksemme sekä Puolan ja Unkarin kokemukset ovat vakuuttaneet meidät: Mikäli puolue ei sopeudu elämän tosiseikkoihin niin se on mennyttä."

todellisuudessa tulevien tapahtumien kulun ratkaisi Gorbatšovin toteamus SED:n politbyroolle, että Neuvostoliitto ei sotilaallisesti aikoi sekaantua DDR:n sisäisiin ongelmiin. Käännekohta oli ilmeisesti Leipzigissä 9.10.1990 järjestetty kymmenien tuhansien ihmisten mielenosoitus tunnuksella me olemme kansakunta. Valtion poliisi Stasi, kansalliset poliisivoimat ja armeija olivat suurin joukoin liikkeellä ja on luultavaa, että tukahduttamista kannattavat voimat olivat suunnitelleet väkivaltaisiin toimiin ryhtymistä. SED:n keskustuimisto Berliinissä antoi kuitenkin päinvastaiset ohjeet. Hierarkkisesti jäykkä SED-järjestelmä ei pystynyt toimimaan. Ampumiskäskyä ei annettu ja mielenosoitus päättyi ilman uhreja.

menetet tyään neuvostoliiton tuen SED 18.10. yritti muuttaa tilannetta vaihtamalla valtionpäämiestä: Erich Honeckerin tilalle nimitettiin Egon Krenz. Sadattuhannet ihmiset osoittivat 4.11. mieltä Itä-Berliinissä uudistusten puolesta. Samalla he kannattivat DDR:ää itsenäisenä valtiona. Enää ei voitu olla huomaamatta SED-järjestelmän legitimitetin häviämistä. Marraskuun yhdeksäntenä sattui vahinko: Keskuskomitean jäsen Gunther Schabowski sai lehdistötilaisuudessa tiedon uusista säännöistä, jotka tekisivät sekä DDR:stä poismuuttamisen että vierailut länteen paljon helpommaksi. Sääntöjen oli tarkoitus astua vaiheittain voimaan. Vastatessaan erään toimittajan kysymykseen siitä, milloin säännöt astuvat voimaan hän vastasi: välittömästi. Kun tästä levisi tieto ihmiset kerääntyivät muurille vaatien sen avaamista. Rajavartijat, jotka eivät olleet saaneet mitään ohjeita antoivat lopulta periksi ja päästivät ihmiset länteen. Berliinin muuri oli avattu.

uudistaja Hans Modrow nimitettiin joulukuussa 1989 uudeksi ministeripresidentiksi. Hän jatkoi DDR:n uudistamisyrityksiä. Järjestettiin pyöreän pöydän keskusteluja, joihin osallistui ruohonjuuriliikkeiden ihmisiä yhdessä hallituksen ja SED:n väen kanssa. Samalla kuitenkin julkinen mielipide muuttui. Tunnetut maanantaimielenosoitukset Leipzigissa saivat uuden luonteen. Iskulause Wir sind das Volk muuttui ja oli nyt Wir sind ein Volk. Oppositioyhmät, jotka eivät aikaisemmin olleet ajaneet yhdistämistä vaativat sitä nyt kaduilla. Tähän vaikutti myös se, että liittohallitus marraskuussa oli ilmoittanut kannattavansa yhdistymistä - joskin usean vuoden prosessina.

DDR:llä oli taloudellisestikin Liittotasavaltaan verrattuna vain vähän tarjottavana. Noin 2000 ihmistä - lähinnä nuoria ja hyvin koulutettuja - lähti vuoden 1989 loppupuolella maasta joka päivä. Liittotasavallan hallitus kieltäytyi, mikäli vapaita markkinoita edistäviä uudistuksia ei toteutettaisi tukemasta DDR:ää. DDR:n sisäiset rakenteet vaikeuttivat uudistuksia. DDR:n ulkomaanvelka oli myös valtava, teollisuuslaitokset olivat yleensä vanhoja ja huonosti tuottavia ja ympäristön saastuminen oli suunnaton. DDR:n jatkaminen itsenäisenä valtiona olisi johtanut suuriin uhrauksiin. Kansan enemmistö ei enää halunnut osallistua kolmannen tien kokeiluihin. Voidaan sanoa DDR:n kansalaisten toiminnallaan lisänneen suuresti yhdistymisvaihtoehdon uskottavuutta.

Keskustelu

Vielä 1980-luvulla puhuttiin paljon kolmannesta tiestä kapitalismin ja sosialismin välillä. Miksi sillä ei enää ole asemaa poliittisessa keskustelussa?

viime kädessä sisäinen yksimielisyys edellytti neuvotteluja. Kansleri Kohl ja uusi ministeripresidentti Lothar de Maizière sopivat huhtikuussa 1990 taloudellisen ja sosiaalisen unionin perustamisesta 1.7.1990. Tällöin Saksan markka muuttuisi lailliseksi maksuvälineeksi DDR:ssä. Talousliittoa seuraisi varsin pian poliittinen liitto. DDR:n kansankamari päätti 23.8. yhdistymisestä Saksan Liittotasavaltaan 3.10. 1990. Koska molemmat valtiot olivat saksalaisia ei Liittotasavallan perustuslakia tarvinnut muuttaa.

vaikka tiettyä painetta yhdistämiseen oli olemassa ja sillä oli keskeinen rooli niin koko prosessi ei olisi ollut mahdollinen ilman Neuvostoliitossa 1985 alkanutta muutosta. Vuonna 1991 Neuvostoliitto ei enää ollut olemassa. Vuonna 1989 Puolan ja Unkarin sosialistihallitukset kaatuivat vaaleissa, Tšekkoslovakiassa mielenosoitusten seurauksena ja Romaniassa kumouksen kautta. Vallankaappausyrityksen jälkeen Neuvostoliitto lopulta kaatui 1991. Kommunistihallinto ja siten myös kahden blokin vastakkainasettelu ei enää päättänyt Euroopan poliittisia tapahtumia. Yhdistyminen vaikutti nopeasti Itämerenalueella. Yksi valtio oli kokonaan hävinnyt ja Itämerellä syntyi kolme uutta valtiota. Puola ja kolme Baltian maata saivat talouden vakauttamiseksi merkittävää tukea lännestä. Poliittiset erot eivät enää ohjanneet Itämerenalueen politiikkaa.

WWW

Lyhyt katsaus Saksan jälleenyhdistymisestä, katso:
www.intellectbooks.com/europa/number3/blacksel.htm

Tietoa CBSS:stä, katso:
www.baltinfo.org/CBSS.htm

Kirjallisuutta:

About Hanse:

Ausklang und Nachklang der Hanse im 19. und 20. Jahrhundert, herausgegeben von Antjekathrin Graßmann, Trier 2001.

Philippe Dollinger: **La Hanse (XIIe-XVIIe siècles)**, Paris 1964.

Deutsch: **Die Hanse**, Stuttgart 1966. Englisch: **The German Hansa**, London 1970.

Polnisch: **Dzieje Hanzy**, 1975.

Rolf Hammel-Kiesow: **Die Hanse**, München 2000.

Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos, herausgegeben von Jörgen Bracker, Volker Henn und Rainer Postel, Hamburg 21998.

Hjertman, E.G., Böhlin, P. **Hanseförbundet**, Christianstad 1833

Jüri Kivimäe: **Hansa**, Tallinn 1994.

Arved Nedkvitne: **Die Hanse und Norwegen – neue Perspektiven**.

In: Deutschland – Norwegen. **Die lange Geschichte**, herausgegeben von Jarle Simensen S. 20-33.

Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi, 10.Bd., Stockholm 1909

Ingvild Jye: **Bergen and the German Hansa**, Bergen 1994.

Johannes Schildhauer/ Konrad Fritze/ Walter Stark: **Die Hanse**, (Ost)Berlin 1981.

Johannes Schildhauer: **The Hansa. History and culture**, Leipzig 1985.

Erik Tiberg: **Moscow, Livonia and the Hanseatic League, 1487-1550**, Stockholm 1995.

Edgar Wolfrum: **Geschichte als Waffe**. Vom Kaiserreich bis zur Wiedervereinigung, Göttingen 2001.

Second World War and Outcome

Robert Bohn und Jürgen Elvert (Hg.): **Kriegsende im Norden**, Stuttgart.

David Cesarani / Paul A. Levine (Ed.): **„Bystanders“ to the Holocaust, A Re-evaluation**, London, Portland 2002.

Ole Kristian Grimnes: **Occupation and Collective Memory in Norway**.

In: Stig Ekman, Nils Edling (Hg.), **War Experience, Self Image and National Identity: The Second World War as Myth an History**. Stockholm 1997.

Steven Koblik: **The Stones cry out**. Swedens response to the persecution of the Jews. 1933-1945, New York 1988.

Ingrid Lomfors: **Veränderliche oder unveränderliche schwedische Flüchtlingspolitik während des Zweiten Weltkrieges**. In: Schweden, **die Schweiz und der Zweite Weltkrieg**. Beiträge zum interdisziplinären Symposium des Zentrums für Schweizerstudien an der Universität Örebro, 30.9.-2.10-1999. Hg. von IrŽne Lindgren und Renate Walder, Frankfurt/M. u.a. 2001.

Fritz Petrick: Einleitung: **Die Okkupationspolitik des deutschen Faschismus in Dänemark und Norwegen (1940-1945)**. Dokumentenauswahl und Einleitung von Fritz Petrick. Berlin, Heidelberg 1993

Fritz Petrick: Ruhestörung. **Studien zur Nordeuropapolitik Hitlerdeutschlands**, Berlin 1998.

Gerd R. Überschär. **Die Einbeziehung Skandinaviens in die Planung „Barbarossa“**. **Finnland in Hitlers Kalkül bei der Wiederaufnahme seines „Ostprogramms“; und: ders: Die Position Schwedens während der Vorbereitungsphase des Krieges**. In: **Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, Band 4: Der Angriff auf die Sowjetunion**, Stuttgart 1983.

Ulrich Völklein: **Geschäfte mit dem Feind. Die geheime Allianz des großen Geldes während des Zweiten Weltkrieges auf beiden Seiten der Front**, Hamburg, Wien 2002.

Material from the Internet

www.levandehistoria.org

www.Redcross.se

German Reunification

- Alsop, Rachel (ed.): **German Reunification**, 1992, Gale Research
- Anderson, Christopher/Kaltenthaler, Karl/Luthardt, Wolfgang (ed.): **Domestic Politics of German Unification**, 1993, ISBN 1-555- 87409-6
- Fritsch-Bournazel, Renata: **Europe and German unification**, New York, Oxford 1992
- Glaessner, Gert-Joachim/Wallace, Ian: **The German Revolution of 1989: Causes and Consequences**, London 1991
- James, Harold/Stone, Marla (ed.): **When the Wall came down: reactions to German unification**, New York 1992
- Merkel, Peter H./Glaessner, Gert-Joachim: **German Unification in the European Context**, Pennsylvania State University, 1994.

Baltic States

- Georg von Rauch, **Geschichte der Baltischen Staaten 1920-40**, Hannover 1986 (is also published in English)
- Romuald J. Misiunas, Rein Taagepera, **The Baltic States, Years of Dependence 1940-90**, London 1993.
- Rein Taagepera, **Estonia: return to independence**. Boulder, 1993.
- Zigmantas Kiaupa, Ain Mäesalu, Ago Pajur, Gvido Straube, **The history of the Baltic countries**, Tallinn, 1999
- Eberhard Demm, Roger Noel, William Urban, **The independence of the Baltic States: origins, causes, and consequences: a comparison of the crucial years 1918-1919 and 1990-1991**. Chicago, 1996.

Material from the Internet:

- 20th Century Timeline for Baltic States www.balticsww.com/timeline.htm
- Estonian history www.ciesin.ee/ESTCG/HISTORY/
- www.ibs.ee/ibs/history/brief/
- www.estonica.org/eng/teema.html?kateg=43
- Latvian history: www.vernet.lv/VT/history.html;
- Lithuanian history: www.randburg.com/li/general/general_6.html

Philip Zelikov/ Condolezza Rice: *Germany Unified and Europe Transformed*, Cambridge MA, 1995. The German edition appeared under the title: "Sternstunde der Diplomatie. Die deutsche Einheit und das Ende der Spaltung Europas", Berlin 1999. Quotation on P. 128.

Itämerenalue 900-luvulta 1990-luvulle. Kronologia: 900-luku

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
900-luku	Viirolaiset, liivit ja liettiläiset asettuvat alueella. He elävät lähinnä maataloudesta, metsästyksestä ja karjankasvatuksesta. Mitään varsinaisia valtiokenteitä ei synny. Kuuluvat viimeisiin kristinuskon kääntyneisiin kansoihin.			966 Kuningas Mieszko I julistaa kristinuskon valtiokonnoksi.	962 Pyhä roomalainen valtakunta perustetaan 962, myöhemmin saksalaisroomalainen.	Harald sinihammas ottaa 960 kristinuskon valtakunnan uskonnoksi.		
1000-luku			1096: Ensimmäisen ristiretken aikana 1096 toteutetaan ensimmäinen juutalaisvastainen pogromi Länsi-Euroopassa. Monet juutalaiset pakenevat Lietuan ja Puolan alueelle.	1000 -ja 1100-luvulla Saksan laajentuminen itään 1000- ja 1100-luvulla. Slaavien alueilla (Itä Holsteinissa, Mecklenburgissa, Pommersissa) perustetaan saksalaisen aristokratian johdolla kaupunkeja.	962 Pyhä roomalainen valtakunta perustetaan 962, myöhemmin saksalaisroomalainen.	Harald sinihammas ottaa 960 kristinuskon valtakunnan uskonnoksi.	1000 - 1008 Kuningas Olaf Skötkung ottaa kristinuskon valtakunnan uskonnoksi ja yhdistää Ruotsin.	Suomalaiset ovat viimeisten kristinuskoon kääntetyneiden joukossa.

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
11- luku					<p>1161: Hansa syntyy käsitteenä 1161. Sillä tarkoitetaan pyhän saksalais-roomalaisen Gotlannissa.</p> <p>Myyhöhemmin Hansa perusti suuria toimistoja Novgorodiin, Bryggeen, Lontooseen ja Bergeniin.</p>	<p>1104 Silloissa Tanskan hallitsemassa Lundissa (nykyään Ruotsissa) perustetaan arkkhiippakunta 1104.</p>	<p>1155 Kuningas Erik pyhä valloittaa Etelä-Suomen ensimmäisen ristiretken aikana 1155.</p> <p>1164 Uppsala irrottautuu Lundista 1164: ensimmäinen arkkhiippakunta Ruotsissa.</p>	
					<p>1250 Fredrik II kuolee. Saksassa keisarin valta heikkenee.</p> <p>1294 Lyypekkissä naiset saavat kauppiasoikeudet 1294.</p> <p>1200-luvulla Saksalaiset laajentavat aluettaan Preussiin, Latviaan ja Viroon 1200-luvulla.</p>	<p>1219 Tanska valtaa Pohjois-Viron ja on siellä vallassa vuoteen 1346. Tanska menettää Itämeren vendialueensa.</p> <p>1224 Tanska menettää Itämeren vendialueensa.</p>	<p>1240-50 Ruotsi aloittaa oman valtion rakentamisensa Birger Jaarlin johdolla 1240-50.</p> <p>1250 Tukholma perustetaan 1250.</p> <p>Suomesta tulee vuosien 1250 ja 1293 ristiretkien kautta osa Ruotsia aina vuoteen 1809.</p> <p>1323 Novgorod ja Ruotsi sopivat Karjalan rajasta 1323.</p>	
1200- luku	<p>1198 Saksalaiset ja tanskalaiset ristiretkelijät aloittavat Latvian ja Viron valloituksen.</p> <p>1201 : Riika perustetaan 1201.</p> <p>1227 Viron valloitus viedään loppuun 1227.</p> <p>1290 Latvian valloitus viedään loppuun 1290. Saksalainen ritarikunta perustaa oman valtionsa Viron ja Latvian alueelle sekä Preussiin. Hansan kauppiat perustavat kaupunkreja.</p>		<p>Around 1250: Liettuahan syntyy herrtuakunta suojamaan aluetta saksalaiselta ritarikunnalta.</p>	<p>1231 - 88 Saksalainen ritarikunta lyö Preussin 1231-81. Saksalaiset asuttavat aluetta.</p>				

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
1300-luku	1343 – 45 Liivinmaan ritarikunta murskaa virolaisten kumousyritykset 1343-45. 1346 Tanska myy Pohjois-Viron Liivinmaan ritarikunnalle 1346. Liivinmaa kärsii piispan ja ritarikunnan välisistä taisteluista 1300- ja 1400-luvulla.		Liettuan ruhtinaskunta kasvaa suurvallaksi idässä. 1385 Liettua solmii liiton Puolan kanssa 1385 ja kristinuskosta tulee valtion uskonto 1387.	1320 Wladislaw I yhdistää uudestaan monia alueita ja julistaa itsensä kuninkaaksi 1320. 1364 Krakovan yliopisto perustetaan 1364. 1386 Liitto Liettuan kanssa 1386.	1356 Ensimmäiset Hansapäivät pidetään Lyypekissä 1356. Osallistujat päättävät Flanderin vastaisista pakoiteista. Ensimmäistä kertaa käytetään sanontaa “dudesche hanse”. Kauppiaiden ulkomaakauppa-oikeuksien puolustamisesta alkanut paikallista organisaatiosta syntynyt Hansa kehittyi kaupunkien liitoksi joka seuraavina vuosikatoina hallitsee Itämeren kauppaa.	Ristiriiroja Hansan kanssa noin 1340-60. 1361 Waldemar IV Atterdag valtaa Visbyn Tanskalle 1361. Hansa kokee tämän uhkana ja julistaa sodan Tanskaa vastaan. 1370 Stralsundissa solmitaan 1370 rauha. Tanska on lyöty ja Hansan kauppahegemonia voitannut.	Saksalaisten asema ruotsalaisissa kaupungeissa vahvistuu. 1397 Kalmarin unioni syntyy 1397. Tanska, Ruotsi ja Norja solmivat liiton. Tanskan kuningatar Margarete I on myös Norjan kuningatar (personaalunioni 1380).	
	1350: Italiassa 1347 alkanut rutto leviää koko Eurooppaan ja saavuttaa myös Itämerenalueen. Noin kolmasosa Euroopan väestöstä menehtyy. Tämä johtaa 1300-luvun toisella puoliskolla maatalouden kriisiin. Viljantuotanto vähenee dramaattisesti.							

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland	
1400-luku	Hansakauppa on huipussaan. 1494 Hansan Novgorodin toimisto suljetaan 1494 Moskovan suuruhintinaan otettua vallan kaupungissa. Hansan kauppa siirtyy Tallinnaan ja Tarttoon.	1410 Tannenbergin taistelu. Puolalais-liettualainen suuruhintaskunta lyö saksalaisen ritarikunnan 1410.	Hansa on vahvimmillaan. 1418 Hansan peruskirjassa todetaan Lyypekin keskeinen asema virallisesti 1418.	Kalmarin unioni jatkuu. Tanska ja Hansa sodassa 1410. Tanska ja Ruotsi riidoissa unionista 1430-35. Engelbrekt Engelbrektsomin kapina tanskalaisvaltaa vastaan Ruotsissa 1434-35.					
1500-luku	1523 Lutherilainen uskonpuhdistus kaupungeissa 1523. 1558 – 62 Liivinmaan sota 1558-62. Venäjä voittaa. Tämä johtaa Venäjän, Ruotsin ja Puolan sotiin Liivinmaalla 1583-1629.Liivinmaa jaetaan kolmen maan kesken. 1561 Kuurinmaan herttuakunta perustetaan 1561. On olemassa aina vuoteen 1795.	1525 Saksalaisen ritarikunnan valtio maallistuu ja alistuu Puolan kruunulle 1525. 1569: Liettua menettää Lublinin liitossa itsenäisyytensä. Vastauskonpuhdistuksen aikana katollinen usko palautetaan. Liitto Ruotsin kanssa 1592-95 kaatuu uskonnollisiin konflikteihin.	1517 Uskonpuhdistus alkaa 1517. Saksan jako syvenee ja Hansan kaupunkien välille syntyy ristiriitoja.	Lutherin usko leviää uskonpuhdistuksen kautta. Kiistaa Ruotsin kanssa itsenäisyydestä. 1534-36 Herttuoiden kiistat 1534-36 aiheuttavat sekavan tilanteen maassa. Lyypekki ja Hansa heikkenevät ollessaan häviäjien puolella.	1521 - 1523 Ruotsi irrottautuu lopullisesti Tanskasta 1521-23. Kustaa Vaasasta kuningas. Kalmarin unioni päättyy. Osa Etelä-Ruotsista on osa Tanskaa aina vuoteen 1658. Norja vuoteen 1814. Hansa tukee Kustaa Vaasaa. Uskonpuhdistus johtaa lutherilaisuuden voittoon. 1561 Erik XIV valloitta Pohjois-Viron. Katolisuuden palauttamisyritys 1570-80. Liitto Puolan kanssa 1592-99 hajoaa uskonnollisista erimielisyyksistä johtuen.				
	Hansan asema heikkenee 1400- ja 1500-luvulla läntisten kauppareittien muuttuessa ja keskusvaltioiden vallan lisääntyessä. Iivana IV (1533-1584) aikana Venäjä yhdistetään Moskovan alle. Venäjä vahvistuu mutta häviää 1583 Puolalle, Liettualle ja Ruotsille.								

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
1600-luku	1600 – 1621 Puolan 1600-21 ja Tanskan 1643-45 kanssa käytyjen sotien jälkeen Liivinmaa joutui Ruotsin alaisuuteen. 1632 Tarton yliopisto perustetaan 1632. 1680 Saksalaisten maaomaisuutta vähennetään 1680.	1600 – 1660 Taistelu Ruotsin kruunusta 1600-60. Puola on Itä-Euroopan merkittävin voimatkijä. Aateliston merkityksen kasvaessa kuninkaan valta heikkenee.	1618 – 48 Kolmekymmentävuotinen sota jättää jälkeensä hävitetyt Saksan. 1648 Westfalenin rauha 1648. Saksassa ei ole minkäänlaista mainittavaa keskusvaltaa. Yksittäisten ruhtinaskuntien ja varsinkin Preussin merkitys painottuu. 1669 Viimeiset Hansapäivät järjestetään 1669. Hansalla ei ole enää yhteistä politiikkaa.	Sodat Ruotsin kanssa heikentävät Tanskaa. Yritykset voittaa Ruotsi takaisin epäonnistuvat.	1621 Ruotsi valtaa Liivinmaan (suomilleen nykyinen Viro ja Latvia) ja pystyy valvomaan venäjän pääsyä Itämerelle. Ruotsista tulee Itämerenalueen merkittävin mahti. Ruotsalaiset nousevat maihin Saksassa ja hyökkäävät Habsburgien valtaa vastaan 30-vuotisessa sodassa 1630. Ruotsin kauppapolitiikka mahdollista suotuisan kauppayhteyden Hollantiin ja Englantiin. Valvistunut Brandenburg/Preussi tuhoaa ensimmäisenä Ruotsin armeijan Fehrbellin taistelussa 1675.	1700-1721 Pohjan sota jatkuu pääasiassa Ruotsin ja Venäjän välillä 1700-21. Venäjä on liitossa kaikkien merkittävien valtojen kanssa (Puola, Tanska ja Liivinmaa). Venäjä rikkoo Ruotsin Itämerenalueen hegemonian ja valtaa Suomen joksikin vuosiksi. Suomi siirtyy Venäjän alaisuuteen 1809. Viomna 1703 perustetaan Pietarin kaupunki. Pietari I suuntautuu länteen.		
1700-luku	1710 Viro ja Liivinmaa yhdistetään Venäjään 1710. Erityinen Baltia-asetus antaa saksalaiselle aatelistolle lisää etuoikeuksia maan hallinnossa 1710-1882.	Pohjan sota heikentää Puolaa suunnattomasti (Ruotsin ja Saksien kuninkaat soivat Puolan valtaistuimesta.)	Brandenburg/Preussi kasvatavat Saksan voimakkaammaksi vallaksi.	Pohjan sodassa Tanska liittoutuu Puolan ja Venäjän kanssa. Tanskalla ei menestystä.				
	1600- ja 1700- luku. Hansa purkautuu 1600-luvulla. Englanti ja Hollanti ovat uudet kauppavallat. Ruotsi ja myöhemmin Venäjä ja Preussi saavat sotilaallisen ylliotteen Pohjois-Euroopassa. Venäjä nousee 1700-luvulla ja on sen jälkeen suuresti vaikuttanut Euroopan poliittiseen kehitykseen.							

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
1800-luku	<p>1816 – 1819 Virossa ja Latviassa maaorjuus lopetetaan 1816-1819.</p> <p>Ensimmäinen höyrylaiva yhteys Tallinnan ja Lyypekin välillä avataan 1829.</p> <p>Saksalaishallitusten joukossa kansallisia liikkeitä 1860-80. Vaativat lisää oikeuksia hallinnossa.</p> <p>”Kalevipoeg” – virolaisten kansalliseepos julkaistaan 1857.</p> <p>Venälaistämiskausi noin 1880-1918.</p>	<p>1815 Vuoden 1815 Wienin kongressia seuraa ”Puolan kongressi”, joka solmii persunaaliunionin Venäjän kanssa.</p> <p>Kansallisia kapinallilikkaita Puolassa ja Liettua 1830/31.</p> <p>Maaorjuus lopetetaan molemmissa maissa 1861.</p> <p>Venäjän ja Saksan alueilla venälaistämis- ja saksalaistamiskausi noin 1880-1918.</p>	<p>1806 Napoleon murskaa saksalais-roomalaisen keisarikunnan.</p> <p>Saksa yhdistyy Preussin hegemonian alla Ranskan kanssa käydyn sodan jälkeen 1871.</p> <p>Itämeren pohjoinen eli Kielin kanava avataan 1895. Matka lyhenee noin 470 kilometriä.</p>	<p>Tanska, joka on ollut Napoleonin liittolainen menettää Norjan Ruotsille 1814. Norjalaiset päättävät juuri ennen tätä uudesta perustuslaista. Ruotsi hyväksyy sen ja se on yhä voimassa.</p>	<p>1846 ”Erikjansare” –ryhmä kristillisiä fundamentalisteja Ruotsista muuttaa Yhdysvaltoihin.</p> <p>Vuonna 1930 on 1,2 miljoonaa siirtynyt vielä maaseutuvoitroisesta Ruotsista Yhdysvaltoihin.</p> <p>Itämerenalueelta muuttaa muutenkin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa paljon ihmisiä Yhdysvaltoihin.</p> <p>Skandinavismi pyrkii 1850-lulla luomaan yhtenäisen pohjoismaisen liikkeen.</p>	<p>1809 Suomi siirtyy Ruotsilta Venäjälle 1809. Suomi saa autonomisen aseman suurherttuakuntana ja muodostaa personaaliunionin Venäjän kanssa.</p> <p>Venälaistämisen alkaa 1898.</p>		

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
1900-luku				<p>1906 : Baltian maiden kansannousut tukahdutetaan verisesti 1906.</p> <p>Tsaarin valta loppu Venäjän vallankumoukseen 1917. Saman vuonna Suomi ja Liettua itsenäistyvät. Neuvostoliitto perustetaan 1922.</p> <p>Virosta ja Latviasta itsenäisiä demokratioita 1918. Sisällissotia, johon Venäjä ja Saksa sekaantuivat. Puolan tasavalta perustetaan</p> <p>Puolan ja Venäjän välillä sota 1920. Rajakysymys ratkaistaan vasta 1921.</p> <p>Uudet valtiot ovat poliittisesti epävakaita.</p> <p>Marsalkka Pilsudskin vallankaappaus 1926 Puolassa. Baltian maatkin joutuvat autoritäärisen vallan alle. Liettua 1926 ja Viro ja Latvia 1934.</p>	<p>1914-1918 Ensimmäinen maailmansota 1914-18 johtaa monarkian kaatumiseen ja Weimarin tasavallan perustamiseen.</p> <p>Natsit pääsevät valtaan 1933 ja tuhoavat tasavallan.</p>	<p>1914-1918 Ensimmäisessä maailmansodassa kaikki skandinaaviset maat pysyvät puolueettomina neuvotellen kaikkien sotaikäyvien maiden kanssa.</p>	<p>1905 Norja irrottautuu Ruotsista 1905 ja muodostaa itsenäisen kuningaskunnan.</p>	<p>1906 Vallankumouksen jälkeen Suomi uudistaa parlamenttinsa antaen ensimmäisenä Eurooppalaisena valtiona äänioikeuden naisille 1906.</p> <p>Suomi itsenäistyy 1917.</p>
								<p>1939-1945 Toinen maailmansota aiheuttaa suuren hävityksen Itämerenalueella. Saksa valloitti Puolan 1939. Ranska ja Englanti julistavat sodan Saksa vastaan. Saksa ja Neuvostoliitto jakavat Puolan. Vuonna 1940 Neuvostoliitto liittii kolme Baltian maata itseensä. Saksa miehittää 1940 Norjan ja Tanskan. Talvisota Suomen ja Neuvostoliiton välillä 1939/40. Suomi aloittaa Saksan liittolaisena toisen sodan Neuvostoliittoa vastaan (1941/44). Ruotsi pysyy puolueettomana. Saksa hyökkää Neuvostoliittoon 1941 ja miehittää Baltian maat.</p> <p>Saksalaiset karkottavat kaikki juutalaiset miehitysilta alueilta ja ryhtyvät systemaattiseen kansannurhaan. Toinen maailmansota päättyi 1945 saksalaisten täydelliseen tappioon. Saksa jaetaan liittoutuneiden kesken. Hitlerin vastainen koalitio purkautuu nopeasti ja lännen ja idän välinen kylmä sota alkaa jakaen myös Itämeren alueen.</p>

Baltic Sea Area from 10th to the 20th Century. A chronology

Time	Estonia	Latvia	Lithuania	Poland	Germany	Denmark	Sweden/Norway	Finland
1900-luku				<p>1945. Toinen maailmansota loppuu 1945. Puolan maa-alue siirretään idästä länteen. Puolasta Neuvostoliiton satelliitti.</p> <p>Stalin sortaa Baltian maita 1944-53.</p> <p>Laulava vallankumous Baltian maissa 1989. Neuvostomiehityksen muistopäivänä miljoona ihmistä Baltian maissa rakentaa ihmiskeijun Rikasta Viinaan.</p> <p>Puolassa vapaat vaalit. Kommunistipuolue häviää.</p> <p>Liettua eroaa Neuvostoliitosta 1990.</p> <p>Neuvostoliitto hajooa 1991. Viro ja Latvia itsenäistyvät.</p> <p>Venäläiset joukot vetäytyvät Baltiasta 1993-94.</p> <p>Baltian maat solmivat liitännäissopimuksen EU:n kanssa 1995.</p>	<p>1949 Saksan demokraattinen tasavalta ja Liitto tasavalta perustetaan 1949.</p> <p>Saksa perustaa viiden muun maan kanssa Hiili- ja teräsunioni 1951.</p> <p>Opiskelijamielenosoitukset Saksassa 1968.</p> <p>Jälleenyhdistyminen 1990. Saksa hyväksyy vihdoin Puolan länsirajan.</p>	<p>1971 Tanska liittyy EEC:n jäseneksi.</p>	<p>1952 Pohjoismaiden Neuvosto perustettiin 1952. Pohjoismaiden liitto ei saada hyväksyntää.</p> <p>1995 Ruotsi Liittyy EU:n jäseneksi.</p>	<p>1948 – 91 Suomi on puolueeton koko kylmän sodan ajan. On läheisissä taloudellisissa ja poliittisissa yhteyksissä Neuvostoliiton kanssa.</p> <p>Suomessa kokoontuu Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongferenssi 1972-74.</p> <p>Loppuasiakirjassa velvoitetaan allekirjoittajamaita kunnioittamaan ihmisoikeuksia.</p> <p>Suomi liittyy 1995 Euroopan Unioniin.</p>